

**T.C
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ DALI**

**DENETİMLİ SERBESTLİK TEDBİRİ ALTINDAKİ
HÜKÜMLÜLERİN REHABİLİTASYONU VE MÜKERRER SUÇUN
ÖNLENMESİNDE MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK
HİZMETLERİ
(DİNDARLIK VE SUÇ İLİŞKİSİ ÜZERİNE ARAŞTIRMA)**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

NURBANU TAŞCI

BURSA - 2021

**T.C
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ DALI**

**DENETİMLİ SERBESTLİK TEDBİRİ ALTINDAKİ
HÜKÜMLÜLERİN REHABİLİTASYONU VE MÜKERRER SUÇUN
ÖNLENMESİNDE MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK
HİZMETLERİ
(DİNDARLIK VE SUÇ İLİŞKİSİ ÜZERİNE ARAŞTIRMA)**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Nurbanu TAŞÇI

**Danışman
Doç. Dr. Mustafa Naci KULA**

BURSA-2021

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim / Ana sanat Dalı, Din Psikolojisi Dalı'nda 701721024 numaralı Nurbanu Taşçı'nın hazırladığı “Denetimli Serbestlik Tedbiri Altındaki Hükümlülerin Rehabilitasyonu Ve Mükerrer Suçun Önlenmesinde Manevi Danışmanlık Ve Rehberlik Hizmetleri (Dindarlık Ve Suç İlişkisi Üzerine Araştırma)” konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, ... günü ...../ ..... saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin .....(başarılı / başarısız) olduğuna ..... (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye
(Tez Danışmanı ve Sınav
Komisyonu Başkanı)
Doç. Dr. Mustafa Naci KULA
Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Muammer Cengil
Hitit Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. İbrahim GÜRSES
Uludağ Üniversitesi

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA
Tarih: 12/07/2021

Tez Başlığı / Konusu: “Denetimli Serbestlik Tedbiri Altındaki Hükümlülerin Rehabilitasyonu Ve Mükerrer Suçun Önlenmesinde Manevi Danışmanlık Ve Rehberlik Hizmetleri (Dindarlık Ve Suç İlişkisi Üzerine Araştırma)”

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 104 sayfalık kısmına ilişkin, 12/07/2021 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %15'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza
12/07/2021

Adı Soyadı : Nurbanu TAŞÇI
Öğrenci No : 701721024
Ana Bilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Programı : Din Psikolojisi
Statüsü : Yüksek Lisans

Danışman:
Doç.Dr. Mustafa Naci KULA

Tarih
12/07/2021

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Denetimli Serbestlik Tedbiri Altındaki Hükümlülerin Rehabilitasyonu Ve Mükerrer Suçun Önlenmesinde Manevi Danışmanlık Ve Rehberlik Hizmetleri (Dindarlık Ve Suç İlişkisi Üzerine Araştırma)” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Nurbanu TAŞÇI

12.07.2021

Adı Soyadı : Nurbanu TAŞÇI
Öğrenci No : 701721024
Ana Bilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Programı : Din Psikolojisi
Statüsü : Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Nurbanu Taşçı
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Felsefe Ve Din Bilimleri
Bilim Dalı	: Din Psikolojisi
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: xiii+96
Mezuniyet Tarihi	: .... / .... / 2021
Tez Danışman(lar)ı	: Doç.Dr. Mustafa Naci KULA

DENETİMLİ SERBESTLİK TEDBİRİ ALTINDAKİ HÜKÜMLÜLERİN REHABİLİTASYONU VE MÜKERRER SUÇUN ÖNLENMESİNDE MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK HİZMETLERİ (DINDARLIK VE SUÇ İLİŞKİSİ ÜZERİNE ARAŞTIRMA)

Suç davranışı ve suç davranışının tekrarı bireysel, sosyal ve psikolojik birçok etmen içermekte ve bu konu adli psikoloji disiplininin çalışma alanları arasında bulunmaktadır. Mevcut araştırma kapsamında motive edici bir araç olarak din ve dindarlık olgusunun hükümlüler için taşıdığı önemin ve onun sosyal fonksiyonunun belirlenmesi, doğru ve etkili bir yaklaşımın benimsenmesi ise bu konudaki gereksinimlerin ve beklentilerin karşılanması çabalarına katkı sunacaktır.

Suç, mükerrer suç ve din ile suç ilişkisinin incelendiği çalışmanın ilk bölümünde denetim serbestliğine ilişkin kavramlara yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde din ve suç ile dindarlık ve suç kavramları ele alınmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise manevi rehberlik, dini danışmanlık ve denetimli serbestlikte manevi rehberlik ve dini danışmanlık konularına yer verilmiştir. Araştırma bulguları incelendiğinde Kendilerinin dindar olarak tanımlayan kişiler, dinin suç işlemeyi engelleyen bir yapıda olduğu, ailelerin dini inanç ve yaşayışları açısından değerlendirildiğinde bu değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olduğu, Cezaevinde dini danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında birden fazla etkinliğe katılanların dini danışma ve rehberlik hizmetleri aldığı sürede tekrardan suç işleme konusunda engelleyici rolü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Suç, mükerrer suç, denetimli serbestlik, din, dindarlık

ABSTARCT

Name and Surname	: Nurbanu Taşçı
University	: Uludag University
Institution	: Social Science Institution
Field	: Philosophy And Religious Sciences
Branch	: Psychology Of Religion
Degree Awarded	: Master
Page Number	: xiii+96
Degree Date	: .... / .... / 2021
Supervisor (s)	: Doç.Dr. Mustafa Naci KULA

REHABILITATION OF CONVICTS UNDER A PROBATION MEASURE AND SERVICES IN THE PREVENTION OF REPEATED CRIME (RECEARCH ON THE RELATIONSHIP BETWEEN PIETY AND CRIME)

Criminal behavior and repetition of criminal behavior include many individual, social and psychological factors, and this subject is among the fields of study of the discipline of forensic psychology. Within the scope of the current research, determining the importance of religion and religiosity for convicts as a motivating tool and its social function, and adopting a correct and effective approach will contribute to the efforts to meet the needs and expectations in this regard.

In the first part of the study, which examines the relationship between crime, recidivism and religion and crime, the concepts related to freedom of control are included. In the second part of the study, the concepts of religion and crime and religiosity and crime are discussed. In the last part of the study, spiritual guidance, religious counseling and spiritual guidance in probation and religious counseling were included. When the research findings are examined, people who define themselves as religious, religion is in a structure that prevents committing crimes, there is a significant relationship between these variables when evaluated in terms of their families' religious beliefs and lifestyles. It has been concluded that it has a preventive role in re-offending.

Keywords: Crime, recidivism, probation, religion, religiosity

ÖNSÖZ

İnsan, yaratılışı gereği sosyal ve beşeri bir varlıktır. Bu sosyallik, doğal olarak kişiler arasında bir takım düzenli ve düzensiz biçimde iletişim ve etkileşimi zorunlu kılmaktadır. Yani insanoğlunun kendi başına yaşaması mümkün olmadığından bir arada yaşarken kargaşadan uzak ve herkesin tabii haklarını sonuna kadar özgürce kullanmaları belli ilkelere bağlanmıştır. Allah uçsuz bucaksız bu evreni muazzam bir ‘ölçü ve uyum’ içerisinde yaratmıştır. Bu mükemmel düzeninin korunması evreni nasıl kaostan kurtarıyorsa, insanların kendi aralarındaki uyum ve huzur da hakkın doğru şekilde kullanmasıyla mümkün olacaktır. Allah’u Teala adildir, daima adaleti emreder ve adaletle yaşanılmasını murat eder. İslam’ın hedefi, tek dünyalı değil, dünya ve ahiret dengesini sağlama ve hakkın en belirgin manalarından olan uyumun her iki dünya için de korunmasıdır.

Araştırma konusuna olan ilgi ve merakım, dört yıllık lise öğrenimimi adalet alanı üzerinden tamamlayıp stajyerlikte uygulamalı olan süreçteki gözlemlerimle çalışmamın şekillenmesinde birincil rolü olmuştur. İlahiyat Fakültesinden mezuniyet sonrası da suç, mükerrer suç ve dindarlık konularının ele alınarak incelemek istedim. Çalışma sonucunun hem Adalet Bakanlığı hem de Diyanet İşleri Başkanlığının ilgili konularında da faydası olacağını düşünmekteyim.

Çalışma sürecimde yol gösterici olan, olumlu tavrıyla beni cesaretlendiren, bilgi birikimiyle çalışmamı farklı açılardan bakmamı sağlayan beraber çalışmaktan ve öğrencisi olmaktan gurur duyduğum değerli danışman hocam Doç. Dr. Mustafa Naci KULA ‘ya sonsuz teşekkür ederim.

Ayrıca lisansüstü eğitimimin her aşamasında bu çalışmayı yapmama ilham olan, tez yazılmaya başlandığı ilk andan, emekliliğine kadar titizlikle çalışmalarımı takip eden çalışmamda bana destek olan tüm bilgi ve birikimlerini benimle paylaşan kıymetli hocam Doç. Dr. Ahmet ALBAYRAK’ a şükranlarımı arz ederim.

Son olarak tüm hayatım boyunca benim yanımda olan, aldığım kararları her zaman destekleyen, sadece bu çalışma sürecinde değil tüm hayatım boyunca beni cesaretlendiren ve moral veren özellikle de sevgili anneme, babama, kardeşime teşekkürü bir borç bilirim.

Bu süreçte de desteğini esirgemeyen değerli eşim Rıdvan TAŞÇI’ ya sonsuz teşekkür ederim.

Nurbanu TAŞÇI

12.07.2021

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU.....	iii
YEMİN METNİ.....	iv
ÖZET	v
ABSTARCT.....	vi
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DENETİMLİ SERBESTLİĞE İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Denetimli Serbestlik.....	3
1.2. Denetimli Serbestliğin Tarihsel Gelişimi.....	6
1.3. Denetimli Serbestliğin Amacı.....	10
1.4. Denetimli Serbestliğin İlkeleri	12
1.4.1. İnsan Onuruna Saygı	12
1.4.2. Gizlilik.....	13
1.4.3. Tarafsızlık.....	13
1.4.4. Yetişkin ve Çocuğun Yüksek Yararı.....	14
1.5. Denetimli Serbestlik Uygulamaları.....	14
1.5.1. Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri	15
1.5.2. Koşullu Salıverme	16
1.5.2.1. Koşullu Salıverme Şartları.....	17
1.5.2.2. Koşullu Salıverme Kararının Geri Alınması	18
1.5.3. Çocukların Denetim Altına Alınması.....	18
1.5.4. Koşullu Salıverme Sonrası Denetimli Serbestlik	19

İKİNCİ BÖLÜM

SUÇ, MÜKERRER SUÇ VE DİN İLE SUÇ İLİŞKİSİ

2.1. Kavramsal Açıdan Suç.....	21
2.2. Kavramsal Açıdan Mükerrer Suç.....	22

2.3. Din ve Suç	23
2.3.1. Dindarlık ve Suç İlişkisi	25
2.3.2. Dindarlık ve Suç İlişkisine Yönelik Teoriler.....	29
2.3.2.1. Sosyal Kontrol Teorisi	29
2.3.2.2. Sosyal Öğrenme Teorisi.....	31
2.3.2.3. Sosyal Kontrol ve Soysal Öğrenme Teorilerini Beraber Kullanan Modeller.....	34
2.3.2.4. Rasyonel Tercih	35
2.3.2.5. Uyarılma Teorisi	36
2.3.2.6. Asketik Hipotezler	37
2.3.2.7. Ekolojik Teoriler.....	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DENETİMLİ SERBESTLİKTE REHABİLİTASYON VE MANEVİ DANIŞMANLIK

3.1. Manevi Rehberlik.....	41
3.2. Dini Danışmanlık	43
3.3. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık.....	44
3.4. Dini Danışma ve Manevi Rehberlik.....	46
3.4.1. Dini Danışma ve Manevi Rehberliğin Temel İlkeleri	47
3.4.2. Dini Danışma ve Manevi Rehberliğin Türleri.....	49
3.4.3. Dini Danışma ve Manevi Rehberliğin Teknikleri	52
3.4.4. Dini Danışma ve Manevi Rehberlikte Kullanılan Kavramlar	54
3.5. Dini Danışmanlık ve Manevi Rehberlik Çalışmaları	55
3.5.1. Kur'an-ı Kerim Eğitimi	56
3.5.2. Manevi Rehberlik	57
3.5.3. Konferanslar	58
3.5.4. Özel Günlerde Yapılan Etkinlikler	58
3.5.5. Basılı ve Görsel Eğitim Materyallerinden Faydalanma	58

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Modeli	60
4.2. Çalışma Grubu	60
4.3. Veri Toplama Araçları	61
4.4. Tezin Konusu, Amacı ve Önemi.....	62
4.6. Araştırmanın Varsayımları.....	64
4.7. Araştırmanın Sınırlılıkları	64
4.8. Yöntem ve Teknikler	65

BEŞİNCİ BÖLÜM
BULGULAR

TARTIŞMA -SONUÇ	77
KAYNAKÇA.....	83
EKLER	93
EK 1:.....	93

KISALTMALAR

yy.	: yüzyıl
v.b	: ve benzeri
v.d	: ve diğerleri
D.S	: Denetimli Serbestlik
CGTİHK	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
TCK	: Türkiye Cumhuriyeti Kanunu

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmanın Modeli.....	60
Tablo 2. Çalışma Grubu.....	61
Tablo 3. Katılımcıların Demografik Bilgileri	67
Tablo 4. Katılımcıların ailelerine yönelik bilgiler	68
Tablo 5. Katılımcıların dini tutumlarına yönelik bilgiler	68
Tablo 6. Katılımcıların mahkumiyetlerine yönelik bilgiler	69
Tablo 7. Katılımcıların ‘Kendinizi Dindar Olarak Tanımlar mısınız’ ile ‘Sizce İslam Dini Suç İşlemeyi Engelleyen bir Yapıya Sahip mi’ Sorularına Verdikleri Cevaplar Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki Kare Testi Sonuçları.....	69
Tablo 8. Katılımcıların ‘Dini Bilgiye Sahip Olma Açısından Kendinizi Nasıl Bulursunuz? İle ‘İnsanların Suç İşlememesi İçin Onlara Dini Bilgilerin İyi Öğretilmesi Yeterlidir’ Sorularına Verdikleri Cevaplar Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki Kare Testi Sonuçları.....	70
Tablo 9. Katılımcıların ‘Kendinizi Dindar Olarak Tanımlar mısınız’ ile ‘Eğer İşlemiş Olduğunuz Suçtan Pişmanlık Duyuyorsanız Bu Pişmanlığın Nedeni Hangisidir’ Sorularına Verdikleri Cevaplar Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki Kare Testi Sonuçları.....	71
Tablo 10. Katılımcıların ‘Kendinizi Dindar Olarak Tanımlar mısınız’ ile Yaş Aralıkları Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki Kare Testi Sonuçları.....	71
Tablo 11. Katılımcıların ‘Ailenize Dini İnanç ve Yaşayışları Açısından Baktığınızda Durumlarını Nasıl Değerlendiriyorsunuz’ ile ‘Sizce İslam Dini Suç İşlemeyi Engelleyen bir Yapıya Sahip mi’ Sorularına Verdikleri Cevaplar Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki Kare Testi.....	72
Tablo 12. Katılımcıların ‘Sizce İslam Dini Suç İşlemeyi Engelleyen Bir Yapıya Sahip mi’ ile ‘Hangi Dini İbadetleri Yerine Getirirsiniz’ Sorularına Verdikleri Cevaplar Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki Kare Testi Sonuçları	73
Tablo 13. Katılımcıların ‘Denetimli Serbestlikte Katıldığınız Seminer Programlarında Dini İçerikli Programlar Hangi Sıklıkla Verilmektedir’ ile ‘Sizce, Dini Danışma ve Rehberlik Hizmetlerini Aldığınız Sürede Bu Eğitimin Sizde Tekrardan Suç İşleme Konusunda Engelleyici Bir Rolü Oldu mu’ Sorularına Verdikleri Cevaplar Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki Kare Testi Sonuçları	73

Tablo 14. Katılımcıların ‘Cezaevinde Dini Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Kapsamındaki Etkinliklere Katılıyor muydunuz/katıldınız mı’ ile Dindarlıkla İlgili Aşağıdaki İfadelerden Hangisi Sizin Düşüncelerinizi Daha İyi Yansıtıyor’ Sorularına Verdikleri Cevaplar.....	74
Tablo 15. Katılımcıların ‘Sizce, dini danışma ve rehberlik hizmetlerini aldığınız sürede bu eğitimin sizde tekrardan suç işleme konusunda engelleyici bir rolü oldu mu’ ile Cezaevinde dini danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında hangi etkinlikler bulunmaktadır’ Sorularına Verdikleri Cevaplar Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki Kare Testi Sonuçları	75
Tablo 16. Katılımcıların ‘Denetimli serbestlikte uygulanan tedbirler sosyal hayata uyumunuzu kolaylaştırır mı’ ile ‘Denetimli serbestlikte katıldığınız seminer programlarında dini içerikli programlar hangi sıklıkla verilmektedir’ Sorularına Verdikleri Cevaplar	75

GİRİŞ

Birey ve toplum kendi içlerinde ayrı dinamikleri olan farklı iki kavram olup birbirlerini etkileme güçleri yadsınamaz bir gerçektir. Toplumu oluşturan bireylerin, toplum değerleri ve kuralları ile iç içe bir şekilde varlıklarını sürdürmeleri ve ilişkilerini birbirleriyle belirli bir düzende yürütmeleri gerekmektedir. Toplumun refahı için önem arz eden toplumsal düzen oldukça önemlidir. Bu düzenin sağlanması ve sürdürülmesini etkileyen birçok olumlu ve olumsuz faktör vardır. Toplumsal anlamda olumsuz etki yaratan olguların başında suç gelmektedir. Suç bütün toplumlarda var olan bir olgu olup suçu anlamlandırmak için çeşitli kuramların geliştirildiği görülmektedir. Suç kuramları, suçun neden ve nasıl meydana gelmekte olduğunu sistematik bir şekilde açıklamaya çalışır. Suça sebep olan etmenlerin yanı sıra suç davranışının tekrarlanmasına sebep olabilecek etmenlerin de araştırıldığı görülmektedir. Suç davranışını tekrarlama eğilimi toplum üzerindeki olumsuz etkiyi daha güçlü hale getirmektedir. Böylece yeniden suç işleme eğilimi ülkemizde ve dünyada toplum yararı açısından ciddi oranda sorun teşkil eden ve birçok disiplin tarafından ele alınan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ceza adalet sistemine bakıldığında, bu sistemin en önemli hedeflerinden birinin suç tekrarının önlenmesi olduğu bilinmektedir. Ceza adalet sisteminin bir parçası olan denetimli serbestlik (DS) uygulamasının başta gelen amaçları arasında suç davranışının tekrarlanmasını azaltmak bulunmaktadır (Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, 2019). Bu amaç doğrultusunda, mükerrer suçluluk ile bağlantılı olan değişkenlerin araştırılması oldukça gerekli ve önemlidir. Tarihsel açıdan incelendiğinde, zamanla geleneksel ceza yöntemlerinin işlevsel bir şekilde sonuç vermediği görülmüş ve hürriyeti kısıtlayıcı cezaların suçu önleme konusunda yeterli olmadığı saptanmıştır. Bu doğrultuda ceza adalet sisteminde yenilikler ve değişiklikler yapma ihtiyacının ortaya çıktığı bilinmektedir. Suç işleyen bireyi sadece hapis cezası ile cezalandırmak yerine toplum içerisinde ve bazı sınırlar dahilinde bir sürece dahil ederek onun topluma uyumlu bir birey olmasını amaçlayan denetimli serbestlik, ceza anlayışının daha insani bir şekilde uygulanması anlamında tarihte yerini almıştır

Bu çalışmada ceza infaz Kurumlarında bulunan denetimli serbestlik tedbiri sürecindeki hükümlülerin sosyo-ekonomik özellikleri, dini pratikleri yerine getirme düzeyleri ve dine ilişkin tutumları, dindarlık suç ilişkisi incelenecektir. Bu kapsamda teorik tartişmalara değinilecek ve denetimli serbestlik tedbiri sürecindeki hükümlülerle yapılan anket çalışmasının bulguları değerlendirilecektir.

Dinin toplumsal düzeni sürdürmede, toplumun norm ve değerlerinin içselleştirilmesinde, bireyin yaşamından gelen acı durumları anlamlandırmasında önemli bir yere sahip olduğu çeşitli disiplinler tarafından ortaya konmuştur. Bunun, hükümlüler açısından önemi ve onların dine yüklediği fonksiyonların tespitine çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DENETİMLİ SERBESTLİĞE İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Denetimli Serbestlik

Denetimli Serbestliğin, uygulandığı ülkelerdeki anlamı ve tanımı kimi zaman değişebilmekte; ceza yargılamasının parçası ve/veya ceza infaz yöntemlerinden birisi olarak kabul edilebilmektedir. Denetimli Serbestlik genel anlamda, toplumsal açıdan suçlu/hükümlülerin ıslah edilerek ve iyileştirilerek topluma tekrar kazandırılmasıdır.

Denetimli Serbestlik ile ilgili birçok tanım yapılmıştır. Bunlardan bazılarından kısaca şöyle bahsedilebilir;

Yavuz, Denetimli Serbestlik (DS) kavramının etimolojik kökenine yani sözcüğün kökenine dikkat çekmektedir. Kavramın İngilizce karşılığı ‘Probation’ dur ve anlamı “kanıtlama ve deneme sürecidir”. Bu sözcüğün kökeni Latince “Probare”, “Probatio” ve “Probatum” olan, ispat etmek, kanıtlamak ve denemek anlamlarını taşıyan kelimelere dayandırmaktadır (Yavuz, 2012: 59).

Kavram, resmi kanunlar üzerinden tarandığında şu tanımlara rastlanmaktadır: Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri İle Koruma Kurulları Kanununa göre denetimli serbestlik; şüpheli, hükümlü ya da sanığın toplumda takip ve denetiminin yapıldığı, kişinin topluma kazandırılması ve iyileşmesi amacıyla gereksinim duyulan her türden hizmet, kaynak ve programların sağlandığı alternatif bir ceza ve infaz sistemidir (Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri İle Koruma Kurulları Kanunu, 2005: 6).

Sosyal anlamda Denetimli Serbestlik; hükümlülerin topluma kazandırılması ve ıslahı esasını temel alınarak oluşturulmuş bir sistemdir.

Bayraktar (2007) Türk Hukuk Sisteminde Denetimli Serbestliği bireyin işlediği suçtan dolayı mahkemenin birey hakkında tutuklama ya da mahkûmiyet kararı vererek hapisaneye göndermek yerine suçun toplum yaşamı içinde denetimli olarak çekilmesidir (Bayraktar, 2007: 6)

Kavi ve Altun (2011) Denetimli Serbestlikte onarıcı adalet sistemini temel alarak hükümlülere uygulanması gereken bir topluma kazandırma projesi olduğunu ve esas amacın hem toplum güvenliğini, huzur ve mutluluğunu sağlamak hem de hükümlüleri dört duvar arasına kapatmadan ıslahını ve yeniden üretken birer birey olmasını sağlayarak toplum içerisindeki onurlu yerini almasına yardım etmek olduğunu vurgulamaktadırlar (Kavi ve Altun, 2011: 456).

Denetimli Serbestlik ile ilgili tanımlara genel olarak bakıldığında, bireylere (hükümlü, sanık, şüpheli) cezaevlerine alternatif olarak, toplumun içinde kalma şansını verdiği görülmektedir. Böylece, bireye sorumluluk duygusu yükleyerek hükümlü/sanığın toplum içinde tutunması ve infazının uygulanmasında kolaylık ve aktif, bilinçli olarak yetişme ihtimalini taşımaktadır.

Denetimli Serbestlik sisteminin en önemli noktalarından biri; cezanın insani yöntemlerle çektirilmesi ve hükümlünün toplumdan koparılmadan cezasının infaz edilmesidir. Hükümlünün toplum içinde denetlenmesi, cezaevine gönderilmemesi, mağdura ve topluma verdiği zararı yine toplum içinde çalışarak/kalarak ödemesi konusunda hükümlüye kendisini değiştirmesi için bir fırsat sunmuştur.

Denetimli Serbestliğin cezayı bireyselleştirme özelliği bulunmaktadır. İlgün'e göre, mahkemeler (hâkimler) daha önceleri sanığı yalnızca dosya ve duruşmadaki tutumuyla gözlemlediklerini ancak, bu sistemle birlikte sanığın çevresi, ailesi, sosyal yaşantısı, dosya ve belgeler üzerinde yapılan çalışmalarla sanığın farklı yönleriyle değerlendirilmesi mümkün hale gelmiştir. Bu değerlendirme süreçlerinde hakimler tarafından mahkemeye sunulması istenilen ve DS uzmanlarınca hazırlanan Sosyal Araştırma Raporları (SAR) önemli bir yere sahiptir (İlgün, 2010:3). İlgün'e göre, Denetimli Serbestlik sistemi ceza adalet sisteminin bel kemiğini oluşturmaktadır. Bu yeni infaz sistemi ile infaz hukukunda şunlar sağlanmaktadır;

1. Suç işleyen kişinin yeniden sosyalleşerek toplumdaki yerini alması,
2. Mağdurun korunarak sosyal destek sağlanması,
3. Suç ile oluşan zararın giderilerek toplumun buna aktif katılımı (İlgün, 2010:6).

Denetimli Serbestlik konusuna ilişkin pek çok kavramdan bahsedilebilir. Ancak burada, uygulamalar sırasında bahsi geçen bazı kavramlara vurgu yapılmaktadır.

Denetimli Serbestlik Hizmetleri ve Koruma Kurulları Yönetmeliğinde yer alan kavramların bazılarının tanımlarına şöyle yer verilebilir:

a. **“Araştırma ve Değerlendirme Formu (ARDEF):** Sanık veya hükümlüyü suçla iten nedenleri, hükümlülerin tekrar suç işleme ve başkasına zarar verme riski ile ihtiyaçlarını belirleyen değerlendirme aracıdır.

b. **Denetimli Serbestlik Uzmanı:** Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde kadrolu veya geçici olarak uzman olarak görev yapan psikolog, sosyolog, öğretmen, sosyal çalışmacıdır.

c. **Denetimli Serbestlik Memuru:** Denetimli Serbestlik Müdürlüğü ya da bürosunda kadrolu veya sözleşmeli olarak görev yapan infaz ve koruma memurudur.

d. **Gönüllü Çalışan:** Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde bilgi, beceri ve ilgi alanları doğrultusunda gönüllülük esasına göre çalışan kişiyi ifade eder.

e. **Mağdur:** Kendisine veya birinci dereceden aile üyelerinden duygusal veya maddi sonuçları sebebiyle desteğe ihtiyaç duyan kişiyi ifade eder.

f. **Rehberlik:** Bir çalışmalar bütünüdür ve hükümlünün yeniden suç işlemesini önlemek amacıyla iyileştirilmesini, topluma yeniden kazandırılmasını, doğru seçim yapmasını, problemlerini etkili çözmesini, kapasitesini geliştirmesini sağlamak için yapılır.

g. **Vaka Sorumlusu:** Denetimli Serbestlik memurudur ve hükümlülere yönelik iyileştirme ve denetime ilişkin belirlenen programlar ile kararların infazına ilişkin çalışmaların yürütülmesini koordine eder.

h. **Yükümlü:** Haklarında yükümlülük kararı verilen, denetim altına alınan veya tedbir kararı verilen ve Denetimli Serbestlik Müdürlüğünce toplum içinde denetim, takip ve iyileştirmesi yapılan şüpheli, sanık veya hükümlüyü ifade eder (Adalet Bakanlığı, 2013a: md.: 5-7).

1.2. Denetimli Serbestliğin Tarihsel Gelişimi

Denetimli Serbestliği bütün yönleriyle kavramak için, sistemin ilk çıkış noktasına ve gelişim süreçlerine bakarak ele almakla mümkündür. Bu nedenle, Denetimli Serbestliğin tarihçesine değinmek gerekmektedir.

Kahveci Düztaş'ın verdiği bilgilere göre, kullanım alanı her geçen gün çeşitlilik kazanan Denetimli Serbestlik uygulamalarının temeli 17. yy'de atılmıştır. Denetimli Serbestliğin ilk olarak İngiltere'de uygulandığı kabul edilmekle birlikte, günümüzde en çok Amerika ve Avrupa ülkelerinde yaygınlık göstermiştir (Kahveci Düztaş, 2011-21).

İngiltere'de ilk olarak cezalar; kolonilere sevk cezaları ile başlanmıştır (Bayraktar, 2007:19). Kahveci Düztaş'ın Kale'den aktardığına göre, Denetimli Serbestlik ilk olarak, *hukuksal bir zeminde değil de sadece uygulamalar aracılığıyla oluşmuş* olup sadece “ölüm cezalarına çarptırılan hükümlüler” için uygulanmıştır. Dönemin hakimleri, hükümlülerin yaşam haklarını ellerinden almamak, adaleti sağlayabilmek ve toplumu suçlulardan korumak amacıyla, bu hükümlüleri, önce o sıralar İngiliz sömürgesi olan Avustralya kıtasına, sonraki yıllarda da Amerika'ya sürgüne göndermişlerdir. Hükümlülerin (mahkûmların) İngiltere'ye dönmeleri yasaklanmış, İngiltere' ye dönenlerin ölüm cezalarının infaz edileceği belirtilmiştir. Bu uygulama zamanla değişikliğe uğramıştır. İngiltere' ye geri dönme yasağı, sürgünde bir süre kalmış mahkûmların, belirli bir süreliğine polis gözetimi altında, İngiltere' ye dönmelerine izin verilmiş; bu süre içinde, kanuna aykırı davranışta bulunmayanların ülkede kalmalarına izin verilmiştir. İlk zamanlar sadece, *uygulama* olarak yürütülürken daha sonra *resmiyete* dökülerek, günümüzdeki *gözetim*, *şartlı tahliye* ve *Denetimli Serbestlik kurumların* temelini oluşturmuşlardır (Kahveci Düztaş, 2011: 21).

Amerika'da Denetimli Serbestlik, bazı eyaletlerde her suç için uygulanmaktadır. Ancak, Arizona, Maine, Iowa gibi bazı eyaletlerde müebbet, hürriyeti bağlayıcı ceza ve ölüm cezası gerektiren suçlar dışındaki eylemlere uygulanmıştır (Bayraktar, 2007: 20).

Bayraktar, Boston'da, her bakımdan kendisine güvenilen kimselerin, on altı yaşından küçüklerin cezalarını tespiti yerine, onları denetim altına almaya başladığından ve uygulamanın olumlu sonuçları doğrultusunda, denetim müessesesinin kanun haline geldiğinden bahsetmektedir. Bu süreç, başlangıçta gönüllü çalışan kimseler tarafından

yerine getiriliyor olsa da 1878’de Boston, 1880 senesinde de Massachusetts’de, bu görevi devlet memurlarının yapması kararlaştırılmış ve bu resmi teşkilatın yanında gözetim memurluğunda özel şahısların da görev yapmalarına müsaade edilmiştir (Bayraktar, 2007: 20).

Bayraktar’a göre, gözetim müessesesi İngiltere ve Amerika’dan sonra Avrupa kıtasına yayılmıştır. Buradaki ülkeler, Amerika ve İngiltere’ ye göre daha dikkatli davranarak sadece *küçük suçlular için uygulamaya* yer vermişlerdir. Daha sonra, uygulamanın kapsamı genişletilerek *yetişkin suçluları* da içine almıştır. Yine de bu uygulama *koşullu salıverilme* ile sınırlı kalmıştır. Bu uygulamanın faydalı yanlarının görülmesiyle birlikte sınırları da genişletilerek erteleme sistemine de yayılmıştır. Bayraktar, sürecin her yerde aynı olmadığını ve Kıta Avrupa’sının, Amerika ve İngiltere kadar gelişme kaydetmediğini, ancak 19.yy’ın ikinci yarısından itibaren başlayan ve gittikçe gelişim gösterip bugünkü duruma erişebildiğinden söz etmektedir (Bayraktar, 2007: 18-19).

Belçika, Kıta Avrupası içerisinde, cezanın tecilini kabul eden ilk ülkedir. Belçika, gözetim müessesesine yer vermemiş fakat müessesenin uygulanması sırasında, suç işleyerek mükerrer olanların gözetim müessesesinin eksikliğinden kaynaklanan bir düşüncenin gelişerek 15.5.1912 tarihli Kanun ile yalnız küçük suçlular hakkında gözetimin tatbik edileceği kabul edilmiştir (Bayraktar, 2007: 21).

Fransa, *denemeye alınma* sürecini karmaşık ve zorlu bir süreçten sonra kanunlaştırmıştır. Parlamentoda Anglo-Amerikan uygulaması benimsenmiş olsa dahi sadece düşünce olarak kaldığı ve benimsenen uygulamada sadece *cezaların basit bir tecilinden* oluşmuştur. Fransa, Belçika’nın 1882’de kabul ettiği “*cezaların infazının geri bırakılması*” konusunu 1891’de kabul etmiştir. Kabul edilen “*Tecil Kanunu*”, deneme süresi içinde failin gözetime tabi tutulmasını kabul etmemenin yanında, ertelemenin ilk şeklinin Denetimli Serbestlik rejimine benzer bir şekilde meydana getirildiği açıklanmıştır (Bayraktar, 2007: 21)

22.7.1912 tarihli “*Küçük Suçlular ve Gözetim Kanunu*”nda, gözetim tatbikinin on üç ile on sekiz yaş arası faillere uygulanacağını ve bu görevin sadece özel şahıslar veya hayır kurumları tarafından yerine getirileceği kabul edilmiştir. Denetimli Serbestliğin, Fransız ceza hukukunda olgunlaşarak yerini alması 20. Yüzyılın ortalarına karşılık

gelmektedir. Fransa’da, tedrici bazı şehirlerde sınırlı bir şekilde denemeye çalıştıkları ve hükümet tarafından kanunlaşması için teklif sunulsa da Fransız Meclisi tarafından reddedilmiştir. Denetimli Serbestliğin çocuklarla ilgili olan durumlar karşısında Fransa’da daha kolay kabul edilmesine karşın, yetişkinlere yönelik uygulamaların karmaşıklık ve engellemelerden sonra kanunlaştığı ifade edilmektedir (Bayraktar, 2007: 21).

Almanya, Kıta Avrupa’sında tecil müessesesi, gözetim müessesesi ile birlikte kabulü konusunda kanun teklifi verilmiş olsa da bunun yasalaşmadığı, sadece 16.2.1923 tarihli “*Çocuk Muhakemeleri Kanunu*”nun 9/II’ inci maddesinde çocuklara yönelik gözetim müessesesinin uygulanmasının yapılabileceği belirtilerek, müessese Almanya uygulamasına girmiştir. Büyükler için gözetim müessesesi değişikliğe uğramış ve 4.8.1953 tarihli “Alman Ceza Kanunu”nun 24. Maddesince kabul edilmiştir (Bayraktar, 2007: 22).

Denetimli Serbestlik Sisteminin tarihsel gelişimine bakıldığı zaman, gözetim müessesesinin çocuklara yönelik uygulamalarının kolay kabul edildiği, herhangi bir zorlukla karşılaşmadığı görülmektedir. Yetişkinlere yönelik uygulamalarda ise gözetim müessesesinin Amerika, İngiltere ve Kıta Avrupa’sında kolay bir süreçten geçmediği belirtilebilir.

Kahveci Düztaş’a göre, Denetimli Serbestlik ile ilgili uygulamaların kendi tarihimizdeki sürecinin iki ana bölümde incelenebileceğinden söz edilmektedir: Osmanlı ve Cumhuriyet dönemleri. O’na göre, İslam hukukunda hapisanelerden bahsetmek pek mümkün değildir. İslam’da daha çok bedeni cezalar ağırlıktadır. Cezaevlerinden ise suçlu oldukları düşünülen kişilerin, hüküm verilene kadar ve borcu olanların borçlarını ödeyene kadar tutuldukları yer olarak bahsedilmektedir (Kahveci Düztaş, 2011: 25).

Kahveci Düztaş’a göre, Osmanlı döneminde, hürriyeti bağlayıcı cezalara rastlamak mümkündür. İslam hukukunda, hakkında belli bir hüküm bulunmadığı ve kararın hakime bırakıldığı suçlar için, padişah ya da padişah adına yetkili kişiler tarafından, tazir ve kanunnameler hazırlanmış ve kararlar bu belgelere bakılarak verilmiştir. Bu dönemde, hürriyeti bağlayıcı cezaların kaynağını, tazir ve kanunnameler oluşturmaktadır. 1274 tarihli Ceza Kanunnameyi Hümayunu’na göre, *hürriyeti bağlayıcı cezalar* dört başlıkta tanımlanmıştır. Bunlar; *kürek, kale bentlik, hapis* ve *nefi*’dir. Bu

kanun, günümüz ceza hukuk sisteminin başlangıcı olarak değerlendirilen, 1840 tarihli, Ceza Kanunnameyi Hümayun'a Tanzimat'tan sonra yerini bırakmıştır. Yukarıda bahsedilen, *hürriyeti bağlayıcı cezalardan Denetimli Serbestlik uygulamalarına en yakın olanı* Kahveci Düztaş'a göre, *Nefi* 'dir. *Nefi*, birden çok kez suç işlemiş ve başkalarının da suça karışmasına neden olan kişiler için uygulanmış ve bu ceza devlet tarafından belirlenen;

1. Bir mahallede ikamet etmeye,

2. Belirli yerden ayrılmama,

3. Zaptiye nezaretinde olma ve

4. Kişinin zaptiye memurlarınca göz hapsinde bulundurulmasını kapsamaktadır. Osmanlı'daki hürriyeti bağlayıcı diğer cezaların infazı için, hapishaneler kullanılmaktaydı. Bunun için genellikle kale burçları kullanılmıştır, bunlardan en bilinen hapishaneler: İstanbul'daki Yedikule, Baba Cafer ve Tersane hapishanelerdir. Kahveci Düztaş, bu hapishanelerdeki olumsuz koşulların iyileştirilmesine yönelik, ilk resmi düzenlemelerin Islahat Fermanı ile yapıldığından söz etmektedir. (Kahveci Düztaş, 2011: 23-24).

Kahveci Düztaş Cumhuriyet dönemine geçişi ve ilk yıllardaki gelişmeyi ise şöyle özetlemektedir:

“Cumhuriyet dönemindeki Ceza Hukuku gelişimi; 1840 tarihinde hazırlanan Ceza kanunnameyi hümayun ile başlanabilir. Bu Kanunnamenin daha önce İslam hukuk ve padişah sermayelerine dayanan hukuk sistemindeki ilk köklü değişiklik olarak değerlendirilebilir. Bu Kanunnamedeki eksikliklerin giderilmesi amacıyla 1851 yılında kanunu cedit çıkarılmıştır. Islahat Fermanı'nın ilanının ardından 1858 tarihli Ceza Kanunnameyi Hümayun yürürlüğe girmiştir. 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunundan yararlanan bu kanunname 1926 yılına dek yürürlükte kalmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra İtalyan Ceza Kanunu temel alınarak hazırlanmış olan 1926 tarihli 765 sayılı Ceza Kanunu yürürlüğe girmiştir” (Kahveci Düztaş, 2011: 23).

Denetimli Serbestlik Temel Eğitim Personeli El kitabında yer alan bilgilere göre, bu sistemle ilk tanışmamız, resmi tarihler ve dış ilişkilerle bağlantısı üzerinden şöyle

özetlenmektedir:

“Cumhuriyet döneminden sonra ülkemizin Denetimli Serbestlik ile tanışması ise 1946 yılında on devlet tarafından kurulan ve kuruluşundan üç ay sonra Türkiye'nin de üyeleri arasında yer aldığı Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin üye Devletlere tavsiye ettiği 22 Ocak 1965 tarihli ve R (65) 1 sayılı kararını kabul etmesiyle olmuştur. Bu tarihten sonra ulusal mevzuatımız içerisinde Denetimli Serbestlik hizmetlerine benzer düzenlemeler yer almıştır.

Gerek 765 sayılı Türk Ceza kanununda gerekse 647 sayılı cezaların infazı kanununda ağır hapis cezaları dışında bulunan kısa süreli hapis cezalarının ertelenebileceğine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Yine 2253 sayılı çocuk mahkemelerinin kuruluşu görev ve yargılama usulleri hakkında kanununda da küçükler hakkında koruma, tedavi, eğitim, gözetim, bakım, meslek edindirmeleriyle ilgili tedbirler yer almıştır” (Adalet Bakanlığı, 2012: 29-30).

Son olarak, 2005 yılında ceza infaz sisteminde yapılan bir dizi değişiklik kapsamında Denetimli Serbestlik hizmetleri yargı sistemimiz içerisinde yerini almıştır (Adalet Bakanlığı, 2012: 29-30).

1.3. Denetimli Serbestliğin Amacı

Denetimli Serbestlik Sisteminin en temel amacı; toplumu suçlulardan koruyarak toplumun huzurunu, güvenini sağlamaktır. Bunu yapabilmek için ise suçluların ıslahını sağlayacak cezaların öngörülmesi önemlidir. Suçlunun toplum içinde kalmasını sağlayarak, suçlunun hem yeniden üretken bir birey olmasını hem de toplum içinde onurlu yerini alması sağlanabilir. Denetimli Serbestlik Sisteminin adalet sistemlerine sağladığı en önemli fayda, hapisaneye girmeyen suçlu bireyin, sosyal çevresi ile toplum yaşamından ayrılmamasıdır. Aile, arkadaş çevresi ve toplum tarafından suçlu olarak damgalanmayan birey toplumsal yaşamda olumlu ilişkiler geliştirebilmesi sağlanmaktadır.

Özbek'e göre, Denetimli Serbestliğin esas amacının, eğitim tedbiri niteliğini taşıyarak hükümlünün suça tekrar karışmaması, suçtan uzaklaşması ve suça yönlendirecek etki ve ilişkilerden uzaklaştırılması için yardımlarda bulunmasıdır. Bu

yardımı sağlayacak olan denetim görevlilerin, hükümlülerin toplumla bütünleşmesi için her türlü görevi üstlenmesidir (Özbek, 2010).

Özdemir'in Türkiye'de Denetimli Serbestlik Hizmetlerinin Geliştirilmesi Projesi Açılış Konuşması Metinlerinden (2006) aktardığına göre, Denetimli Serbestlik Müdürlükleri Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetleri sonucunda; kamu güvenliğinin sağlanması, madde bağımlılığının verdiği zararın önlenmesi, mağdura verilen zararın giderilmesi ve suçun tekrar etmesinin önlenmesi odak noktalardır. Ayrıca toplumla iç içe olan hükümlülerin topluma kazandırılarak ceza infaz kurumlarının da yoğunluğu azaltılmış olacaktır (Özdemir, 2011: 23).

Özdemir, Denetimli Serbestliğin tüm dünyada geçerli olan dört ana amaca dikkat çekerek tüm ülkelerin bu dört ana koşulu, toplumun ihtiyaç ve şartlarına göre dengelediklerini belirtmektedir. Bu dört ana amaç; hükümlülerin iyileştirilmesi, topluma ve mağdura verilen zararın giderilmesi, failerin cezalandırılması ve toplumun korunmasıdır (Özdemir, 2011: 23).

Ataç ve Nursal'a göre ise Denetimli Serbestlik Sisteminin hedefleri şunlardır:

a. "Suçluların cezalarını toplum içerisinde kalarak ailesi ve yakın çevresiyle olan ilişkilerini sürdürmesi; eğitim ve iyileştirmenin hapis dışında verilerek hayatını kendisi kazanan, verimli, üretken ve yasalara saygılı bir birey olmasını sağlamak,

b. Suçluların yeni bir suça karışmasını engellemek amacıyla düzenli denetimlerin yapılması ve sosyal tepkilere karşı korunmanın sağlanarak toplumun ve suçtan dolayı zarar gören mağdurun korunması,

c. Bazı hafif cezaların hapis dışı yöntemler uygulanarak toplum içerisinde infaz edilmesi; hem tasarruf edilen kaynakların başka alanlara kaydırılması hem de denge ve ölçü nispetinde hapsedmenin sürekli bir yöntem olmaktan çıkarılarak cezaevlerinin güvenlik ve kalabalıklaşma sorununun ortadan kaldırılmasını sağlamak,

d. Sağlıklı toplum hedefine ulaşmak için ruhsal ya da psikolojik rahatsızlıkları olan suçluların kapalı bir cezaevinde tutulmak yerine toplum içinde ya da sosyal kurumlarda psiko-sosyal ve tıbbi tedbirlerle iyileştirilmesinin sağlanması,

e. Çocuk ve genç suçluların, eğitim ve mesleki eğitimi kapsayan iyileştirme yöntemi ile aile içi şiddet ve suç istismarına karşı korunması,

f. Ceza evlerinden çıkan hükümlülerin iş bulmaları sağlanarak toplumla bütünleşme ve ülke ekonomisine katkı sağlanması,

g. Suç ve suç mağduru arasında uzlaşma yapılarak sosyal barış ve adaletin sağlanması” (Ataç ve Nursal, 2006:308) şeklinde sıralanmaktadır.

1.4. Denetimli Serbestliğin İlkeleri

Denetimli Serbestlik sistemi, cezaların infazında birtakım ilkeler benimsemiştir ve bu ilkeler doğrultusunda çalışmalar yapmaktadır. Cezaların infazının, hükümlülerin toplum içinde tehlike durumu yaratmayacak şekilde yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, İlgün’ün vurguladığı üzere, toplum içinde tehlike arz eden kişilerin tehlikelilik özelliğini ortadan kaldırmak için önleyici tedbirlere ihtiyaç bulunmaktadır. Bu açıdan, güvenlik tedbirlerinin önemi büyüktür. Toplumdaki tehlikelilik durumunu ortadan kaldırmak için güvenlik tedbirlerinin, önlemlerin alınması gerekir ve önlem alınırken temel hak ve hürriyetler tehlikeye atılmamalıdır (İlgün, 2010: 19). Bu önemden dolayı, Denetimli Serbestliğin takip eden kısımda vurgulanacak olan dört temel ilkesinden bahsedilebilir: İnsan onuruna saygı, gizlilik, tarafsızlık, yetişkin ve çocuğun yüksek yararı (Adalet Bakanlığı, 2013 a: md.7).

Aşağıda bu ilkelerin neler olduğu ve tanımları ele alınacaktır.

1.4.1. İnsan Onuruna Saygı

İnsan onuruna saygı ilkesiyle ilişkili olarak dikkat çeken şu tanımlar bulunmaktadır: Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanununda; denetimli serbestlik hizmetinin uygulanışında sorumluluk alanlar insan hakları konusunda dürüst, saygılı ve kararlı bir tutum içindedirler, aşağılayıcı, küçük düşürücü ve onur kırıcı tutum sergilemezler (Adalet Bakanlığı, 2013 a: md.5/a).

Usta ve Öztürk’ün de vurguladığı üzere, suç işleyen de suçun cezasını verecek olan da insandır. İşlemiş olduğu suçtan dolayı insanın bazı hakları kısıtlansa da bu kişilerin onuru ve şerefi yasalarla güvence altına alınmıştır (Usta ve Öztürk, 2010: 18).

İnsan onuru, haysiyet, gurur, saygınlık, erdem, özsaygı, kendine saygı duyma ve başkalarının da kendine saygı duymasını sağlama olarak tanımlanmaktadır (Usta ve Öztürk, 2010: 18). İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin 5. maddesinde; hiçbir bireye işkence yapılamayacağı, zalim şekilde insanlığa aykırı ya da onur kırıcı tutum gösterilemeyeceği ve bu şekilde cezalandırılmayacağı açık biçimde ifade edilmiştir (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 2015: md. 5).

Anayasamızın 17. Maddesinde ise, hiçbir insana eziyet edilemeyeceği ve işkence yapılamayacağı ve hiçbir insana insan haysiyetine aykırı ceza verilemeyeceği ifade edilmektedir (Anayasa, 1982: md. 17)

Bu tanımların yanı sıra süreçte görev alan memurların rolünün önemi de şöyle vurgulanabilir: Denetimli Serbestlik görevlisi hükümlü hakkında verilen kararda hükümlünün sosyal hayatını olumsuz etkileyecek, kendisine yüklenen yükümlülüğün dışında yükümlülük yüklememeli, kişiyi rencide edici, ailesinin ve çevresinin yanında küçük düşürücü davranışlarda bulunmamalıdır. Her ne şekilde olursa olsun kişi suçlu da olsa, kişinin onurunu ve şerefini kırarak bir tutum içinde olamaz (Usta ve Öztürk, 2010: 19).

1.4.2. Gizlilik

Usta ve Öztürk, gizlilik ilkesine şöyle dikkat çekmektedirler: Hükümlünün topluma kazandırılmasında iki temel taş bulunmaktadır; gizlilik ve karşılıklı güven. Denetimli Serbestlik Sistemi cezaevi dışında, toplum içinde uygulandığı için hükümlü veya suçlunun devam etmekte olduğu bir işi ya da eğitimi söz konusu olabilmektedir. Toplum içindeki sosyal hayatının olumsuz etkilenme ihtimalinden dolayı hükümlü hakkındaki bilgiler gizli tutulmalı, yasalarımızdaki gizlilik ilkesine dikkat edilmelidir. Süreçte yer alan görevlilerin hükümlülerden elde ettikleri bilgileri, ilgili kişi ve kurumlar dışındaki kişilerle paylaşılması yasaklanmıştır (Usta ve Öztürk, 2010: 20).

1.4.3. Tarafsızlık

Denetimli Serbestlik Hizmetleri içinde yer alan görevlilerin soruşturma, kovuşturma ve denetim süreçlerinde edindikleri bilgilerin gizlilik ve tarafsızlığındaki rolü önemlidir (Kaleli, 2010: 19). Tarafsızlığa gölge düşürecek davranışlarda

bulunulmamalıdır.

Usta ve Öztürk, Denetimli Serbestlik uygulamalarında tarafsızlığın nasıl sağlanacağı sorusuna cevap aramaktadırlar. Tarafsızlığı standardizasyonla bağdaştırarak hem personelin kendi mesleki bilgi ve deneyimlerine göre hareket etmelerinin hem de farklı farklı olan uygulamaların önüne geçilerek, öncelikle standart ölçme ve değerlendirme aracının olması ve standart programlarının oluşturulması gerekmektedir. Personelin hükümlüye karşı şeffaf, hazırlanan planların hükümlünün ihtiyaç ve sosyal sorumlulukları göz önüne alınarak hazırlanmalıdır. Böylece personelin hükümlüye karşı tarafsızlığı da pekişmiş olacaktır (Usta ve Öztürk, 2010: 20-21).

1.4.4. Yetişkin ve Çocuğun Yüksek Yararı

Denetimli serbestlik uygulamaları söz konusu olduğunda konuya ilişkin çalışmalar çocuklar ve yetişkin bireyler için farklı şekilde yürütülmektedir ve çocuklara ilişkin uygulanacak işlemlerde çocukların yüksek yararına özen gösterilir (İlgün, 2010: 20).

1.5. Denetimli Serbestlik Uygulamaları

Bu kısımda Denetimli Serbestlik sistemindeki uygulamalar değerlendirilmektedir. Bu uygulamalar;

- Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri (TCK 191),
- Adli Kontrol (CMK 109),
- Koşullu Salıverilme (CGTİHK 105/A),
- Adli Para Karşılığı Kamuya Yararlı Çalışma (CGTİHK 106/3),
- Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma (TCK 53/6),
- Seçenek Yaptırımlar (TCK 50),
- Mükerrerlere Özgü Denetimli Serbestlik (CGTİHK 108/4 ve 6),
- Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararı (CMK 231),

- Hapis Cezasının Ertelenmesi (TCK 51),
- Çocukların Denetim Altına Alınması (ÇKK 36),
- Etkin Pişmanlık (TCK 221/5),
- Koşullu Salıverilme Sonrası Denetimli Serbestlik (CGTİHK 107/78 ve 9), -
Konutta İnfaz (CGTİHK 110/2) olarak sıralanmaktadır.

1.5.1. Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri

İçli, ilaç, afyon ve diğer uyuşturucuların, tarihin ilk zamanlarında, dini törenlerde tüketildiğinden bahsetmektedir. 3000 yıl öncesine kadar bu kapsamda, Orta Asya ve Hindistan’da “*haoma*” veya “*soma*” adlı zehirli bir sıvının kullanıldığına ve 19. Yüzyıla kadar, bu maddeler üzerinde bilimsel çalışmalar yapılmadığına vurgu yapmaktadır. Ceza kanunuyla ilgili ilk yasağın, 1858 tarihinde; zararlı maddelerin ilk kez yasaklanmasıyla başladığından bahsedilmektedir (İçli, 1984: 77).

Uyuşturucunun tıbbi kullanımının dışına çıkılarak, keyfi amaçla kullanılması sonucu; madde kullanımının zaman içinde kontrolden çıkarak, madde bağımlılığına neden olabilmektedir. İçli’nin de aşağıda değindiği sebeplerden kaynaklı, madde bağımlılığının da mevzuatta kullanımı, temini, satımı ve imaline yönelik birtakım cezalar ve tedbirler uygulanılmaktadır.

Uyuşturucu maddelerin kullanımı, imali, satışı, temini konularında her ülkede farklılıklar bulunmasına rağmen, bunlar suç sayılmaktadır. Bunun iki nedeni özetlenir:

- Birincisi insan sağlığına zararlı olması,
- İkincisi ise bazı adi suç olaylarına karışmada etkin rol almasıdır (İçli, 1984: 77).

Tedavi ve Denetimli Serbestlik tedbiri, uyuşturucu madde kullananlara uygulanmaktadır. Bu kapsamda şunlar özetlenebilir.

Uyuşturucu maddeleri kullanan, imal eden, satan, temin edenler şu kapsamda değerlendirilmektedir: 12 Ekim 2004 tarihli, 25611 sayılı resmî gazetede yayımlanan 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) “Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı

madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak” suçuna ilişkin durumun göz önüne alındığı ve 191. Maddesi kapsamında aşağıdaki gibi değerlendirildiği görülmektedir:

1. *“Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran kişi, bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Kendisi tarafından kullanılmak üzere uyuşturucu veya uyarıcı madde etkisi doğuran bitkileri yetiştiren kişi, bu fıkra hükmüne göre cezalandırılır.*

2. *Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi hakkında, tedaviye ve Denetimli Serbestlik tedbirine hüküm olunur.*

3. *Hakkında tedaviye ve Denetimli Serbestlik tedbirine hükmedilen kişi, belirlenen kurumda uygulanan tedavinin ve Denetimli Serbestlik tedbirinin gereklerine uygun davranmakla yükümlüdür. Hakkında Denetimli Serbestlik tedbirine hükmedilen kişiye rehberlik edecek bir uzman görevlendirilir. Bu uzman, güvenlik tedbirinin uygulama süresince, kişiyi uyuşturucu veya uyarıcı maddenin kullanılmasının etki ve sonuçları hakkında bilgilendirir, kişiye sorumluluk bilincinin gelişmesine yönelik olarak öğütte bulunur ve yol gösterir; kişinin gelişimi ve davranışları hakkında üçer aylık sürelerle rapor düzenleyerek hâkime verir. (Üçer aylık raporların mahkemelere verilmesi 2014 yılında kaldırılmıştır.)*

4. *Tedavi süresince devam eden Denetimli Serbestlik tedbirine, tedavinin sona erdiği tarihten itibaren bir yıl süreyle devam olunur. Denetimli Serbestlik tedbirinin uygulanma süresinin uzatılmasına karar verilebilir. Ancak, bu durumda süre üç yıldan fazla olamaz.*

5. *Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi hakkında kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmaktan dolayı hükmolunan ceza, ancak tedavi ve Denetimli Serbestlik tedbirinin gereklerine uygun davranmaması hâlinde infaz edilir. Kişi etkin pişmanlıktan yararlanmışsa, davaya devam olunarak hakkında cezaya hükmolunur” (Adalet Bakanlığı, 2004a: md.191/1-5) şeklinde düzenlenmiştir.*

1.5.2. Koşullu Salıverme

Koşullu salıverilme, suçlunun/hükümlünün cezasının kalan kısmını cezaevinden

salıverilerek toplum içerisinde belli şartlara bağılı olarak infaz edilmesidir.

Mahkûm olan kişinin hürriyetini bağılayıcı infazı sırasında ıslah yolu ile iyi hal sergileyen ve aldığı cezanın belirli bir kısmını koyulan kurallar çerçevesinde çekmiş olan hükümlünün yine kanun yoluyla koyulmuş kurallara uyması koşulu ile cezasını tamamlamadan yetkili merciler tarafından alınacak karar doğrultusunda serbest kalmasıdır (Akkaş, 2008: 307).

1.5.2.1. Koşullu Salıverme Şartları

Koşullu salıverilmenin uygulanması için aşağıda belirtilen şartların oluşması gerekmektedir.

Turhan ve Altıkat, Koşullu Salıverilmenin üç şartından bahsetmektedirler:

1. Hükümlü bulunan kişinin koşullu salıverilmesine bir yıl ya da daha az zaman kalmış olması,
2. Hükümlü bulunan kişinin iyi hal göstermesi,
3. Hükümlü kişinin koşullu salıverilme talebinin olması şartları aranmaktadır (Turhan ve Altıkat, 2012: 17-26).

İyi halli olma durumu, ceza infaz kurumlarının güvenliğini ve düzenini sağlamak amacıyla konulmuş kurallara uyan, haklarını iyi niyetle kullanan, yükümlülüklerini eksiksiz yerine getiren ve disiplin kurulunun görüşü doğrultusunda idare kurulunca uygulanan eğitim ve iyileştirme programlarına göre toplumla bütünleşmeye hazır olduğunun saptanmış olması gerekmektedir. (Adalet Bakanlığı, 2004b: md.89/1).

Denetimli Serbestlik tedbiri uygulanarak cezalarının infazına karar verilen hükümlüler hakkında;

1. Kamu yararına yönelik bir işte ücretsiz şekilde çalıştırılma (kamu hizmeti),
2. Bir bölge ya da konutta gözetim ya da denetim altında bulundurulma,
3. Belirlenmiş yerlere ya da bölgelere gitmeme,

4. Belirlenmiş programlara katılma (eğitim ve iyileştirme çalışmaları), Yükümlülüklerin hepsi ya da bir kısmı denetim planında verilerek komisyon tarafından incelenir (Adalet Bakanlığı, 2013a: md.81/1).

1.5.2.2. Koşullu Salıverme Kararının Geri Alınması

Koşullu salıverilme kararının geri alınmasında iki neden göz önünde bulundurulmaktadır. Bu nedenler:

- a. Denetim süresi içinde kasıtlı bir suçun işlenmesi
- b. Yükümlülüklere aykırı hareket edilmesi (Adalet Bakanlığı, 2013a: md.47/2).

Hükümlü, geriye kalan sürede işlediği kasti bir suç sebebiyle hapis cezasına mahkûm edilirse, hükmü veren ilk derece mahkemesi ya da bölge adliye mahkemesi tarafından, hükümlü kişinin sorumluluklarına uymaması durumunda koşullu salıverilme kararına esas teşkil eden hükmü veren ilk derece mahkemesi ya da koşullu salıverilme kararını alan mahkeme tarafından, dosya üstünden karar verilir. Verilen kararlar ilgili itiraz yolu açık bulunmaktadır (Adalet Bakanlığı, 2004b: md.107/15 a,b).

1.5.3. Çocukların Denetim Altına Alınması

Çocukların denetim altına alınması, Çocuk Koruma Kanununun 5/1. madde ve 36. Maddelerinde hükme bağlanmıştır.

Çocukların suça sürüklenmesi, yetişkinlere nazaran farklı olmakta, bu sebeple Denetimli Serbestlikte verilen yükümlülüklerin çocuğun yararına ve topluma kazandırılmasına dönük olmaktadır. Denetimli Serbestlik kapsamında çocuklara özgü müdahale programları geliştirilmiştir.

Denetimli Serbestlik Yönetmeliği kapsamında, eğitim programına devam sorumluluğunun infazında; sanığa ilişkin eğitim, sağlık, yaş, bilgi ve beceri ile kurum tarafından yürütülen eğitim programları göz önünde bulundurulur. Bu yükümlülük kararları, örgün eğitime devam eden çocuk ve gençlerin eğitimlerine, fiziki ve duygusal gelişimlerine engel yaratmayacak biçimde yerine getirilmesine özen gösterilmelidir (Adalet Bakanlığı, 2013a: md. 58/2).

Suça sürüklenen çocuklara (SSÇ) verilen kamu hizmeti cezasında, on sekiz yaşından küçük olduğu durumda; çocuğun fizik, ahlak ve zihin yönünden gelişimiyle eğitimine engel teşkil etmeyecek ve destekleyecek biçimde belirlenmektedir ve her çalışılan iki saat, bir gün olarak sayılır (Adalet Bakanlığı, 2013a: md.66/5). Haklarında,

1. Çocuklara özgü güvenlik önlemleri kapsamında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı,

2. Kamu davasının ertelenmesi kararı,

3. Hükümün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen ve 5395 sayılı Kanunun 36. Maddesi gereğince denetim altına alınmış olan SSÇ'lerin, toplum içerisinde denetimi, takibi ve iyileştirmesine yönelik rehberlik çalışmaları diğer kurumlarla iş birliği içerisinde yerine getirilmektedir (Adalet Bakanlığı, 2013a: md.76/1).

1.5.4. Koşullu Salıverme Sonrası Denetimli Serbestlik

Koşullu salıverilme sonrası uygulanacak olan hükümler ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı hakkında kanunun 107 / 7. ve 8. Fıkralarında düzenlenmiştir.

Buna göre;

1. Ceza infaz kurumunda öğrenmiş olduğu, sanat ya da mesleği icra etmek için ücret karşılığında bir kamu kuruluşunda ya da özel olarak aynı sanat ya da mesleği icra eden birinin gözetiminde çalışmasına,

2. On sekiz yaşından küçük olan hükümlülerin, denetim süresi içinde eğitimlerine, gerektiği takdirde barınma olanağı olan bir kuruma devam etmesine karar verebilecektir (Kamer, 2007: 379) hükmü yer almaktadır.

CGTİHK 107/10. maddesine göre;

Koşullu Salıverilmeden sonra, iki tür rejim uygulanmaktadır. Bu rejimler:

- Koşullu salıverilme süresi içinde, herhangi bir gözetim veya denetim rejimi öngörmeyen klasik sistem,

- Gözetim sistemi yani, Denetimli Serbestlik sistemi.

Hâkim tarafından, koşullu salıverilen hükümlü bireyin kişiliği ya da toplum yaşamındaki uyumu dikkate alınarak; denetim süresinin, Denetimli Serbestlik tedbiri uygulanmadan ya da herhangi bir sorumluluk belirtilmeden geçirilmesi yönünde karar verebileceği gibi, Denetimli Serbestlik tedbiri uygulanmasını ya da belirlenen sorumlulukları denetim süresi içinde kaldırabilir (Adalet Bakanlığı, 2004b: md.107/10).

17.08.2016 tarihli ve 29804 sayılı Resmi Gazetede, 02.07.2016 tarihine kadar işlenen suçlarda; koşullu salıverilme ve denetimli serbestlik sürelerinin geçici olarak iyileştirilmesini içeren 671 sayılı Kanun Hükmünde Kararname yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

671 sayılı KHK'nın 32. maddesi ile 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'a eklenen Geçici 6. maddeye göre; bazı suçlar bu düzenlemenin dışında tutularak 105/A maddesinin 1. fıkrasında yer alan 'bir yıllık' sürenin "iki yıl" ve 107. maddenin 2. fıkrasında yer alan üçte ikilik oran yarısı olarak değiştirilmiştir (KHK, 2016: 32. Md.). Ancak, anket çalışması ve belgelerin temininin, yürütüldüğü tarih olan Ocak 2014-2015 yılları arasını kapsamıştır.

Ayrıca, DS'ye tabi tutularak takip edilen dosyaların en fazla bir yıllık sürece tabii olduğundan, 2016 Ağustos ayında yapılan bu son düzenleme, ankete tabii tutulan hükümlüleri kapsamamaktadır ve bu çalışmanın kapsamı dışında tartışılacak bir konudur.

İKİNCİ BÖLÜM

SUÇ, MÜKERRER SUÇ VE DİN İLE SUÇ İLİŞKİSİ

2.1. Kavramsal Açıdan Suç

Disiplinler arası bir kavram olması ve süregeldiği sosyal yargıya göre değişmesi nedeniyle suç kavramını tanımlamak oldukça güçtür.

Suç genel bir ifadeyle bazı bireylerin tutum ve davranışlarıyla içinde yaşadıkları toplumda yerleşik olan davranış örnekleri arasında buluna çelişkiyi ifade etmektedir. Her ne kadar bu çelişkinin her zaman ve her yerde zorunlu olarak var olması nedeniyle suç genel ve evrensel bir olay olsa da her zaman ve her yerde suç sayılan genel geçer bir davranış biçimi bulunmamaktadır. Pek çok tutum ensest¹ dahil evrensen açıdan suç olarak sayılmamaktadır. Suç, doğuştan gelen ya da yaşantı içinde kazanılmış nitelikleriyle değil, içinde olduğu sosyal duruma bağlı biçimde tanımlanmaktadır. Örneğin, karı koca arasında geçen cinsel ilişki yasayla uyumlu bir tutum özelliğindedir. Bu tanımlanması gerekli fiziki bir faaliyettir. Fakat aynı faaliyet, yasal sistem tarafından ensest, zina, ırza tecavüz şeklinde suç faaliyeti gerçekleştiren bireylerde suçlu olarak nitelendirilmiş olabilir (İçli, 2007: 23-24).

Bununla birlikte suç hukuk, psikoloji, sosyoloji, kriminoloji, teoloji, siyaset bilimi gibi farklı disiplinler tarafından farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Sosyolojik bakış açısıyla Emile Durkheim (1895) suçu şöyle tarif etmektedir “Bir eylem kitlesel bilincin güçlü ve belirlenmiş yaşayış biçimlerine saldırıda bulunduğu anda, suçtur” (Yılıtrak, 2010: 2). Benzer bir biçimde günümüzde sosyolojik bakış açısıyla İçli (2007), suçu, bir toplumda toplumsal normları ihlal eden çoğunlukçu değerlere aykırı biçimde tezahür eden davranış biçimi olarak tanımlamıştır (İçli, 2007: 23).

Psikolojik bakış açısı suçu normal bir durum olmaktan çok, bireyde var olan birtakım patolojik durumlar sonucu ortaya çıkan anormalliklerin bir sonucu olarak görür (Dolu, 2012: 183).

Siyasal çerçevede suç, kanuna güçlü gruplarca yerleştirilmiş sonrasında tutumun

---

¹ Evlenmeleri törece ve yasaca yasaklamış olan, yakın kan bağı olanlar arasındaki cinsel ilişki.

istenmeyen seçilmiş şekillerini kanuna aykırı biçimde etiketleyen bir ölçünün neticesidir (İçli, 2007: 23). Hukuksal olarak suç, toplumu zarara uğrattığı veya tehlike yarattığı tassa koyucu tarafından kabul edilmiş eylemlerden oluşmaktadır. Benzer biçimde ceza hukukunda suç, toplum yaşamı için koyulmuş kanunlara aykırı biçimde tutum sergilemektir (Dönmezer, 1994: 48).

Polat'ın (2007) aktardığına göre Öztürk (1998) Türk Ceza Kanunu'na (TCK) göre suçun, bireyin yürürlükte bulunan yasalara karşı gelmesi ve bu davranışın o yasaların ceza müeyyidelerinin konusu olması olarak tanımlandığını bildirmektedir. Diğer bir tanıma göre ise TCK açısından suç; kusur yeteneği (isnat kabiliyeti) bulunan bir kimsenin kanuni unsura uygun, hukuka aykırı kusurlu hareketidir. Bu tanıma göre suçun dört unsuru vardır; kanuni unsur, maddi unsur, hukuka aykırılık unsuru ve manevi unsur. Kanuni unsur, işlenmiş olan bir fiilin ceza kanunundaki suç tanımına uygun olmasıdır. Maddi unsur ise fiilden ibarettir. Yani “hareket”,” netice” ve hareketle netice arasında daima bulunması gereken “nedensellik bağı”dır. Hukuka aykırılık unsuru sadece ceza kanunu değil bütün hukuk düzenine aykırılıktır. Burada sözü edilen hukuka aykırılık kanunda tarif edilmiş bir fiil sebebiyle söz konusu olan bir aykırılıktır. Manevi unsur ise kusurluluğu ifade eder. Kusur, bir fiilin isnat kabiliyeti bulunan bir kimse tarafından bilerek ve isteyerek (en azından bilerek) yapılmasıdır (Polat, 2007: 7).

Yasa koyucular, genel anlamda kamu sağlığı, kamu güveni ve tabii kaynakların korunması, iş yaşamında hile içeren faaliyetlerin yapılmasına engel olmak, kamu gelirini korumak amacıyla suçları tanımlamaktadır (Dönmezer, 1994: 56). Özetle ilk dönemlerden günümüze kadar her toplumda görülen suç davranışı tarih boyunca farklı koşullara göre şekillense ve farklı disiplinler tarafından farklı şekillerde tanımlansa da devlet kurumunun şekillenmesinden sonra genel olarak devletin koyduğu kanunlara aykırı davranışları olarak tanımlanmıştır.

2.2. Kavramsal Açıdan Mükerrer Suç

Maslow'un ihtiyaçlar piramidinin ilk basamaklarını oluşturan temel ihtiyaçların başında olan fizyolojik ihtiyaçlardan hemen sonra ikinci sırada gelen “güvenlik ihtiyacı” insanlar için olmazsa olmaz gereksinimlerinden biridir ve bu ihtiyacı tehdit eden suç olgusu ise günümüzün en ciddi toplumsal sorunlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Cüceloğlu, 1997: 236).

Toplum düzenini ciddi manada tehdit eden suç olayları bazı dönemlerde artış eğilimine girmekte, bu artışa paralel olarak da kamuoyunda korku ve panik havası meydana gelmektedir. Bu havanın oluşmasında suçların azımsanmayacak bir oranını işleyen ve suç işlemeyi alışkanlık haline getiren azıllı suçlular olarak da adlandırabileceğimiz kronik suçluların etkisinin de büyük olduğu bir gerçektir (Kızmaz, 2006: 31).

Mükerrer tabiri, “tekrarlanmış, yinelenmiş” anlamlarına gelmektedir ve mükerrerlik; mükerrer olma durumu olarak ifade edilmektedir. Konuya ilişkin bir diğer kavram olan mükerrir ise, aynı davranışın bir kere ya da daha fazla sayıda tekrar etmesi anlamına gelmektedir ve hukukta ise birden daha çok suç işleyen birey olarak ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 2005:1433)

Kızmaz (2007) çalışmasında mükerrer suçluluk kavramını, hapisneden salınan suçlular içinde, zaman aralığı göz önüne alınmaksızın, tekrar suç işleyen bireyleri ifade ettiğini, doğal olarak, mükerrer suçluluğun, suçu yaratacak davranışı tekrarlamak anlamına geldiğini ifade etmiştir.

2.3. Din ve Suç

Dindarlık ve suç kavramlarının her ikisi de sosyal bilimlerin başlangıcından itibaren sosyal bilimciler tarafından pek çok farklı bakış açısıyla çalışılan eski ve önemli kavramdır. Günümüz entelektüel düşüncelerini şekillendiren bütün büyük düşünürler (Hegel, Marx, Tylor, Spencer, Durkheim, Weber ve Freud) din konusuyla ilgilenmişlerdir ve bu konudaki çalışmalarının çoğu dinin kaynağı ve fonksiyonu üzerinedir. Dinin kaynağı ve fonksiyonları sosyal bilimciler tarafından sosyoloji, antropoloji ve psikolojinin bağımsız bir akademik disiplin olmalarından itibaren çalışılmaktadır (Güneş, 2003: 3-4).

Durkheim 1897 yılındaki çalışmasında kiliseye devam etme sıklığı daha yüksek olan Katoliklerle, Protestanları intihar oranları açısından karşılaştırmıştır. İntihar konusunda dinin fonksiyonunu araştıran bu çalışma modern akademik sosyolojinin kuruluşu olarak da görülür.

Durkheim'e göre (1994) dinin temel fonksiyonları şunlardır; disiplin sağlar,

bağlılık oluşturur, güç verir ve mutluluk verir. Dini ritüeller bireysel bir disiplin ile bireyleri toplumsallığa hazırlar. İnsanları bir araya getirir ve ortak birleştirici unsurların tekrarlanması ve kabulünün pekiştirilmesi sağlanır ve böylece dayanışma güçlendirilir. Gruba katılımı canlandırır ve değerlerin gelecek nesillere aktarılmasını sağlar. Hayal kırıklıklarına karşı direnç sağlar. Ona göre “yanlış bir din yoktur. Hepsi kendi tarzı ile doğrudur. Bireyin varlığı ve içinde bulunulan koşulların cevapları bunların içindedir”. Bu özellikler dinin suçlu davranışı engellediğine yönelik olarak yapılan araştırmalar için önemli bir bakış açısı sunmuştur (Gürler, 2010: 110).

Her toplum var olabilmek ve varlığını devam ettirebilmek için değerlere gereksinim duymaktadır. Değerler toplumsal yaşamdaki tutumların şekillerini belirleyen öğelerdir. Değerlerin oluşumunda ise ahlak ve din önemli yer tutmaktadır. Gerçekleştirilen birçok araştırmada ahlaki değerlerin korunması, toplum huzurunun sağlanması, bireyin içinde yaşadığı toplumla sağlıklı bir iletişim geliştirmesi vb. durumlarında din ve dindarlığın önemli bir işleve sahip olduğunu ortaya konmaktadır (Yapıcı, 2007: 58).

Yine Yapıcı'nın (2007) aktarımına göre Clark (1998) paylaşılan inanç, düşünce, değer ve ortak eylemler olarak ifade edebileceğimiz dinlerin, insanlara sosyal ve kişisel yaşamlarını düzenleyen ahlaki kurallar sunduğunu belirtmiştir. Bu çerçevede dinlerin pratik ve inançlarla olumlu ve istenilen türden tutumlar arasında ilişki kurduğu görülmektedir. Yani dinler hem ibadet ve inançlarla hem de ahlaki davranış ve tutumlarla dine mensup olan bireyleri kendi belirlemiş olduğu modele göre yetiştirmek istemektedir. Aslında bu tavır, olumlu bir sosyalleşme yaşayan bireylerin gerek kendileri ile gerek de çevresi ile barışık olması amacını taşımaktadır. Zira Hökelekli (2005)'nde belirttiği gibi, toplum yapısında ahlaki değerlerin korunması hususuna hizmet eden dinler, insanların sosyal uyumunun sağlanması konusunda kritik bir fonksiyona sahiptir (Yapıcı,2007: 58). Suçun önlenmesinde kullanılabilecek en temel anahtar bireye değer kazandırmaktır. Öte yandan suçun, dini inanca sahip kişiler tarafından günah olarak algılanması suç işlemeyi engelleyen önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (Certel, 2009: 26).

Genel olarak dinler, insanların neye inanacaklarının yanında nasıl inanacakları yönünde de birtakım kurallar içerirler. Bu kurallar çerçevesinde sıklıkla insanların pek çok konuda nasıl davranmaları gerektiğini bildirirler. Pek çok din, hukuksal açıdan suç

sayılan (hırsızlık, cinayet, yaralama vb.) davranışları yasaklamaktadır. Bu nedenle dindarlığın bir denetim mekanizması olarak suçluluğu engellediği erken dönemlerden itibaren yaygın olarak kabul görmüştür. Bununla birlikte Hirshi ve Stark'ın 1969 yılında yayınladıkları “Hellfire and Delinquency” (Cehennem Korkusu ve Suçluluk) başlıklı çalışmalarında, kiliseye devam etme ve doğaüstü yaptırımlara olan inanç ile suçluluk arasında bir ilişki bulunmadığını belirtmelerinden sonra bu konudaki çalışmalar hız kazanmıştır. Daha sonra din ve suç ilişkisi konusunda yapılan araştırmalar çok farklı sonuçlar ortaya koymuşlardır.

2.3.1. Dindarlık ve Suç İlişkisi

Din ve suçluluk konusundaki araştırma bulguları; dindarlıkla suç davranışı arasındaki ilişkinin pozitif olduğunu iddia eden çalışmalar, dindarlığın suç davranışını engellemediğini, aralarında herhangi bir ilişkinin olmadığını bulgulayan çalışmalar ve dindarlığın suç davranışını engellediğini bulgulayan çalışmalar şeklinde öncelikle 3 ana kategoride değerlendirilebilse de günümüzde genel konsensüs dindarlıkla suçluluk arasında negatif bir ilişki olduğu şeklindedir.

Dinin suç üzerindeki etkisinin dolaylı olduğunu savunan görüşler mevcuttur (Taş ve Gürler, 2011: 21). Kimi çalışmalarda ise dinin suç üzerindeki etkisinin dolaylı ya da doğrudan olmasına ilişkin farklı görüşler yer almaktadır (Kenevir, 2015: 275). Bu sebeple dinin suç üzerindeki etkisine ilişkin görüş birliği bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra dinin suç işleyen kişilerin yaşamı anlamlandırmayla ölüm kaygısı ve suçluluk duyguları ile baş etmelerinde önemli bir etken olduğu (Konukçu, 2016: 62); mahkumların dindarlık düzeyi azaldıkça suç işleme oranlarının arttığı (Kızmaz, 2010: 54); birden fazla hüküm giyenlerin dindarlıklarının bir defa hüküm giyenlere göre daha düşük olduğu (Gürler, 2010: 228) sonucuna ulaşan çalışmalar bulunmaktadır. Bununla beraber cezaevlerindeki dini hizmetlerin mahkumların inançlarında olumlu yönde etki yaptığını ve topluma kazandırılmalarına yardımcı olduğu sonucunun ortaya koyulduğu çalışmalar da bulunmaktadır (Özdemir, 1998: 104; Özdoğan, 2005: 277).

Certel (2004), 505 mahkûmun katılımıyla gerçekleştirdiği “Suçlularda Dine Dönüş” isimli araştırmasında mahkumlarda dine yönelme ve tövbe konuları üzerinde dinin etkisini incelemiştir. Buna göre, mahkûm psikolojisi dine yönelmeyi olumlu şekilde yönlendirmektedir. Öte yandan araştırma sonucunda mahkumların cezaevi koşullarında

yaşadıkları problemlerle mücadele etmelerinde dini araç olarak gördükleri gözlemlenmiştir.

Bazı araştırmacılar dindarlığın suç davranışını engellemediğini hatta arttırdığını iddia etmişlerdir. Örneğin Ellis 1901; 185-1990 ve Lombroso (1911), gibi erken dönem araştırmacılar dindarların çok olduğu yerlerde suç oranının daha yüksek olduğu görüşünü savunmuşlardır. Bu iddiayı güçlü dini inançların ve suçluluğun, düşük zekâ düzeyi, düşük eğitim düzeyi ve düşük sosyal statü ile ilişkili olmasına bağlamaktadırlar (Güneş, 2003: 8). Daha yakın dönemde yapılan bir derlemede Dilli (1998) 1980 ile 1997 yılları arasında din ve suçluluk arasındaki ilişkiyi inceleyen 402 araştırmadan ilgili değişkenleri yeterli metodolojiyle inceleyen 40 çalışmadan yalnızca bir tanesinin dindarlık ve suçluluk arasında pozitif bir ilişki bulguladığını bildirmiştir. Boayken (2012) ise Gana’da 6 genç çocukla yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla yürüttüğü çalışmasında dindarlık ve suçluluk arasında pozitif bir ilişki rapor etmiştir. Bu çalışmada katılımcılar, Tanrının ve geleneksel din adamlarının yaptıkları muska ve tılsımların, hırsızlık esnasında karşılaşılabilecekleri her türlü tehlikeye karşı korunacakları yönünde güvenlerini pekiştirdiğini beyan etmişlerdir.

Daha öncede belirtildiği gibi, dindarlık ve suç arasında herhangi bir ilişki olmadığını bulgulayarak bu alandaki araştırmalara hız kazandıran çalışma Hirschi ve Stark’ın 1969’da yayınladıkları “Cehennem Korkusu (Hellfire) ve Suçluluk” adlı araştırmasıdır. Hirschi ve Stark daha sonra bahsedilecek olan sosyal kontrol kuramları altında sayılan cehennem korkusu hipotezlerini (Hellfire Hypothesis) test etmek için Kaliforniya’daki Batı Conta Costa’da yaşayan ortaokul ve lise öğrencilerinden seçkisiz olarak belirlenmiş 4.077 öğrenciye anket uygulamışlardır. Hirschi ve Stark her hafta kiliseye giden öğrencilerle, kiliseye nadiren giden veya hiç gitmeyen öğrencilerin suç davranışı sergileme düzeylerinin benzer olduğunu ve şeytana ve ölümden sonraki yaşama inanan öğrencilerin suç işleme olasılıkları doğüstü bir dünyaya inanmayanlarla aynı olduğunu bulmuşlardır.

Hirschi ve Stark’ın (1969) din ve suç arasındaki ilişki konusunda anlamlı bir ilişki bulgulayamamaları sosyologların ve kriminologların bu ilişkisizliği çürütme veya onaylama şeklinde yorumlamak bilmez çabalarına neden olmuştur (Hercik vd., 2004: 7) Hirschi ve Stark’ın 1966 yayınından sonra hızlıca yürütülen araştırmalar öncelikle,

Hirschi ve Stark'ın sürpriz sonuçlarının doğru olup olmadığını belirlemek amaçlı yapılan replikasyonlardı.

Hirschi ve Stark'ın bulgularının doğruluğunu test etmek için yapılan ilk replikasyon Burkett ve White (1974) tarafından yapılmıştır. Burkett ve White çalışmalarında suç işleme davranışı üzerinde dini etkilerle seküler etkilerin eşit olabileceğini ve suç tipine göre (kurbanı olan ve kurbanı olmayan suçlar gibi) ² bu etkinin farklılaşabileceğini tartışmışlardır. Hirschi ve Stark'ın çalışmasına ek olarak öz bildirim dayalı alkol ve uyuşturucu kullanımı şeklinde bir değişkeni de çalışmalarına dahil etmişlerdir. Sonuçta dindarlıkla alkol ve esrar gibi yasadışı uyuşturucu kullanımı arasında orta düzeyde negatif korelasyon olduğunu bulmuşlardır.

Higgins ve Albrecht (1977) tarafından yürütülen ikinci bir replikasyon Hirschi ve Stark'ın (1969) ve sonrasında yürütülen Burkett ve White'ın (1974) çalışmalarının sonuçlarının ülkenin diğer alanlarına genellenebilir olmaması nedeniyle yürütülmüştür. Sonuçların analizi dindarlık ve suç arasında negatif bir ilişki göstermiştir. Ek olarak çocuk mahkemeleri sistemine saygının, kiliseye katılım ve suç ile nedensel bir bağının olduğunu ortaya koymuşlardır.

Üçüncü bir replikasyon (Jenson ve Ericson, 1979) Hirschi ve Stark'ın orijinal bulgularının doğruluğu konusundaki tereddüt üzerine düzenlenmiştir. Jenson ve Ericson 3268 lise öğrencisine anket uygulamışlardır. Sonuçların analizi aynı zamanda dindarlık ve suç arasındaki zıt ilişki ile aile ilişkilerinin kuvvetliliği ve suç arasındaki ilişkinin yaklaşık olarak eşit olduğunu göstermiştir (Sturgis, 2008: 5).

Hirschi ve Stark'ın çalışmalarından sonrada dindarlık ve suç arasında ilişki saptayamayan çalışmalar olmuşsa da oldukça fazla sayıda çalışma dindarlık ve suç arasında negatif bir ilişki olduğunu bulmuştur.

Title ve Welch (1983) inceledikleri 65 çalışmanın sadece 10'unun anlamlı negatif ilişki bulgularını rapor etmiştir. Cochran, Wood ve Arneklev (1994), Title ve Welch'in 1983 yılında yaptıkları meta analizden sonra yayınlanan çalışmalardan biri

---

² Kurbanı olmayan suçlar: "Mağdursuz suç, suçun nesnesi olan kimliği belirlenebilir bir mağdurun bulunmadığı bir suçtur. Örneğin: Bir kişi marihuana içtiğinde veya kokain kullandığında, uygun davranışla ilgili kültürel değerleri ihlal ediyor demektir. Bir suç işliyorlar, ancak birinin soyulduğu veya öldürüldüğü zaman olduğu gibi doğrudan kurban yoktur.

hariç (Elifson, Peterson ve Hadaway, 1983) diğerlerinin dinin suç üzerinde önemli etkileri olduğunu gösterdiklerini bildirmiştir. Benzer bir şekilde Baier ve Wright (2001) daha önce yayınlanan 60 araştırmayı inceledikleri meta analitik çalışmalarında dini düşünce ve inançların bireyleri suç davranışından vazgeçirmede orta düzeyde etkisi olduğunu belirtmektedir. Johnson, De Li, Larson ve McCullough (2000) 40 çalışmanın sonuçlarını inceledikleri araştırmada; suç ile din arasında negatif bir ilişkiyi ortaya koyan çalışmaların 30 (% 75) olduğunu ifade etmişlerdir. Diğer 10 çalışmaya yönelik elde edilen bulgular ise şöyledir: “Özgül bir etkiyi saptayamayan” araştırma sayısı 1 (% 2.5), dinin suç üzerinde “hiçbir etkisi olmadığını belirten” araştırma sayısı 5 (% 12.5), din ve suç ilişkisinin “pozitif yönelimli olduğunu belirten” araştırma sayısı 1 (% 2.5) ve “karışık bir etkiyi saptayan” araştırma sayısı ise 3 (% 7.5) olarak tespit edilmiştir. Ele alınan 40 araştırmadan 30’unun, din ve suç ilişkisinin negatif yönelimli olduğunu ortaya koyması suçluluk/sapkinlık üzerinde dinsel unsurun önemli ölçüde caydırıcı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Kızmaz, 2010). Son olarak Johnson (2011), 1944 ile 2010 yılları arasındaki 273 çalışmayı incelediği geniş çaplı çalışmasında bu çalışmaların % 90’ının (273 çalışmanın 247’sinin) din ve suçluluk arasında negatif bir ilişki rapor ettiğini, %9’unun (24 çalışma) bir ilişki bulgulamadığını veya karışık sonuçlar ortaya koyduğunu ve sadece 2 çalışmanın dinin suç üzerinde olumsuz bir etkisinin olduğunu iddia ettiğini bulgulamıştır. Bu konuda günümüzdeki genel uzlaşma dindarlık ve suç arasında negatif bir ilişkinin olduğu yönündedir.

Yukarıda anlatıldığı üzere Hirschi ve Stark’ın sürpriz bulgularının hemen akabinde hızlıca yürütülen araştırmalar iyi tanımlanmış teorik perspektiflere dayanmıyordu. Cehennem korkusu hipotezlerini test etmeyi amaçlayan çalışmalar büyük ölçüde dindarlık ve suç arasında bir ilişki olup olmadığına odaklanmıştı fakat bu ilişkinin teorik anlamlılığı göz ardı edilmiştir. Erken dönem çalışmaların dindarlık ve suç arasında bir ilişkinin olduğunu göstermesinden sonra yürütülen çalışmalar bu ilişkinin teorik temellerini açıklamaya yönelmişlerdir. Aşağı yukarı 1980’den sonra dindarlık ve suç arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar dindarlığın neden suçtan koruyan bir unsur olduğu veya iki değişken arasındaki ilişkinin doğasının nasıl olduğunu açıklamaya çalışan teoriler öne sürmüşlerdir (Sturgis, 2008: 5).

Bu teorik açıklamalar: Sosyal kontrol Kuramı, Sosyal öğrenme kuramı, Kontrol ve sosyal öğrenme kuramlarını birlikte kullanan modeller, Rasyonel tercih teorisi,

Uyarılma teorisi, Antiasketik hipotezler ve Ekolojik kuramlardır.

2.3.2. Dindarlık ve Suç İlişkisine Yönelik Teoriler

Suç kuramları içerisinde dine atıf yapan kuramlar oldukça eskiye dayanmaktadır. Üç önemli sosyoloji kuramcısının -Marx, Weber ve Durkheim- üçü de dinin genel olarak insan davranışı üzerinde ve özel olarak uyum ve sapma davranışları üzerinde anlamlı etkileri olduğunu belirtmişlerdir (Benda, 1997: 164).

Durkheim (1897-1951) dinin intihar oranlarını insanları toplumla bütünleştirerek nasıl etkilediğini göstermiştir. İntihar oranları ve sınıf çatışması gibi konulara odaklansa da Durkheim bu klasik açıklamalarında dinin ahlaki değerlerin içselleştirilmesini teşvik ederek ve sosyal normları kabullendirerek sapmayı engelleyen ve uyumu teşvik eden bir sosyal kontrol aracı olduğunu öne sürmektedir (Cochran vd., 1994: 93).

Weber (1905-1958) Protestanlığın artışının takipçilerini çok çalışmaya, tüketimi azaltmaya, para biriktirmeye, ve bedensel hazlardan korunmaya teşvik ederek istemeyerek de olsa modern batı kültürünün ortaya çıkmasını sağladığını iddia etmektedir (Cochran, 1988: 293).

Kısaca eski kuramcılara değindikten sonra suç ve dindarlık ilişkisini inceleyen araştırmalara atıf yapılan kuramlar ele alınacaktır.

2.3.2.1. Sosyal Kontrol Teorisi

Suç kuramlarında da bahsedildiği gibi kontrol kuramları, insanın doğası gereği suç işlemeye meyilli olduğunu ve aile, okul, din, arkadaş gibi geleneksel kurum veya unsurlara bağlılığın bireyi kontrol altında tutarak suçlu davranışı engelleyebileceğini iddia ederler. Hisçi (1969 s;16) suçun bireyin toplumla olan bağlılığının zayıf yada bozuk olmasının sonucu olarak ortaya çıktığını iddia eder. Hisçi (1969) topluma bağın; bağlanma (attachment), adanmışlık (commitment), katılma (involvement) ve inanç (belief) şeklinde dört unsuru olduğunu öne sürer.

Kontrol teorisini suç ve din arasındaki ilişkiyi açıklamak için kullanan araştırmacılar sıklıkla bağlanma, adanmışlık ve inanç faktörleri üzerine odaklanmışlardır. Kontrol kuramcılarına göre ebeveynlere yüksek düzeyde bağlı olan ergenler

ebeveynlerini düş kırıklığına uğratma korkusuyla suç davranışından uzak dururlar. Benzer şekilde kilisenin rutin faaliyetlerine sürekli katılan bireylerin suç davranışı sergilemek için çok az zamanları kalır. Ayrıca dindarlığın suça engel olmasının bir nedeninin de pek çok ana dini grubun temel öğretilerinin, Birleşik Devletlerdeki genel normatif iklime uyumlu olmasının olduğunu da tartışmışlardır (Sturgis, 2008: 8).

Dindarlık ve suç arasındaki ilişkiyi açıklamak için kontrol teorisinden yaralanan ilk çalışmanın daha önce bahsedilen Hisçi ve Stark'ın 1969 yayını olduğu unutulmamalıdır. Hisçi ve Stark 1969 yayınında yine aynı yıl yayınladığı kontrol teorisinin temel ilkelerini tasarladığı Suçun Nedenleri (1969) isimli kitabında kullandığı verileri kullanmıştır. Fakat her ne kadar kontrol teorisi Hisçi ve Stark'ın 1969 yayınında çıkış noktası ise de, araştırmanın birincil sonucu dindarlığın suçu engellemediği yönündeki sürpriz bulgusudur. Bu bulgunun çalışmalarının en önemli bulgusu olması nedeniyle, Hisçi ve Stark (1969) sonuçlarını herhangi bir teorik çerçevede tartışmamışlardır çünkü açıklanacak bir ilişki bulunmamıştır (Sturgis, 2008: 9).

Grasmic, Bursic ve Cochran (1991) sosyal kontrol kuramını ana teorik çatı olarak kullandıkları çalışmalarında dindarlıkla vergi kaçakçılığına eğilim arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Suç türü olarak vergi kaçakçılığını seçmelerinin nedenlerini, vergi kaçakçılığının yaygın bir suç olması ve Hıristiyanlığın insanlara vergilerini ödemelerine yönelik sıkı telkinleri olması olarak açıklamışlardır. Sonuçta dindarlığın vergi kaçakçılığını engellemesine utanç değişkeninin aracılık ettiğini bulmuşlardır.

Kontrol teorisini ana teorik yaklaşım olarak kullanarak dindarlık ve suç arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan araştırmaların büyük çoğunluğu ebeveyn davranışlarının çocukların suç davranışları üzerindeki etkisine odaklanmışlardır.

Örneğin Regnerus (2003) ebeveynlerin dini kimlik ve davranışları ile çocuklarının dindarlığı ve çeşitli suçlara karışması arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Sonuçta ebeveyn dindarlığının muhafazakâr Protestanlarda ergen suçluluğu üzerinde direkt diğer gruplarda ise dolaylı etkileri olduğunu bulgulamışlardır. Ayrıca bu ilişkide cinsiyetlere göre fark olduğunu, ebeveyn dindarlığının kız çocuklarını suça karşı erkeklerden daha iyi koruduğunu bildirmişlerdir.

Pearce ve Haynie (2004) benzer bir soruya yanıt aradıkları çalışmalarında, ergen

dindarlığının ebeveyn dindarlığından etkilendiğini ve ebeveyn dindarlığının özellikle de annenin dindarlığının suç davranışını azalttığını bulmuşlardır. Bununla birlikte anne veya ergenden birinin dindar değerinin dindar olmadığı durumda ergenin suça karışma olasılığının arttığını bulgulamışlardır. Bu nedenle dinin aile üyeleri tarafından paylaşıldığında bağlılık oluşturduğunu, paylaşılmadığında yüksek ergen suçluluğuyla sonuçlandığını belirtmişlerdir.

Bununla birlikte sosyal kontrol teorisi çerçevesinde dindarlık ve suç arasındaki ilişkiyi inceleyen bazı araştırmacılar, dindarlığın etkisinin diğer sosyal kontrol değişkenleriyle eşit düzeyde olduğunu veya diğer sosyal kontrol değişkenleri dikkate alındığında dindarlıkla suç arasındaki negatif ilişkinin kaybolduğunu iddia etmişlerdir. Örneğin Elifson, Petersen ve Hadaway (1983) diğer sosyal kontrol faktörleri denkleme dahil edildiğinde dindarlık ve suç arasındaki iki değişkenli negatif ilişkinin anlamsızlaştığını bildirmişlerdir. Yazarlar bu durumun dinin, aile ve diğer ahlaki etkilerle bütünleşmiş olmasından veya dindarlığın öncü bir etki ile suç işlemeyen bir aile ve çevre oluşturmaya yardım etmesinden kaynaklanabileceğini tartışmışlardır.

Özetle sosyal kontrol kuramı dinin toplumsal denetleyici bir unsur olduğu, kişilerin toplumla olan bağlılığını ve toplumsal durumlara katılımını arttırdığını bu şekilde de suç davranışının oluşumunu engellediğini savunmaktadır.

2.3.2.2. Sosyal Öğrenme Teorisi

Suç kuramlarında da bahsedildiği gibi öğrenme kuramları suç davranışının da diğer davranışlar gibi öğrenilen bir davranış olduğunu öne sürer ve sıklıkla suç işleyen bireylerle ilişki içerisinde olan bireylerinde bu davranışı sergileme eğiliminin daha fazla olduğunu iddia eder. Sosyal öğrenme kuramları bu öğrenmenin bireyin kendisi açısından önemli olan insanlarla (aile, akran grubu) olan etkileşimi sonucunda gerçekleştiğini savunur.

Sosyal öğrenme kuramları içerisinde dine atıf yapan kuramlar referans grup teorileri ve farklılaşmış birliktelikler (Differential associations) kuramıdır. Bununla birlikte Mezhepsel (denominational) açıklamalar literatürde sıklıkla ayrı olarak sınıflandırılmışsa da sosyal öğrenme kuramlarına daha yakın açıklamaları olduğu düşünüldüğünden burada anlatılmıştır.

Farklılaşmış birliktelikler perspektifinden din sosyal seleksiyon ve sosyalleşme aracılığıyla suçu engelleyici bir işlevi yerine getirir. Sosyal seleksiyonla din akran seçimini etkiler. Dine bağlı bireyler kendileri gibi geleneksel inançlara sahip akran grubunu seçerler. Sosyalleşme ile de dini akran grubu bireylerin dini ilgilerini olumlu pekiştirme yoluyla değiştirir. (Baier ve Wright, 2001: 5). Neredeyse tüm dinlerin ve dini grupların ahlaki veya iyi davranışları teşvik etmeleri ve pek çok sosyal normun ahlaki bileşenler içermesi nedeniyle dini aktivitelere katılma bireyleri suça karşı olumsuz mesajlara maruz bırakır. Bu şekilde Farklılaşmış birliktelikler yüksek düzeyde dindarların suçu onaylayan yaklaşımlara daha az maruz kalacağını ve böylece daha az suç davranışı göstereceğini iddia eder (Title ve Welch, 1983: 657).

Referans grup teorisi bireylerin benzer geçmişleri ve inançları paylaşma eğiliminde olan ve bundan da önemlisi birbirlerinin tutum ve davranışlarını kesin olarak şekillendiren referans gruplar içerisinde bulduklarını işaret eder. Bireyler kendi davranışlarını referans grupta bulunan diğer kişilerin davranışlarıyla karşılaştırarak kontrol ederler. Bu grubun ahlaki değerlerindeki artış tüm grup üyelerinin ahlaki değerlerini arttırır. Bu şekilde din merkezli referans gruplar, grubun ahlaki bağlılık düzeyini arttırarak suç davranışını engellerler (Baier ve Wright, 2001: 4).

Dindarlık ve suç arasındaki ilişkiyi açıklamak için sıklıkla kontrol teorisi kullanılmıştır, sosyal öğrenme teorisi temel teorik yaklaşım olarak çok daha az çalışmada kullanılmıştır. Sturgis'ın (2008: 14) aktardığına göre, Turran ve Willis (1979) random olarak seçilmiş 179 kolej öğrencisine dindarlık ve uyuşturucu kullanımı arasındaki ilişkiyi belirlemek için anket uygulamışlardır. Sonuçta dindarlıkla değişik tiplerde uyuşturucu kullanımı arasında negatif bir ilişki bulmuşlardır. Bununla birlikte, dindarlık ve uyuşturucu kullanımı arasındaki ilişkinin büyük ölçüde dolaylı olduğunu ve aracı değişkenin aile ve akranların etkisi olduğunu iddia etmişlerdir. Benzer bir şekilde Burkett (1993) lise öğrencilerinde dindarlık ve alkol kullanımı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Burkett dindarlık ve alkol kullanımının, büyük ölçüde dolaylı olduğunu ve bunun benzer alkol kullanma düzeyine sahip akranların seçimine bağlı olduğunu belirlemişlerdir. Burkett aynı zamanda ergenlerin ailelerinin dindarlık davranışlarıyla ilgili algılarıyla alkol kullanımlarının da etkili olmadığını bulmuşlardır (Sturgis, 2008: 14).

Mezhepsel açıklamalarla anlatılmak istenen yalnızca dini mezhepler değil aynı zamanda cemaatler, tarikatlar gibi dini gruplardır. Mezhepsel açıklamalara göre daha katı yasaklayıcı kuralları olan mezheplere üye kişilerin suç işleme olasılıkları daha azdır. Sturgıs'ın (2008: 18) aktardığına göre, mezhepsel kısıtlayıcılık ile ilgili çalışmalar sıklıkla, din ve suç arasındaki ilişki konusunda mezhepsel farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin, Peterson (1969), Perkins (1985), Bock, Cochran ve Beeghley (1978) ve Ford ve Kudushin (2002) dindarlık ve alkol kullanım sıklığı arasındaki ilişkinin mezheplere göre farklılaştığını bulmuşlardır. Benzer şekilde Krohn, Akers, Radosevich, ve Lanza-Kaduce (1982) ve Amoateng ve Bahr (1968) dindarlıkla alkol ve esrar kullanımının her ikisi arasındaki ilişkinin de mezheplere göre farklılaştığını bulmuşlardır. Yine Free (1992) dindarlıkla suçun küçük ve ciddi formlarının her ikisi arasındaki ilişkinin de mezheplere göre farklılaştığını bulmuşlardır. Literatürdeki çalışmaların büyük bir çoğunluğu mezhepsel farklılıklar hipotezlerini destekleseler de dindarlık ve suç arasındaki ilişki konusunda mezhepsel bir fark olmadığını bildiren çalışmalarda bulunmaktadır (Sturgıs, 2008: 18).

Örneğin Ellis (2000) dini gruba üyeliğe göre suç oranlarının farklılaştığı hipotezlerini test etmek için yola çıkmıştır. Daha önceki çalışmaların sıklıkla Protestan ve Katolik mezhepleri üzerine odaklandığını belirten yazar, katılımcıların dini gruplarını, 1988 ile 1997 arasında 22 Kuzey Amerika Üniversitesinden 4000 erkek ve 7882 kadının katıldığı çok geniş bir veri seti kullanarak, 18 kategorideki 71 dini gruba bölmüştür. Dindarlığın 100 noktalı bir ölçekte değerlendirildiği dini grupla ilgili olmayan bir dindarlık ölçümü de kullanmışlardır. Katılımcılara sekiz kategoride olası suçların geniş bir listesi sunulmuş ve bu sonuçları 10-15; 16-18 ve 19 yaşları arasındaki üç yaş grubunda kaç kez gerçekleştirdiklerini hatırlamaları istenmiştir. Suç kategorileri, ciddi suçlar (tıbbi müdahale gerektirecek saldırılar), düşük ciddi suçlar (düşük oranlı saldırı), araç hırsızlığı, diğer hırsızlıklar, Vandalizm, haneye tecavüz, uyuşturucu kullanımı ve yasadışı ticarettir. Sonuçta birkaç istisna dışında öz bildirim dayalı suçlarda dini gruba üyeliğin farklılaşmadığını bulmuştur. Ateist/Agnostik (bilinmeyenci) kadınlar, hırsızlık ve uyuşturucu kullanımıyla daha fazla ilişkilendirilmiştir ve Doğu Ortodoksları olarak sınıflananlar daha düşük haneye tecavüz (kadınlarda) uyuşturucu kullanımı (erkeklerde) ve yasa dışı ticaret (kadınlar ve erkekler) oranlarına sahiptir. Yazar bu bulguların belirli bir dini öğretiye bağlı olmanın pek çok suç türünü ve suçluluğu engellediği, özellikle de

vahşet suçlarını engellediği inancının sorgulanması gerektiği sonucuna varmıştır (Hercik vd., 2004: 15- 16).

Dindarlık ve suç ilişkisi bağlamında genel olarak sosyal öğrenme kuramları kişilerin ait oldukları sosyal grupta dini değerler hakimse kişiler grup kurallarına uyum, taklit ve onay görme gibi nedenlerle suç davranışından uzak duracaklarıdır.

2.3.2.3. Sosyal Kontrol ve Sosyal Öğrenme Teorilerini Beraber Kullanan Modeller

Dindarlık ve suç arasındaki kompleks ilişkiyi açıklamak için önemli bir orandaki çalışmalar kontrol teorisi ve sosyal öğrenme teorisinin her ikisinden de yaralanan araştırmalardır. Bu çalışmalar üç kategoriye ayrılabilir; dindarlık ve suç arasındaki nedensel ilişkinin doğasını belirlemeye çalışan çalışmalar, dindarlık ve suçluluk arasındaki ilişkinin karşılıklı olup olmadığını belirlemeye çalışan çalışmalar ve ilişkinin yapay olup olmadığını inceleyen çalışmalar.

Sturgis'ın (2008: 15) aktardığına göre, Marcos, Bahr ve Jhonson (1986) dindarlık ve uyuşturucu kullanımı arasındaki ilişkiyi araştırmak için 2626 lise öğrencisine anket uygulamışlardır. Sonuçta sosyal kontrol değişkeni olan dini bir organizasyona bağlanma ile uyuşturucu kullanımı arasında ters bir ilişki olduğunu ve ilişkinin bu bölümüne uyuşturucu kullanan arkadaşların olması gibi sosyal öğrenme teorisine dayanan fikirlerin aracılık ettiğini belirlemişlerdir. Yine Sturgis (2008); Adeseum (1993), Simons, Simons ve Conger (2004) ve Harrison'un (2005) benzer çalışmalar yürüttüklerini ve dindarlıkla suçun çeşitli şekilleri arasındaki ilişkiyi en iyi şekilde açıklayan modellerin kontrol ve sosyal öğrenme teorilerinin her ikisini de birlikte ele alan teoriler olduğunu bulmuşlardır. Bu sonuçlar Burkett ve Warren'in (1987) dindarlık ve esrar kullanımını lise öğrencilerinde boylamsal olarak inceledikleri çalışmalarının sonuçlarının tersidir. Burkett ve Warren dindarlıkla esrar kullanımı arasındaki ilişkiyi kontrol teorilerinin mi yoksa sosyal öğrenme teorilerinin mi açıkladığı ile ilgilenmişlerdir. Analizlerinin sonuçları kontrol teorisinden türetilen modelin ilişkiyi en iyi şekilde açıkladığını göstermiştir (Sturgis, 2008: 15).

Bütünsel yaklaşımdan faydalanan diğer bazı araştırmalar öncelikle dindarlık ve suç arasındaki ilişkinin karşılıklı olup olmadığıyla ilgilenmişlerdir. Örneğin Benda

(1997) sosyal kontrol, sosyal öğrenme ve farklılaşmış birliktelikler kuramlarından oluşturdukları bir model kullanarak, dindarlıkla değişik suç türleri arasındaki ilişkinin karşılıklı olup olmadığını sorgulamışlardır. Sonuçta dindarlıkla alkol kullanımı arasında karşılıklı bir ilişkinin olduğunu fakat dindarlıkla uyuşturucu kullanımı veya kriminal davranışlar arasında böyle bir karşılıklı ilişkinin olmadığını bulgulamıştır.

Dindarlık ve suç arasındaki ilişkiyi açıklamak için sosyal öğrenme ve kontrol teorilerinin her ikisinden de yararlanan bazı araştırmacılar ise bu ilişkinin yapay olup olmadığını belirlemek için yürütülmüştür. Örneğin Benda ve Corwyn (1997) sosyal öğrenme ve kontrol teorilerinin her ikisinden de türetilmiş, suçla ilişkili olduğu bilinen faktörleri kontrol ederek dindarlık ve farklı suç çeşitleri arasındaki ilişkiyi 724 lise öğrencisi üzerinde incelemişlerdir. Sonuçta, bu faktörler kontrol edildiğinde dindarlıkla statü suçları arasında ilişki olmadığı fakat dindarlıkla daha ciddi suçlar arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu bulgulanmıştır. Jhonson, Jang, Lorson ve DeLi (2001) tarafından ergenlerden oluşan bir örneklem üzerinde yürütülen benzer bir çalışma sonucunda, dindarlık ve suç arasındaki ilişkinin yapay olmadığı ve çok yönlü analize sosyal öğrenme ve kontrol teorilerinin her ikisinden de türetilen değişkenler dahil edildiğinde ilişkinin aynı kaldığı bulunmuştur (Sturgis, 2008: 16-17).

2.3.2.4. Rasyonel Tercih

Rasyonel tercih teorisine göre suçlar genel itibariyle suçun sonrasında meydana gelmesi beklenen olası getirileri (faydalar) ve götürüleri (zarar) değerlendirilerek yaptıkları rasyonel tercihlerin bir sonucu niteliğindedir. Doğal olarak, bu mantık kapsamında kişilerin suç işleyerek elde edecekleri yararları arttırarak zararlarını azaltma çabasında olduklarını söylemek mümkündür (Dolu, 2012: 99).

Bu çerçevede rasyonel tercih kuramına göre, kişilerin işledikleri suç ve suç çeşidine ilişkin karşılık görülen cezanın, kişinin suç eyleminden sağlayacağı kazanç ve tecrübe edeceği zevk seviyesinden daha fazla olması gerekmektedir. Bu kuram din ve suç ilişkisine şu şekilde uyarlanır. Genel olarak dinler ölümden sonra bir başka yaşamın varlığını ve ölüm ile beraber insanların bu hayattaki bütün eylemleri sebebiyle sorgulanacakları fikrine sahiptirler. Farklı bir ifadeyle dinler kendi inananlarına bu hayattaki bütün yapılan eylemlerinin karşılığında “ödül” ve “ceza” ile karşılaşacakları bir dünya öğretilerine inanmalarını vaaz etmektedir. Bu anlamda dindar olma, herhangi bir

cezanın işlenmesi neticesinde suçun cezasının, ölümden sonraki yaşamda verileceğine yönelik bir inanca sahip olmayı gerektirmektedir. Dinlerin öngördüğü bu inanç şeklinin dindar kişilerde görece suç işleme tutumunu engellemeye yönelik rol oynadığı ifade edilmektedir (Kızmaz, 2005: 198).

Rasyonel tercih teorilerinin bu açıklamaları psikolojik teorilerin biri olan davranışçı teorinin yaklaşımına oldukça benzemektedir. Davranışçı yaklaşımda rasyonel tercih gibi kişilerin cezadan uzak duracağı ve ödüle ulaşmak için çaba harcayacaklarını kabul eder. Bu nedenle suçların önlenmesi için suçlara uygun ödül ve cezaların olması gerektiğini öne sürer. Rasyonel tercih teorisinin dindarlık ve suç konusuna uyarlamasında yapılan açıklamalar ölümden sonraki hayata dair ödüllerden bahseder. Bununla birlikte davranışçı yaklaşıma göre sergilenen davranışla ödül veya ceza arasındaki bağıllık önemlidir. Ödül, davranışın hemen arkasından gelirse olumlu davranışlar çok daha fazla gelişecektir. Bu bağlamda davranışçı yaklaşım açısından, rasyonel tercih teorisi perspektifinden din ve suçluluk konusundaki açıklamalar eleştirilebilir.

2.3.2.5. Uyarılma Teorisi

1980'lerin sonları ve 1990'ların başlarında bazı araştırmacılar (Chockran vd., 1994; Ellis ve Thompson, 1989) din ve suç arasındaki ilişkinin teorik tanımlamalarının doğru olmadığını iddia etmişlerdir. Suç ve din arasındaki ilişkinin genel popülasyona nazaran suçlular arasında daha yaygın olan nörolojik niteliklerden kaynaklandığını tartışmışlardır. Sosyo-biyolojik uyarılma teorisi (Eysenck, 1964) olarak bilinen bu teori insanların nörolojik uyarılara taleplerinde doğal bir farklılık olduğunu ve suça yatkın bireylerin, yatkın olmayanlara göre daha çok sinirsel uyarılmaya ihtiyaç duyduklarını varsaymaktadır.

Uyarılma teorisi suç ve din arasındaki ilişki çalışmalarına şu şekilde uyarlanmıştır; normal çevrede düşük uyarılmışlık düzeyine sahip insanların çoğunu (ve bu nedenle suç işlemeye eğilimli), kendi istekleriyle pek çok dini servise katılmazlar, bu durum da din ve sapma arasındaki literatürde bulgularan zıt ilişkiyi açıklarlar (Sturgis, 2008: 6).

Hercik, Lewis, Myles, Roman (2004: 17-18)'a göre din ve suç arasındaki ilişkiyi uyarılma teorisinin açıklanmasını da içeren şekilde amprik olarak test etmek için Ellis ve

Thompson (1989) kolej öğrencilerinin dini inançlarını, ilgilerini, sıkılma düzeylerini ve heyecan arayışlarını incelemişlerdir. Dindarlık kolej öğrencilerine dini inançları ve ilgileri konusunda sorulan sorularla (yüce bir varlığa inanma, kişisel bir Tanrıya inanma, duanın işe yaradığını düşünme, kişisel ahlaksızlık, ahrette cezalandırılmak gibi) ölçülmüştür. Sıkılma düzeyleri bireylere kilise servislerinin bir rahatlık kaynağı sağlayıp sağlamadığı, ve hangi düzeydeki servislerin sıkıcı bulunduğu sorularıyla ölçülmüştür. Sonuçlar kilisede sıkılmanın yüksek düzeyde suçlulukla ve kilisede rahatlığın düşük düzeyde suçlulukla ilişkili olduğunu göstermiştir. Din ve suç davranışının, kilise servislerinden sıkılma etkisi çıkarıldığında hemen hemen ilişkisiz olduğunu bulmuşlar ve din ve suç arasındaki ilişkinin yapay olduğu sonucuna varmışlardır. Uyarılma teorisi değişkenlerini araştırmalarına dahil eden başka çalışmalarda din ve suç ilişkisinin yapay olduğu bulmuşlardır. (Cochran vd., 1994) Ergenler üzerindeki bir çalışmada suç davranışı, kişilerarası suç düzeylerinin değerlendirilmesi (hırsızlık ve uyuşturucu kullanımı) ile ölçülmüştür. Dindarlık, dini bağlanma ve dini katılımı ölçülmüştür. Nörolojik uyarılma heyecan arayışı, dürtüsellik ve fiziksellekle açıklanmıştır. Sosyal kontrol benlik kavramı- benlik saygısı, sosyalizasyon, ebeveyn kontrolü (evden kaçmanın varlığı üzerinden) ve bağlanma veya okul ve eğitime bağlılıkla ölçülmüştür. Sonuçlar uyarılma teorisinin ve sosyal kontrolün her ikisinin de kontrol edildiği zaman yasal uyuşturucu (sigara alkol) kullanımı haricinde dindarlığın ergenlerin üzerindeki etkisinin anlamlı olmadığını ortaya çıkarmıştır.

2.3.2.6. Asketik Hipotezler

Suç tipi hipotezleri olarak da bilinen antiasketik (zahidane olmaktan uzak) hipotezler; dindarlığın, kurbanı olan ve suçlara kıyasla kurbanı olmayan suçları engellemede daha fazla etkili olduğunu iddia ederler. Asketik davranışlar dine göre olumsuz olarak görülen fakat sekülerite tarafından çok da kötü bakılmayan davranışlar (zıttı asketik olmayan veya seküler davranışlar) olarak tanımlanmıştır. Bu davranışlar kumar oynama, alkol ve uyuşturucu kullanımı evlilik öncesi hafif cinsel temaslar ve statü suçlarını (okuldan kaçma, evden kaçma, reşit olmadan alkol kullanma gibi) gibi davranışlardır. Seküler sapma ise hem dindar hem de seküler organizasyonlar tarafından olumsuz görülen davranışlardır (Hercik vd., 2004: 10).

Burket ve White (1974), dindarlığın suçu kilise tarafından kınanan fakat seküler

kurumlar tarafından göz yumulan suçlarda engellediği hipotezini savunmuşlardır. Yazarlar hipotezlerini test etmek için dindarlığın (kiliseye devam etme sıklığı ile ölçülen), ahlakın ve doğaüstü inançların ergenlerin hırsızlık, vandalizm, saldırı gibi suç davranışlarına katılımlarını ve alkol madde kullanımlarını incelemişlerdir. Sonuçlar dindarlığın suç davranışıyla anlamlı bir ilişkisi olmadığını fakat alkol ve esrar kullanımıyla ilişkili olduğunu göstermiştir. Yazarlar bu bulguları dindarlığın kurbanı olmayan suçlarda etkili bir engelleyici olduğu hipotezlerini desteklemesine bağlamışlardır.

Birkaç yıl sonra Albrecht, Chadwick ve Alcorn (1977) dindarlığın (dinsel katılım ve tutumlarla ölçülen) ve akran ve aile ilişkilerinin Mormon (Jesus Christ of Letter Day Kilisesi üyeleri) ergenlerin şiddet içeren ve içermeyen suçlara katılımını değerlendirmişlerdir. Sonuçlar dindarlık değişkenlerinin şiddet içermeyen suçlarda şiddet suçlarına göre büyük bir etkisinin olduğunu göstermiştir.

Baier ve Wright (2001) daha önce dindarlık ve suç arasındaki ilişki konusunda yapılan 60 araştırmayı inceledikleri meta analitik çalışmaları da antiasketik hipotezleri destekler niteliktedir. Baier ve White dindarlıkla şiddet içermeyen suçlar arasında bulunan ilişki düzeylerinin, dindarlıkla şiddet içeren suçlar arasında bulunan ilişkilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulgulamışlardır.

Sturgis'in (2008: 21) aktardığına göre, literatürde antiasketik hipotezleri desteklemeyen çalışmalarda bulunmaktadır. Örneğin, Cochran (1988) bira , şarap, likör, esrar, uyarıcı, depresan, halisünojen ve diğer narkotiklerin kullanımı, evlilik öncesi cinsel ilişki, Vandalizm, motorlu araç hırsızlığı, kavga, silah kullanma ve silahlı tehdit, 50 \$ değerinden yüksek veya düşük değerdeki eşyalar hakkında hırsızlık gibi suç türlerini incelediği çalışmasının sunucunda Burket ve White'in asketik davranış hipotezine sadece küçük bir destek bulgulanabildiğini, dinin suçu engelleyici etkisinin Burket ve White'in analizlerinin belirlediğinden daha genel olduğunu belirtmiştir. Fakat Cochran (1989) aynı veriyi daha gelişmiş istatistiksel yöntemler kullanarak analiz ettiğinde sonuçlar antiasketik hipotezleri desteklemiştir (Sturgis, 2008: 21).

Asketik davranış hipotezini test eden daha yakın tarihli bir çalışma dindarlık ve asketik davranışlar arasında bir ilişki bulgulamamıştır (Benda 1995). Benda'nın incelediği suç tipleri mala karşı suçlar, şahsa karşı suçlar ve alkol-uyuşturucu kullanımı

gibi statü suçlarını içermektedir. Dindarlık katılımcılara sorulan, kiliseye gitme, dua etme süresi, İncil okuma, kilise aktiviteleri, finansal katkılar, mutlulukları ve problemleri dini yaşantısı içinde paylaşma , aile ve arkadaşlarıyla dinler hakkında konuşma ve birisini dindar yapmaya çalışma gibi 8 dini ifade ile ölçülmüştür. Bununla birlikte Benda (1997) tarafından yapılan daha sonraki bir çalışmanın bulguları bu hipoteze karışık destek vermiştir. Benda dinin alkol kullanımı ve kriminal davranışla negatif ilişkisinin olduğunu fakat uyuşturucu kullanımı ile bir ilişkisinin olmadığını bulgulamıştır (Hercik vd., 2004: 11).

2.3.2.7. Ekolojik Teoriler

Ekolojik kuramlar genel olarak din ve suçluluk arasındaki ilişkinin çevresel koşullara bağlı olarak değiştiğini iddia ederler. Stark, Kent ve Doyle (1982) daha önce dindarlık ve suç arasında ilişki bulamayan fakat daha sonra negatif ilişki bulan çalışmaların bulgularındaki farklılığı açıklamak için “ahlaki toplum hipotezi” (moral communities), olarak bilinen hipotezi ortaya atmışlardır (Sturgis, 2008: 27).

Stark, Kent ve Doyle (1982) kilise üyeliğinin ve kilise çalışmalarına sürekli biçimde katılımın yüksek seviyede olduğu bölgeleri “ahlaki topluluklar”, düşük seviyede olduğu bölgeleri ise “sekülerleşmiş toplumlar” olarak ifade etmektedir.

Ahlaki toplumlarda, dini katılımı suç arasında ilişki ters yönlüken, seküler toplumlarda bu ilişki aynı yönlüdür (Johnson vd., 2000: 34). Örneğin Stark ve Bainbridge (1977), kilise çalışmalarına devamlılık seviyesinin fazla olduğu Amerika'daki Mormonlarda ve Güney topluluklarında sapkın tutumların daha az gerçekleştiğini iddia etmişlerdir. Bu araştırma kilise çalışmalarına sürekli biçimde katılım ile sapkın tutumlar arasındaki ilişkinin zıt yönlü olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı biçimde, Hrischi ve Stark tarafından 1969'da yapılan, kilise çalışmalarına sürekli olarak katılma ile suç arasındaki herhangi bir ilişki bulunamamasının sebebi, Richmond ve California gibi daha sekülerleşmiş toplumlarda yapılmış olmasıyla açıklamıştır. Özetle dinsel ekoloji kuramını savunanlar, dinin önemli bir toplumsal belirleyici statüsünde bulunduğu toplumlarda suçluluk oranının daha az olduğunu savunmuşlardır (Kızmaz, 2010, s 33).

Ancak Title ve Welch (1983), dinselikle suçluluk arasındaki ilişkiyi yukarıdaki yaklaşımlardan farklı biçimde ifade etmiştir. Onlara göre, dini katılımın suç üstündeki

vazgeçirici etkisi belli şartlarla sınırlıdır. Title ve Welch, dindarlığın suç üstündeki vazgeçirici etkisinin “seküler sosyal çözülmenin” fazla olduğu ya da “normalde sapmayı engelleyen mekanizmaların olmadığı” toplumlarda yüksek olduğunu ifade etmiştir. Title ve Welch genel bir normatıf sel muğlaklığın, düşük bir sosyal entegrasyonun, genelleşmiş düşük bir akran uyum algılamasının ve düşük seviyede kilise çalışmalarına katılma durumunun olduğu toplumlarda, uyum olgusuna yaptığı vurgulamayla dinin oldukça büyük bir etki alanına sahip olduğunu iddia etmektedir. Burada dinin toplum uyumunu gerçekleştirmesi, kişinin tutumu üstünde ciddi etkiler yapmaktadır. Bu sebeple dindarlık, normal olarak sapmayı engelleyen mekanizmaların bulunmadığı yerlerde, çok açık biçimde toplum uyumu ve düzenini vurgulayan niteliği ile önemli bir etki yapmaktadır. Seküler sosyal disorganizasyon teorisi olarak bilinen bu yaklaşım, ahlaki toplum hipotezlerinin zıttı bir açıklama getirmektedir (Kızmaz, 2010: 34).

Ahlaki toplum hipotezini değerlendiren emiripik çalışmalar karışık sonuçlar içermektedir. Bazı çalışmalar ahlaki toplum hipotezlerine destek verirken (Örn; Stark, Kent ve Doye, 1982; Stark, 1996; Regnerus, 2013) bazıları ise (Örn; Cochran ve Akers, 1989; Chadwick ve Top, 1993; Benda ve Corwyn, 2001) ahlaki toplum hipotezlerini destekler bulgular bulamamışlardır (Sturgis, 2008: 32-33).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DENETİMLİ SERBESTLİKTE REHABİLİTASYON VE MANEVİ DANIŞMANLIK

3.1. Manevi Rehberlik

Maddi olanın, cismin zıddı olarak Arapça'dan Türkçe'ye anlamlandırma çabası olan maneviyat kelimesi Bussing'e göre "kendi kutsal kökenimizin farkında olmak, kutsal olanı tecrübe etmek, kendi özümüz, insanlar ve diğer varlıklarla bütünleşik olabilme düşüncesi, ahlaki ve dini ibadetleri yerine getirme düşüncesi maneviyat ile en çok ilişkilendirilen konulardır" şeklinde tarif edilmiştir. Hayatın içerisinde var olduğu ve olması gerektiği düşüncesinden hareket eden Maslow'a göre bir insanın kalsiyuma ve vitaminlere olan ihtiyacı kadar haysiyete ve yüce gönüllüğe de ihtiyacı vardır. Dolayısıyla insanın manevi ihtiyaçlarının giderilmemesi insanda duygu ve değer kaybına yol açmakta ve özüne yabancılaşmaya neden olmaktadır (Meydan, 2016: 214-216).

Bilim ve teknolojinin sunduğu her türlü imkâna rağmen hayatın üstesinden gelme noktasında insan her zaman manevi desteğe ihtiyaç duymaya devam etmektedir. Bu destekler bazen anne-baba, eş, arkadaş veya öğretmen olabiliyorken bazı durumlarda ise daha profesyonel destek gerekebiliyor. Profesyonel desteğinde profesyonel alanları ve görevlileri olmaktadır. Manevi anlamda ki desteğin en büyük sağlayıcısını da din oluşturmaktadır (Tosun, 2016: 121).

Aktarmaya çalıştığımız maneviyat kavramına seküler dünyada arınma ihtiyacı duyan insanların gereksinimi olduğu muhakkaktır. Fakat bu kavram 'dinsiz maneviyat' anlayışı ile metalaştırılarak, ne yazık ki kişisel gelişim endüstrisinin bir parçası haline getirilmektedir. Bu da maneviyat alanında yapılması gereken çalışmaları zorunlu kılmaktadır (Meydan, 2016: 216)..

Rehberlik, din ve dini değerleri referans alarak dinleme, danışmanlık yapma, cesaretlendirme, arkadaş olma ve problem çözme yoluyla danışana manevi destek sağlama olarak ifade edilebilir. Bu yolla danışanın zihinsel ve ruhsal bakımdan rahatlığının sağlanması manevi rehberliğin belirgin hedefidir (Işık, 2009: 122).

Manevi rehberlik kavramında yer alan manevi ifadesi dini referans alan bir bilgiyi ifade etmektedir. Rehberlik ise en geniş anlamıyla bireyin istendik gelişmeler ve uyumlar göstermesi, plan yapılması, sağlıklı kararlar vermesi için kendisine lazım olan pratik ve teorik bilgileri elde etmesi için planlı, sistemli ve profesyonel yardım demektir (Işık, 2012: 273).

Manevi rehberlik/bakım Karagül tarafından insanların acılı, sıkıntılı, üzüntülü, korkulu, yalnızlık ve ümitsizlik hallerinde ani değişmelerle gelen (hastalık, mahkûmiyet, afet gibi) kriz ortamlarında onların yanında olmak ve dini açıdan destek olmak şeklinde tanımlanmıştır (Karagül, 2012: 7).

Manevi rehberlik, seküler ve pozitivist sosyal hizmet anlayışına karşı, maneviyat ile bağlantılı mesleki disiplin içerisinde sorunlarla başa çıkmayı amaçlayan bir yaklaşım tarzı olarak karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz, 2016: 173).

“İnsanı var edenle olan bağı” şeklinde tarif edilen maneviyat (Özdoğan, 2005: 70), Manevi Rehberlik yönüyle iki temel üzerinde teşekkül etmiştir: Birincisi Klinik Manevi Rehberlik ikincisi ise Pastoral Psikolojidir. Klinik Manevi Rehberlik metodu Amerika’da yaşayan Theophilus Boisen tarafından oluşturulmuştur. Daha sonraları Hollanda ve Almanya da gelişerek devam etmiştir. Pastoral Psikoloji metodu cemaatin dinsel sorumlusu “Pastor” kelimesinden türetilmiştir. Pastoral Care dini cemaat sorumlusu tarafından, cemaatine yapılan manevi destek, manevi yardım, özel öğütler tavsiyeler anlamını taşımaktadır. Boisen, insanın arınması için kendi kendine kalması, yaratıcısıyla iletişimini inşa etmesini, o’na daha da yaklaşmasını ve hiç zaman geçirmeden affetme deneyimini taşımasını önermektedir (Küçük, 2017: 40).

Türkiye’de “Sosyal Hizmet” adında bir görev tanımlanmış meslek dalı bulunmakla beraber, bu alana münhasır Amerika ve Malezya da olduğu gibi Dini Danışman ve Manevi Rehber yetiştiren bir kurum bulunmamaktadır (Sarı, 2016a: 305). İlahiyat fakültelerinden mezun olan öğrenciler dini danışmanlık alanıyla ilgili bir eğitim almamaktadırlar. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Diyanet İşleri Başkanlığına personel yetiştirmek için kurulan Yaygın Din Öğretimi ve Uygulamaları bölümü 2009–2010 yılında hizmete açılmış olmakla beraber bu bölümün programlarında da Dini Danışmanlık ve Sosyal Hizmet ve Rehberlik alanıyla ilgili yeterli derslerin olmadığı görülmektedir (Kılavuz, 2012: 513).

Amerika Birleşik Devletlerinde Dini danışmanlık eğitimi ile ilgili bir standart oluşturulmuştur (Uğurlu Bakar, 2016: 374-394). Bu standardı oluşturan kurum (American Association of Pastoral Counselors) tarafından dini danışmanlık için gerekli görülüp tavsiye edilen derslerden bazıları şunlardır: “Psikopatoloji, Psikoterapi ve Danışmanlık Teorileri, Uygulamalı Klinik Eğitimi, Davranış Bilimlerinde ve Teknolojide Araştırma yöntemleri, Kişilik ve Kişilik Gelişimi Teorileri, Evlilik ve Aile dinamikleri, Grup Dinamikleri (Ok, 2015: 8).” Almanya’ da ise Manevi Rehber için psikoloji eğitimi ve metotları ağırlıkta olmak üzere psikoterapi, konuşma terapisi, derin psikoloji dersleri verilmektedir (Küçük, 2017: 40).

2012-2013 yıllarından itibaren On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde “Dini Danışmanlık ve Rehberlik Programı” adı altında bir çalışma yapılmaya başlanmış ve en son edinilen bilgilere göre 200’e yakın mezun vermiş ve bu alanda Avrupa standartlarını yakalamaya çalışan bir program tertip edilmiştir (Köylü, 2016: 73). Bununla beraber Erzurum Atatürk, Konya Necmettin Erbakan, Sakarya ve İzmir Kâtip Çelebi üniversitelerinde de “Manevi Bakım ve Danışmanlık” “Dini Danışmanlık ve Manevi Rehberlik” adlarıyla dini danışmanlık programları açılmıştır (Uğurlu Bakar, 2016: 273).

3.2. Dini Danışmanlık

Günümüzde birçok alanda olan değişim, din anlayışı alanında değişim ve gelişimi de beraberinde getirmiştir (Aşıkoğlu, 2007: 545). Bilgi kaynaklarının çoğalması bu değişime katkısı dikkate değer ölçüdedir. Bu değişim ve gelişmeler din hizmetlerinde kullanılan tebliğ yönteminde de yeni yöntemler geliştirmeyi zorunlu kılmaktadır. Dini danışmanlıkta din hizmetleri açısından alternatif bir yöntem olarak sunulmaktadır.

1900 yıllarda batı literatüründe “Pastoral Care” ve “Pastoral Counseling” gibi isimlerle başlatılan dini danışmanlık hareketinin öncüsü olarak Anot Boisen kabul edilmektedir (Ok, 2007: 550). Anot Boisen hastanelerde ruh hastalıklarından yatan hastalar ile ilahiyat öğrencilerini “Klinik Dini Danışmanlık Eğitimi Hareketi” isimli çalışması ile bir araya getirmiştir. Anot Boisen ’in öncülüğü neticesinde literatür oluşmaya başlamış ve günümüzde hastaneler, hapishaneler, cezaevleri vb. yerlerde kullanılmaya başlamış, günümüz dini danışmanlık hareketlerinin temelleri atılmıştır (Şirin, 2016: 187).

Dini Danışma (Pastoral Care): Din adamları tarafından bakıma muhtaç yaşlı, engelli ve kronik hastaların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmak ve desteklemek şeklinde tanımlanmaktadır. Aynı zamanda dini ve ruhsal problemlerin çözümünde kullanılan bir çeşit danışma sürecini de ifade etmektedir. Dini danışma haham, papaz, imam ve vaiz gibi din görevlileri aracılığı ile terapi hizmeti sunan psikolojik danışma alanını temsil etmektedir (Altaş, 2012: 309-310). Aynı zamanda dini danışma, faaliyet olarak içerisinde bilgilendirici, duada, kutsal kitap okumada, danışmanın aktif olduğu ve içerisinde bakım kavramının da yer aldığı bir durumu ifade etmektedir. Dini danışma konum olarak manevi rehberlik ve klinik psikoloji arasında din psikolojisine ait bir alanda yer almaktadır (Şirin, 2016: 187-188). Bundan dolayı psikolojik yaklaşımlarla teolojik yaklaşımları birbirine bağlamaktadır.

Dini danışmanlıktan faydalanma oranlarına baktığımızda bugün ABD’de ciddi anlamda bireysel sorunu olan kişilerden % 40’a yakını din adamlarından yardım almaktadır. Bu yardım oranı psikiyatristlerden, psikologlardan, doktorlardan ve evlilik danışmanlarından alınan yardımların toplamından fazladır. Yardımcı olmaya çalıştıkları konular evlilikten, fakirlik sorunlarına, ruhsal hastalıklardan hasta ziyaretlerine kadar çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu ihtiyaçtan dolayı Hıristiyan din adamları zamanlarının 10/1’lik kısmını danışmanlık hizmetine ayırdıkları tespit edilmiştir (Köylü, 2016: 69). Bundan dolayı dini danışmanlık alanı ihtiyaç duyulan ve üzerinde çalışılması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de modern psikolojide dini alanlar din psikolojisi adı altında teorik olarak incelense de dini telkinlerle beraber psikolojik sorunları da beraberinde çözecek eğitimli uzman danışman ülkemizde henüz oluşmamıştır. Türkiye’de dini danışmanlık alanında ihtiyacın hissedilmesi, bazı ülkelerde İslami inanç üzerinde psikolojik çalışmalar yapılmış olması ve bu çalışmalardan olumlu sonuçlar alındığının görülmesi Türkiye’de de dini danışmanlığın ilgi gösterilen bir alan halini almasını sağlamaktadır (Şirin, 2016: 189).

3.3. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Amerika Danışmanlık Kurumu (American Counseling Association-ACA)’na göre güncel Psikolojik Danışmanlık tanımı şu şekildedir: “Farklı özelliklere sahip birey, aile ve grupları; zihinsel sağlıklarını, iyilik hallerini, eğitim durumlarını ve kariyer hedeflerini gerçekleştirmeleri için güçlendirilen profesyonel bir ilişkidir (Karaca ve Acar, 2016:

158).” Sharf, bu tanıma ek olarak psikolojik danışmanlığın amacını, düşünme bozukluğuna sahip olanlara, duygusal acı ve davranışsal problemler yaşayan bireylere yardım etmek olduğunu söylemektedir.

Psikolojik Danışma sürecini beş aşamada değerlendiren Hackney ve Cornier bu aşamaları “Danışanla kaynaşma ve ilişki kurma, danışan tarafından sunulan problemin tanımlanması, hedef tanımlama ve oluşturma, psikolojik danışma müdahalelerini seçme ve uygulama, sonlandırma ve izleme” şeklinde sıralamaktadır (Karaca ve Acar, 2016: 158).” Psikolojik danışmanların amacı bilgi verme veya kişisel ve sosyal danışmanlık çalışmaları gibi yaptığı her türlü çalışma psikolojik olarak iyi olmayı gerçekleştirmeye yöneliktir (Dilmaç vd., 2016: 170).

Rehberlik öz ifadesi ile bir yardım sürecidir. Bireyin uyum sağlama, sıkıntısını giderme, rahatlama gibi ihtiyaçlarını karşılama noktasında sistematik olarak yapılması gereken yardım sürecini ifade eder. Bu sürecin sistematik yapılacak olması bunun çok yönlü bir iş olması gerektiği ve herkesin yapabileceği bir şey olmadığı anlaşılmaktadır.

Tek başına kişileri hedef alan rehberlik türüne Bireysel Rehberlik denilirken, aynı ihtiyaç ve beklenti yönünden benzer özelliklere sahip kişileri bir araya toplayarak yapılan rehberlik türüne Grup Rehberliği şeklinde ifade edilmektedir. Genç bireyin gelişim sürecinde ki eğitimi ile beraber yürütülüp bireyin topluma ve hayata uyumunu sağlayacak etkinlik türüne Eğitsel Rehberlik; kişinin hayatı boyunca çalışacağı, geçimini temin edeceği, uygun meslek seçimi ve sorunların çözümüyle ilgilenen alan ise Mesleki Rehberlik denilmektedir. Batı toplumlarına bakıldığında bazı kiliseler dışarıdan psikolog ya da psikiyatrist atamak suretiyle bu hizmeti sürdürmeye çalışmaktadır. Bazı kiliseler ve sinagoglar da bizzat din adamlarını bu alanda yetiştirmek suretiyle bu hizmeti yürütmeye çalışmaktadırlar. Örneğin Kentucky şehrinde, Southern Baptist Theological Seminary de sosyal çalışma alanında yüksek lisans programı yürütülmektedir. Buna benzer pek çok dini okul farklı alanlarda dini danışmanlık yapmak üzere din adamı yetiştirmektedir (Köylü, 2016: 66).

Psikolojik danışma ile manevi rehberliği birleştiren bazı dini danışma modelleri de mevcuttur. Hamjah ve Ahkir ahlak, ibadet ve iman esaslarından oluşan bir İslami Psikolojik Danışma Modeli ortaya koymuşlardır. Burada sabır, şükür, ahlak, namaz, dua

kadere iman gibi uygulamaların danışanın sorunlarını çözmeye en etkili uygulamalar olarak görmüşlerdir (Sarı, 2016b: 137-138).

Din ile psikoloji arasında yaşanan bu yaklaşma ülkemizde henüz yeterince yansımış değildir. Halbuki Krumboltz'un da dediği gibi "Hiçbir rehabilitasyon süreci dinin manevi desteği olmadan başarılı olamaz" ifadesi psikolojik rehabilitasyon ve manevi rehberliğin beraber yürütülmesini zorunlu kılmaktadır. Ülkemizde psikoloji ve psikolojik danışmanlık alanlarında dini ve manevi konular yeterince çalışılmamakla beraber bu alanda ortaya konan literatür de dilimize çevrilmemiştir. Bu alanda gerek teori gerekse pratik alanda ciddi zorluklarla karşılaşılmasıyla beraber yaşanan bu boşluk, din psikolojisi çalışanları tarafından kapatılmaya çalışılmaktadır (Karaca ve Acar, 2016: 159).

Dini ibadetlerin yerine getirilmesi konusunda danışan Müslümanlar sıklıkla karşılaştıkları ölüm, doğum, hastalık, mahrumiyet, boşanma gibi konularda da İslami bilgiye gereksinim duymaktadırlar. İslami danışmanlığı bugün müftüler, vaizler, dini danışma büroları ve imamlar yapmaktadır. Yapılan araştırmalar İslami danışmanlık için başvuran kişilerin aynı zamandan Psikolojik Danışman gereksinimi içerisinde olduklarını göstermektedir. Ülkemizde henüz İslami Psikolojik Danışmanlık gibi bir meslek alanı belirlenmediğinden İslami Danışmanlık yapan kişiler çoğunlukla yerleşik İslami irşad usulleri ile danışmanlık yapmaktadırlar (Sarı, 2016a: 313-314).

3.4. Dini Danışma ve Manevi Rehberlik

Dini danışma ve manevi rehberlik tanımları bir araya getirildiğinde dini danışma ve manevi rehberliği Ok, kapsamlı olarak şu şekilde tarif etmektedir: Dini danışma ve manevi rehberlik: Yetkin ve yetişkin bir din adamının veya inanç konularına önem veren bir kişinin hem kendinin hem danışanlarının inanç ve kültürel kaynaklarını (dinsel içerik, sembol, üye olunan gruplar vb.) kullanılarak danışanlarla birlikte (ortaklaşa) onların (sosyo-politik ve ekonomik şartları da dâhil) temel inanç etkinliğini doğrudan veya dolaylı olarak engelleyen yada ilgilendiren sorunlara yönelik belirli kurallar çerçevesinde yürütülen yapılandırılmış sözel (görüşme gibi) veya eylemsel (ziyaret gibi) çözüm bulma etkileşimlerini (iyileştirme, destekleme, uzlaştırma vb.) içerir (Ok, 2007: 560).

Yapılan araştırmalara göre özellikle dindarların terapist psikolog, psikiyatristlerden daha çok din adamlarına müracaat ettiğini göstermektedir. Türkiye’de yapılan bir araştırmada ise dindarların hem dini hem psiko-sosyal sorunlarıyla ilgili olarak mftlklere ve aile ve dini rehberlik bürolarına müracaat ettikleri sonucuna ulaşılmıştır (Topuz, 2016: 237).

Arapça bir kelime olan maneviyat sözlüklerde “maddi olmayan şey, yürek ve moral gücü” şeklinde tarif edilmektedir. Manevi sözcüğü ise “duyularla sezilen, soyut, görülemeyen” gibi anlamlara gelmektedir. Maneviyat kelimesinin İngilizce karşılığı olarak ruhsallık anlamında spirituality kelimesi kullanılmaktadır. Maneviyat, ilk olarak V. yüzyılda “Kutsal Ruh” anlamında kullanılmıştır. Daha sonraları mistisizm, züht (piety) ve riyazet (asceticism) uygulamaları anlamında kullanılarak Katolik Kilisesi tarafından kabul görmeye başlamıştır (Düzgüner, 2016: 19).

Ruh ve bedenden müteşekkil insanda, ahlak felsefesine göre, iyi ve kötüyü ayırt etme kuvveti, tehlikelere karşı korunma duygusunu ihtiva eden gazap kuvveti, bütün isteklerin kaynağı arzu kuvveti mevcuttur. Bunların uyumlu ve dengeli olmasından faziletler, dengesiz olmasından ise zilletler ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı insanın gerçek huzura ermesi ve itidali koruması için dini danışmanlık ve manevi rehberliğe ihtiyaı duymaktadır (Küçük, 2017: 44).

3.4.1. Dini Danışma ve Manevi Rehberliğin Temel İlkeleri

Dini danışmanlık ve manevi rehberliğin ilkeleri, rehberliğin unsurlarını, sınırlarını ve dini danışmanlık ve manevi rehberlik yapanların yeterliliklerini ifade eder. Dini danışmanlık ve manevi rehberliğin ilkeleri çerçevesinde aşağıda mesleki, kişisel ve toplumsal yeterlilikler incelenecektir.

a) Mesleki Yeterlilikler

Mesleki yeterlilikler, insani bir hizmet alanı olarak rehberlik etkinliğinin bütününe dair bilgileri kapsamaktadır. Danışmanlar ve rehberler; rehberliğin mahiyeti, içeriği, süreci ve kurallarına sahip olması gerekir. Tek başına sadece bilgi ile rehberlik olmasa da bilgisiz bir rehberlik hizmeti düşünülemez.

Yapılan bir araştırmaya göre dini danışma ve manevi rehberlik hizmeti sunan din görevlisinde bulunması gereken beş önemli yeterliliğin başında “dini metinleri okuma anlama ve yorumlayabilme becerisi” yer almıştır. Yine yapılan bir araştırma “toplumun dini ve kutsal geleneklerini anlama” din görevlisinde olması gereken asgari yeterliliğin başında gelmektedir (Topuz, 2016: 241). Bundan dolayı dini danışmanlık ve manevi rehberlik yapmak isteyen bir din görevlisi, İşlam inanç, ibadet, ahlak esaslarını bilmesi, hadis, fıkıh, kelim ve akaid bilgisine sahip olması gerekmektedir (Topuz, 2016: 247-248).

Manevi rehberlik sadece teoloji değil, teorik olarak sosyoloji, psikoloji ve teoloji ortaklığıyla üzerine kurulan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Koç, 2016: 322). Bundan dolayı insanların genel durumlarını anlamada sosyolojiden, içsel durumlarını anlamada psikolojiden, manevi ihtiyaçlarını dini olarak karşılayabilmek için de teolojiden faydalanır. Bundan dolayı interdisipliner olan bu alanda sosyolojik, psikolojik ve teolojik bilgi birikimine sahip olmak gerekmektedir (Karaaslan, 2016: 281-282). Bu bilgi birikiminden yoksun olunması durumunda istenilen verim alınamayacaktır.

b) Kişisel Yeterlilikler

Kişisel yeterlilikler, dini danışmanlık ve manevi rehberliği yürütecek bireylerin kişisel durumlarını ele almaktadır. Dini danışma ve rehberlik faaliyeti bir mesleği ve maddi kazancı ifade etse de rehberlik görevini icara edenler sosyal bir görev ve sorumluluk bilinciyle hareket etmeleri gerekir. Bundan dolayı dini danışma ve rehberlikte içinde bulunduğumuz topluma ve bireylerine sorumluluğu olduğu bilinciyle icra edilmelidir.

Topuz, yapmış olduğu bir araştırmada dini danışma ve manevi rehberlik hizmeti sunan din görevlisinde bulunması gereken beş önemli yeterlilikten bahsetmektedir. Bu yeterliliklerden birisi de “adanmışlık becerilerine sahip” olmaktır. Aynı araştırmada dini danışma ve manevi rehberlik hizmeti sunan din görevlisinin sahip olması gereken beş önemli tutum yeterliliğinden bir diğeri de danışmanın “danışmanlık hizmetlerine özel olarak seçildiğini hissetmesi” olarak belirtilmiştir (Topuz, 2016: 241-242). Bundan dolayı dini danışma ve manevi rehberlik hizmeti sunacak olan din görevlisi mesleğini severek yapmalı, hizmet sunmaya istekli olmalı, mesleğini yapma amacını bilmeli, mesleğinde insanlara ne ve nereye kadar yardım edebileceğinin farkında olmalıdır.

c) Sosyal Yeterlilikler

Sosyal yeterlilikler, dini danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerini yürüten ile bu hizmetleri alanlar arasındaki sosyal ilişkiyi ifade etmektedir (Topuz, 2016: 248). Bu ilişkide iletişim, saygı, güven olması, empati, gibi esaslara dayanmalıdır. Rehberler bu tür iletişimi birer davranış haline getirmelidirler.

Dini danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinden yararlanan insanların din görevlisinden beklentilerini konu alan bir araştırmada din görevlilerinde aradıkları yedi temel özellikten bazıları şunlardır: “İyi insani özelliklere sahip, otantik ve cana yakın olmak” ve “İnsanlara ulaşma konusunda becerikli olmaktır.” Başka bir araştırmaya göre de dini danışma ve manevi rehberlik hizmeti sunan din görevlisinde bulunması gereken beş önemli yeterlilikten birisi de “örnek bir dini yaşam sergileme” ve “güçlü dini duygulara sahip olma” yer almıştır (Aşıkoğlu, 2007: 546).

Bundan dolayı dini danışma ve manevi rehberlik hizmeti sunacak olan din görevlisi güler yüzlü kılık kıyafetine dikkat eden, azimli, sabırlı, tutarlı, yardımsever, fedakâr, mantıklı, araştırmacı, gelişmeye açık ve gerçekçi olması gerekir (Topuz, 2016: 249). Özellikle manevi rehberlikte danışman dinleyen, soru soran, kişisel yaklaşım sunan, bireye hitap eden bir yaklaşım içerisinde olması gerekmektedir (Akyüz, 2016: 240).

3.4.2. Dini Danışma ve Manevi Rehberliğin Türleri

Dini danışma ve rehberlik çeşitleri başlığı altında danışan, danışılan ve hizmetin etkinliği açısından olmak üzere üç gruba ayırabiliriz (Cebeci, 2012: 85).

a) Danışan Bakımından Dini Danışma ve Manevi Rehberlik

Danışan; nihai anlam ve konularda sorun yaşayan insanlar veya kaygıyla baş etmeye çalışan kişileri ifade etmektedir (Ok, 2007: 558). Rehberlik yapacak kişinin danışan kişi açısından durumunu bilgi isteme, görüş isteme, hüküm isteme ve delil isteme diye kategoriler altında ele alabilir.

İnsanlar dini konularda bilmedikleri hususları öğrenmek isteyebilir, yanlışlıklardan kurtulmak isteyebilirler. Bunun için gelen bir kişiye danışılan, bu kişilere ihtiyaç duydukları bilgileri verip onları tatminkâr bir şekilde bilgilendirmelidir.

Danışma ihtiyacı duyan kişi bilgi eksikliği değil de kararsızlık nedeniyle danışıyor ise danışına kişinin yapacağı rehberlik hizmeti görüş bildirmek şeklinde olmalıdır. Mesela Müftülüklere bağlı Aile ve Dini Rehberlik Bürolarına yapılan müracaatlar üzerinde yapılan bir araştırmaya göre iletilen sorular genellikle karar verememe veya verilen kararın dini gerçekleşmiştir (Peker, 2009: 214).

İnsanların hayatta karşılaştıkları yeni durumlara karşı dini bir bakış veya dini bir değerlendirme yapmak isterler. Hüküm isteme olarak da değerlendirilebilecek bu durum, içinde dini yetkinliği olan bir danışana müracaat ederler. Danışılan da kişiye özel (fetva) veya genel geçer bir hüküm ortaya koyması gerekir (Cebeci, 2012: 89).

İnsanlar akıllarına yatmadığı ya da temellendiremediği bazı hükümler için akıl ve mantık yönünden tatmin olmak isteyebilir. Delil isteme ihtiyacı olan bu kişilerin temelde bir bilgi sahibi olmalarından dolayı direk olarak delillere yer verilmeli, ihtiyacına cevap verilmelidir.

b) Danışman Bakımından Dini Danışmanlık ve Manevi Rehberlik

“Bilgi ve düşüncesi alınmak için kendisine danışılan görevli kimse” olarak tanımlanan danışman (<https://sozluk.gov.tr/>), “mümessil kişi veya güç, iyilik, vb. gibi gözükür olmayan aşkın boyutlara önem verenler” şeklinde tarif edilmektedir (Ok, 2007: 558).

Bir danışmanın verimli olabilmesi için kurallar ve esaslar doğrultusunda çalışması gerekmektedir. Bu kural ve esasları danışman açısından kişiye rehberlik ve gruba rehberlik şeklinde tasnif edilmektedir. Danışan bir kişiden ibaretse bu kişiye rehberlik kategorisi içine alınmaktadır. Bu rehberlik türü problemin çözümünde sunduğu serbestlik ve geniş hareket kabiliyeti gibi avantajları barındırmaktadır. Danışanlar belirli bir amaç doğrultusunda bir araya gelmiş insanların oluşturduğu bir grup ise gruba rehberlik şeklinde isimlendirilmektedir (Cebeci, 2012: 26-27). Gruba rehberlik, insanlara birebir değil topluca bilgi verilerek, dini yönlendirmeler yapılmaktadır. Gruba rehberliğin en önemli noktası, müşterek sorunlara grup olarak çözümler aranmasıdır. Toplumda

danışmanlık görevini, topluma rehberlik edebilecek vasıfları taşıyan lider kişiler icra ederler. Bunun yanında dini görevde hizmet veren kişilerinde toplum nezdinde liderlikleri söz konusudur. Bir muhitin problemlerinin çözümünde, anlaşmazlıkların giderilmesinde din görevlilerine de başvurulmaktadır.

c) Etki Bakımından Dini Danışma ve Manevi Rehberlik

Dini danışma ve rehberlik hizmetlerinin danışmanın yanında yapılan eylemin hangi noktada etkin olacağını gösteren özel bir amacı da vardır. Bunlar; iyileştirici, destekleyici ve yönlendirici rehberlik olarak tasnif edilebilir (Cebeci, 2012: 93).

Bireyin gelişim sürecinde edindiği olumsuzluklar, yanlış tutum ve davranışların düzeltilmeye çalışılması ameliyesine İyileştirici Rehberlik denilmektedir (Altaş, 2012: 312). İyileştirici rehberlik, bir konuda problemi olan danışanın hastalık boyutuna gelmemiş sıkıntılarının dini telkin ve bilgilendirmeler ile giderilmeye çalışılmasıdır. Psikoterapi ile karıştırılması muhtemel olan iyileştirici rehberliğin en ayırt edici özelliği, psikoterapiğe ihtiyaç duyulmayacak boyutta bir rehberlik türü olmasıdır (Cebeci, 2012: 93-94).

Sorunlarıyla baş edebilen bireye, bazı zamanlar yaşadıkları bir güçlüğü aşmakta çaresizliğe düştüğü zaman manevi yönden destek olmaya Destekleyici Rehberlik denilmektedir (Altaş, 2012: 313). Destekleyici rehberlik, zorlukların üstesinden gelme zorluğu çeken bireylere destek sağlama, onun kendisinde var olan gücünün farkında olmasını sağlama şeklinde uygulanmaktadır. Danışman, danışanı sistematik ve objektif olarak yönlendirmesi şeklindeki rehberlik türüne Yönlendirici Rehberlik denilmektedir. Bu rehberlik türünde danışman, danışanını belirli bir konuya veya alana değil, danışana en uygun olan konu ve alana yönlendirmektedir. Yönlendirme yapılırken toplumun ve bireyin ihtiyaçları göz önüne alınarak, alternatiflerin olumlu ve olumsuz yönleri mantık çerçevesinde ortaya konularak, verilen kararın mantıki dayanakları ifade edilir (Cebeci, 2012: 94-95).

Toplumda oluşan anlaşmazlıkların giderilmesinde adil bir ortak nokta bulunması gerekmektedir. Bu yöntemi uygulayan rehberlik türüne Uzlaştırıcı Rehberlik denilmektedir. Kuran-ı Kerimde “Müminlerin arasını düzeltin” (Hucurât 49/10) ayeti gereği dini danışman ve rehberlerin, uzlaştırıcı rehberlik türünü uygulamaları ayrı bir önem kazanmaktadır (Altaş, 2012: 312).

3.4.3. Dini Danışma ve Manevi Rehberliğin Teknikleri

Dini danışma ve manevi rehberlikte kullanılan teknikler, Psikanalitik Tekniği, Terapötik Becerleri, ve Dini Tekniklerdir (Akyüz, 2016: 241).

a) *Psikanalitik Teknikler*

Psikanalitik teknikler iyileştirici çözüm önerileri sunmadan durum tespiti yapma adına yapılan çalışmaları ifade eder. Bunun için çeşitli test uygulamaları, gözlem ve görüşmeler, anekdot, olay kayıtları, otobiyografi gibi teknikler kullanılmaktadır (Cebeci, 2012: 102).

b) *Terapötik Teknikler*

Terapötik teknikler danışma sürecinde problemi tespit ettikten sonra iyileştirmeye yönelik teknikleri ifade etmektedir. Terapötik teknikler çeşitli sözel ve edimsel diye iki gruba ayrılmaktadır (Aşıkoğlu, 2007: 547). Bu başlıklar altında empati kurma, dinleme, yansıtma, konuşmaya özendirme, mülakat, özetleme, paylaşırma gibi teknikleri yer almaktadır (Işık, 2012: 275-280).

c) *Dini Teknikler*

Psikolojik danışma ve rehberlik tekniklerinin yanında dini yönden kullanılabilir önemli teknikler mevcuttur. Referansını Kur'an-ı Kerim ve sünnetlerden alan bu teknik insana güven, huzur, itminan ve teskin kazanımlarını sağlayan tekniklerdir (Cebeci, 2012: 103).

“Bilesiniz ki gönüller ancak Allah'ı zikrederek huzura kavuşur.”(Ra'd 13/28) ayetinin işaret ettiği gibi Allah ile birlikte olma bilincini uyandırmanın en önemli tekniklerinden birisi zikir ile meşgul olmaktır. Etkinliğini ortaya koyabilmesi için dini danışma ve rehberlik hizmetlerinde bu teknik, bilgili ve bilinçli olarak kullanılması gerekir (Cebeci, 2012: 106). Hükümlü ve tutuklulara çeşitli dua ve zikirler ödev/vazife olarak verilip takibi yapılabilir. Örnek vermek gerekirse hükümlü ve tutuklu için tespit edilen Esmâ-ül Hüsnâ'dan bir ismin üzerinde tefekkür edilmesi sağlanmalıdır. Bu ismin insan ve toplum üzerindeki yansımaları ve kendi hayatlarına etkisinin göz önünde bulundurulması sağlanır. Bu esmanın bize ne kazandırdığı ve bizden beklentisinin ne olduğu bilincine vardırıılır. Konu edinilen esmanın insanın eylem ve davranışlarına etkisinin nasıl olması gerektiği kavranmış olur. Böylece hükümlü ve tutuklulara Allah'ın

isimlerini ile dini bir eğitim sağlanmış, hayatlarına aksettirecekleri bir yöntem verilmiş olacaktır (Sevinç, 2015: 111-112).

Freud'un id, ego, süper ego tanımlaması içerisinde insanın ruhsal gücünü ortaya koyabilmesi için tefekkür uygulamasına ihtiyaç vardır. Çünkü tefekkür, insanın nefsi dürtülerini dizginlemeyi, düzene koymayı ve kabul edilebilir sınırlara getirmeyi sağlar. Neticede tefekkürle akli ve iradeyi duyguların önüne getirebilen insan; huzurlu ve dengeli bir ruh haline ulaşmış olacaktır (Cebeci, 2012: 107).

Dini danışmanlık ve manevi rehberlik çalışmalarında dua da iyileştirici bir teknik olarak kullanılmaktadır. Dua bireye kattığı huzur ve güven sadece dini konularda değil dünyevi konularda da yarar sağlayacaktır. Psikologlar duayı, manevi meditasyon olarak görüp insanı güçlendirici etkisi olduğunu ifade etmektedirler (Tarhan, 2009: 121). Yapılan araştırmalarda duanın hastalıkların tedavisinde olumlu katkılar sağladığını göstermektedir (Hökeleli, 2009: 59).

Dini danışma ve rehberlik faaliyetlerinde, dini kaynakların uygulanabileceği yöntemlerden birisi de biblioterapi yöntemidir. Biblioterapi kitap okuma şeklinde yapılan bir uygulamadır. İki Grekçe kelimeden türetilen, biblion "book" "kitap", "iherapeia" yani "yardım etme" anlamında kullanılmaktadır (Yılmaz, 2016: 460).

Kitap okumanın ruhsal sorunları iyileştirmede ki etkisi çok eski zamanlardan beri bilinmektedir. Antik Çağ'da kütüphaneler için "ruhun iyileştiği yer", İskenderiye kütüphanesinde ise "zihin için ilaç" ifadesi kullanılması kütüphanelerin bu iyileştirici yönünü vurgulamaktadır (Belen, 2016: 439). Özellikle kutsal metinler, manevi duyguların gelişip güçlenmesinde önemli bir etkidir (Cengil ve Kaya, 2016: 416). Hemen tüm dinlerde kutsal metinlerde okunarak ibadetler yapılması, İslam dininde de namaz gibi bir ibadetinin Kur'an ve dualar okumaya bağlı olması manevi duyguların gelişmesine yönelik önemli katkılar sağlamaktadır. İslam dininde, Kuran-ı Kerim okumak ve dinlemek ayrıca başlı başına bir ibadet sayılır. Allah (c.c) şöyle buyurur: "Müminler Allah'ın ayetleri okuduğu vakit imanları artar ve Rablerine tevekkül ederler." Bundan dolayı dini danışma ve rehberlik faaliyetleri içerisinde Kuran-ı Kerim okumaları önemli yer tutmaktadır (Cebeci, 2012: 115).

Biblioterapi hükümlü ve tutuklular üzerinde uygulanabilecek yöntemlerden

birisidir. Hükümlü ve tutuklulara onları manevi yönden rahatlatacak, kalbine itminan verecek Kur'an ve hadis kaynaklı dualar ve tespihler öğretilerek bu yöntem uygulanabilir (Çağırıcı, 2008: 335)

3.4.4. Dini Danışma ve Manevi Rehberlikte Kullanılan Kavramlar

Manevi danışmanlık, zor durumda kalan bireylerin alt üst olmuş hayatlarını dini/manevi kaynaklarla desteklemektir. Nitekim hayatın sıkıntıları içerisinde insanın anlamını bulmada ve hayatı sürdürebilmesinde kullanılan bazı dini kavramlar mevcuttur (Kula, 2016: 41).

Dini danışmanlık açısından dini kaynaklardan beslenen ve yaşananların anlamlandırılması ve açıklanmasında önemli rol oynayan kavramların başında imtihan kavramı gelmektedir. “İmtihan” kavramı Kuran-ı Kerimde iki yerde imtihan olarak 60 yerde fitne ve 60 yerde de bela kelimesi ile karşımıza çıkmaktadır (Kula, 2016: 48).

Dini danışma ve manevi rehberlikte olayların anlamlandırılması açısından kullanılan diğer bir dini kavram ise kader kavramıdır (Kula, 2016: 54). Bireyler müdahale edemedikleri bir olayla karşılaştıkları vakit “Allah’ın takdiri” şeklinde nitelendirmekte, yaratıcıya sığınmakta ve yaşanan problemin çözümünü yaratıcıya yükleyerek “kader” kelimesini kullanmaktadır. Kader kavramı Kuran-ı Kerim’de “ölçü, miktar, takdir ve güç” anlamlarında yüzden fazla ayette geçmektedir. Bu kavramın dini danışmada kullanılması danışanın sorunlarını çözmede en etkili uygulama olduğu görülmüştür (Sarı, 2016b: 137).

Dini danışma ve manevi rehberlikte kullanılan kavramlardan birisi de sabır kelimesidir. Sabır; bir zorluk, musibet dert ve belaya uğrayan kişinin isyan ve öfke gibi duygulara yenik düşmeden, bulunduğu durumu soğukkanlılıkla ve sakinlikle karşılayarak güçlü ve dirençli olması ve acele etmemesidir (Hökelekli, 2013: 117). Kuran-ı Kerimde 100’e yakın yerde geçen sabır kelimesi, sıkıntılara karşı dirençli, dayanıklı metanet ve cesaretli olmayı ifade etse de halk arasında karşı koymama, boyun eğme gibi yanlış algılandığı da görülmektedir (Çağırıcı, 2008: 337-338). Yapılan bir çalışmaya göre dini danışmada danışanın sorunlarını çözmede en etkili uygulamalardan birisi de sabır kavramı olmuştur (Sarı, 2016b: 137).

Dini danışmanlık ve manevi rehberlikte kullanılan kavramlardan birisi de “şükür“ kavramıdır. Şükür kavramı hayatın kendisine duyulan hayranlık ve takdirin ifadesi, yapılan bir iyilikten duyulan hoşnutluğu ifade etme, memnunluk duyma, minnettarlık hissetme, şikâyet etmeme, rıza gösterme şeklinde ifade edilebilir (Hökelekli, 2013: 141). Kur’an-ı Kerim de 75 yerde geçen şükür kelimesi kişinin yaşadığı anın farkında olması, hayatına anlam ve değer katan etkenlere farkındalığı ihtiva eder (Kula, 2016: 55).

Dini danışmanlık ve manevi rehberlikte başvurulan önemli kavramlardan birisi de “af” kavramıdır. Kişiyeye yapılan bir kötülüğe karşı kötülükle mukabele etmeme hali olan af kelimesi kötülük yapanın hak etmediği halde ona merhamet ve sevgi göstererek darılma, gücenme ve oç alma gibi olumsuz davranışlardan vazgeçme isteği olarak ifade edilmekte, hatta bazı durumlarda olumlu tepkilerde bulundurmaya da gerektirmektedir (Dilmaç vd., 2016: 172). Kur’an-ı Kerim de 35 yerde geçen af (a-f-v) kelimesi, başta Allah’ın affedici olduğu ve affetmenin teşvik edilen bir davranış olması şeklinde tanıtılır.

Dini danışmanlık ve manevi rehberlik için önemi büyük olan kavramlardan birisi de tevekkül kavramıdır. Tevekkül her hangi bir işte elinden geleni yapıp gerisini Allaha bırakmaktır (<https://sozluk.gov.tr/>). Kur’an-ı Kerimin birçok ayetinde geçen tevekkül kavramı , aynı zamanda birçok sıkıntı için profesyonel yardım aramayı da gerektirir. Tevekkül anlayışı danışman tarafından danışana ruhsal bir destek amaçlı aralıklarla sürdürülür (Sarı, 2016b: 139).

3.5. Dini Danışmanlık ve Manevi Rehberlik Çalışmaları

17 Haziran 2014 tarih ve 29033 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği'nde yer alan 35. Maddeye göre cezaevi vaizlerinin görevleri şunlardır (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/06/20140617-6.htm>);

a) Görev aldığı ceza infaz kurumları ve eğitim evlerinde Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında en son imzalanmış olan 10.2.2011 tarihli Tutuklu ve Hükümlülerin Dini ve Ahlaki Gelişimlerini Sağlamaya Yönelik Protokolde belirlenmiş sorumlulukları yerine getirmek.

b) Müftülük tarafından hazırlanan program çerçevesinde her hafta cuma vaktinde camide vaaz vermek.

c) Görev alanıyla ilişkili diğer sorumlulukları yerine getirmek.

Ceza İnfaz Kuramlarında din hizmetlerinin yürütülmesi amacıyla Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında imzalanan protokole göre de yapılması gereken görevler vardır. Bu görevler “*Din Hizmetleri ve Ahlaki Gelişim Faaliyetleri*” tanımı altında, *Din ve Ahlak Bilgisi* dersi, *Kur'an-ı Kerim* öğretimi, *Manevi Rehberlik*, *Konferans*, *Özel Gün ve Gecelerde* gerçekleştirilen etkinlikler, *Gözlem ve Sınıflandırma* formlarında ki din kısmının doldurulması, *Basılı ve Görsel Eğitim Materyali Desteği*, *Dini İçerikli Eserlerin İncelenmesi* şeklinde yer alır.

Din ve Ahlak Bilgisi dersleri tutuklu ve hükümlüler için 2002 yılında hazırlanan müfredat programı çerçevesinde işlenmektedir. Cezaevinde görev yapan Cezaevi vaizi veya din görevlisi, cezaevine göre değişiklik göstermekle beraber, Din ve Ahlak bilgisi dersleri açabilmektedir. Bunun yanında hazırlanan son protokol de din hizmetleri başlığı altında Kur'an Öğretimi gibi derslere yer verilmesi, din hizmetleri ve manevi rehberlik çalışmalarıyla hükümlü ve tutukluların bilişsel yönden olduğu kadar davranışsal ve duygusal açıdan desteklemektir (Demir, 2009: 41). Cezaevlerinde din hizmetinden maksat, hükümlü ve tutuklulara yönelik iyileştirme, ceza infaz kurumu koşullarına uyum ve tahliye sonrasında topluma yeniden sağlıklı biçimde katılım sürecine katkı sağlamaktır.

Hükümlü ve tutukluların ıslah sürecine katkı sağlanması amacıyla din eğitimi kapsamında Kur'an-ı Kerim öğretimi, manevi rehberlik (koşuş sohbetleri), konferanslar, özel gün ve gecelerde gerçekleştirilen etkinlikler, gözlem ve sınıflandırma formlarının din kısmının doldurulması, basılı ve görsel eğitim materyali desteği gibi dini danışmanlık ve manevi rehberlik faaliyetleri uygulanmaktadır. Şimdi kısaca bu başlıklar incelenecektir.

3.5.1. Kur'an-ı Kerim Eğitimi

Kur'an-ı Kerim öğretimi 2001 tarihli iş birliği protokolünde sosyal ve kültürel faaliyetler kapsamında yer alırken 2011 tarihinde güncellenen protokole göre Kur'an-ı Kerim öğretimi temel görevler arasında yer almıştır. Bundan dolayı Ceza İnfaz Kuramlarında isteyen tutuklu ve hükümlülere Kur'an-ı Kerim dersleri yapılmaktadır (<https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/4122019160046diyanet.pdf>).

Diyanet İşleri Başkanlığının; hükümlü ve tutuklulara din ve ahlak bilgisi vermek, bu konuya ilişkin yanlış bilgileri düzeltmek, dini ve ahlaki duygu ve düşüncelerini geliştirerek, insan, aile, millet ve vatan sevgisi aşılacak amacıyla; kurumlarda din hizmetleri, ahlaki gelişim ve manevi rehberlik çalışmaları görevini yürütmek, istek olması durumunda Kur'an-ı Kerim öğretimi yapmak, dini gün ve haftaların anlamına uygun biçimde anma ya da kutlama programları hazırlamak, dini vecibelerin yerine getirilmesine yardım etmek görevleri arasında sayılmaktadır (<https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/4122019160046diyanet.pdf>).

Kur'an-ı Kerim öğrenmek isteyen hükümlü ve tutuklular bu isteklerini bir dilekçe ile belirtmesi sonrasında bir sınıf oluşturulma imkânı bulunmaktadır. Bunlar Elif-Ba 253 veya Tecvit kursları şeklinde iki ayrı sınıf oluşturulabilmektedir (Demir, 2009: 48).

3.5.2. Manevi Rehberlik

Manevi rehberlik cezaevlerinde 1950'li yıllarda başlamış olup farklı aşamalardan geçip günümüze kadar gelmiştir. Kimi zaman aksaklıklar yaşansa da uygulamaların devamlılığı konusunda istikrarın olduğunu söylemek mümkündür (Certel, 2009: 29).

Rehberlik kapsamlı bir tanımla kişinin istendik gelişimler ve uyumlar göstermesi, sağlıklı karar vermesi, plan yapması, kendi için gerekli olan teorik ve pratik bilgileri kazanabilmesi amacıyla uygulanan sistemli ve profesyonel yardımdır (Tan, 2011: 17).

Adalet Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı arasında imzalanan protokolün B maddesinde, din hizmetleri ve ahlaki gelişim faaliyetleri çerçevesinde Diyanet İşleri Başkanlığı görevli personeli tutuklu ve hükümlüler yararına manevi rehberlik hizmeti de sunmaktadır (<https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/4122019160046diyanet.pdf>).

Ceza İnfaz Kurumlarında manevi rehberlik, kaynağını dini değerlerden almak koşuluyla dinleme, danışmanlık yapma, cesaretlendirme, arkadaş olma ve problem çözme yoluyla tutuklu ve hükümlüye manevi destek sağlama olarak tanımlanabilir. Bu yolla tutuklu ve hükümlülerin zihni ve manevi olarak rahatlamaları hedeflenmektedir (Işık, 2009: 122). Hükümlü ve tutukluların cezaevindeki hayatın normalleşmesi ve dış dünya ile ilişkilerinin sürdürülmesine yardımcı olmayı öngörmektedir (İnceoğlu, 2000: 360).

3.5.3. Konferanslar

Ceza İnfaz Kurumlarında ilgili protokol gereği tutuklu ve hükümlülerin ahlak, sosyal, ailevi, dini gelişimlerine katkıda bulunacak, diğer insanların haklarına saygı duymak gibi insani erdemleri öğrenmeleri için fırsat yaratacak biçimde konferanslar ve seminerler de düzenlenmektedir (<https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/4122019160046diyanet.pdf>).

İlgili protokol uyarınca ceza infaz kurumları din hizmetleri kapsamında müftülüklerin de desteğiyle ayda en az bir defa konferans verilmesi gerekmektedir (<https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/4122019160046diyanet.pdf>).

3.5.4. Özel Günlerde Yapılan Etkinlikler

2007 yılı Diyanet İşleri Başkanlığı genelgesine göre Din Hizmetleri kapsamında müftülüklerce yapılması gereken çalışmalardan birisi de özellikle mübarek gün ve gecelerde ceza ve tutukevlerinin ziyaret edilmesi, manevî bir yaklaşımla günün anlam ve öneminin ceza ve tutukevleri sakinlerine anlatılmasıdır (<https://eskisehir.diyanet.gov.tr/alpu/sayfalar/contentdetail.aspx?MenuCategory=Kurumsal&ContentId=224>).

Diyanet İşleri Başkanlığı personeline Mübarek gün ve gecelerde yapılacak olan ziyaretler 17.06.2005 tarihli hükümlü ve tutukluların ziyaret edilmeleri hakkındaki yönetmeliğin 39. maddesine göre Cumhuriyet Başsavcılığının izniyle yapılabilmektedir (Demir, 2009: 57).

3.5.5. Basılı ve Görsel Eğitim Materyallerinden Faydalanma

Ceza infaz kurumlarında din hizmetlerinin yürütülmesi amacıyla Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında imzalanan protokole göre; Diyanet İşleri Vakfı ve Din İşleri Yüksek kurulunca tavsiye edilen dini eserler ile Ceza İnfaz Kurum kütüphaneleri ile hükümlü ve tutuklular desteklenmektedir (<https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/4122019160046diyanet.pdf>).

Ceza infaz kurumlarında görevli Diyanet İşleri Başkanlığı personeli Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü ve Türkiye Diyanet Vakfından ücretsiz olarak kitap talep edebilirler (Demir, 2009: 58).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Modeli

Dindarlık ve suç ilişkisinin incelenerek mükerrer suçun önlenmesinde cezaevinde sunulan dini içerikli program ve etkinlikler ile cezaevi sonrası uygulanan denetimli serbestlik tedbirlerinin etkisini konu edinen bu araştırmada, katılımcıların kişisel bilgileri, aile bilgileri, dini tutum ve davranış soruları , mahkûmiyet ve suça ilişkin bilgilere bakılmıştır. Çalışmada araştırma türü olarak tecrübi yöntemle; kesitsel desende, korelasyon türü ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın amacına ve modeline uygun olarak geliştirilen, bağımlı ve bağımsız değişkenler tabloyla sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmanın Modeli

BAĞIMLI DEĞİŞKEN (ETKİLENEN)	BAĞIMSIZ DEĞİŞKEN (ETKİ EDEN)
SUÇ	DİNDARLIK
MÜKERRER (TEKRARLAYAN) SUÇ	DİNİ DANIŞMA VE REHBERLİK HİZMETLERİ(Etkinlikler, seminer, konferans...)

4.2. Çalışma Grubu

Araştırma, 2019 yılında tüm dünyayı etkileyen ve ülkemizde de etkileri ağır bir şekilde görülen Covid-19 virüsünden etkilenmiştir. Ülkemizde Adalet Bakanlığının aldığı tedbirler ile Sağlık Bakanlığı ve Bilim Kurulu'nun tavsiyeleri doğrultusunda 14 Mart 2020 itibarıyla izin, görüş gibi uygulamaların durdurulması sebebiyle cevaplar çevrimiçi olarak katılımcılardan toplanmıştır.

7242 sayılı kanun kapsamında covid izni hüküm uyarınca Covid-19 iznine gönderilen hükümlülere ilişkin olarak Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğünün 22/05/2020 tarihli yazısında belirtilen sebeplere dayanılarak izin süreleri 31/05/2020 tarihinden itibaren 2 ay süreyle uzatılması ve söz konusu geçici düzenlemenin yürürlüğe girdiği tarihten 15/06/2020 tarihine kadar toplam 64.661 hükümlü Kovid-19 iznine gönderilmesi sebebiyle çalışma gruplarına kurum üzerinden ulaşmanın zorluğu sebebiyle katılımcı sayısı sınırlı olmuştur.

Araştırma grubu basit tesadüfi örnekleme yoluyla seçilmiştir.

Araştırmaya mükerrer suç işleyen ve denetimli serbestlik tedbiri uygulamalarına tabi olan 2'si kadın 48'i erkek olmak üzere toplamda 50 bireye elektronik olarak ulaşılmıştır.

Tablo 2. Çalışma Grubu

N=50		N	%
Cinsiyet	Kadın	2	4
	Erkek	48	96
Yaş	15-25	5	10
	26-40	25	50
	41-60	15	30
	60 ve üzeri	5	10
Medeni durum	Bekar	19	38
	Boşanmış	1	2
	Eşi vefat etmiş	28	4
	Evli	5	56
Sosyo ekonomik düzey	Düşük	7	14
	Orta	24	48
	Orta altı	13	26
	Orta üstü	6	12
İkamet edilen yer	Büyükşehir	10	58
	İl	30	37.7
	İlçe	1	4.3
	Kasaba	3	6
	Köy	6	12

4.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın amaçlarına uygun olarak veri toplama amacıyla anket tekniği kullanılmıştır. Ankette, katılımcıların demografik özelliklerini tespiti yönelik kişisel bilgi formu ve tutumlarını ölçmeye yönelik anket soruları kullanılmıştır. Yapılan literatür taramasında istenilen kapsayıcılıkta bir ölçek veya anket bulunamaması sebebiyle kendimiz karma bir anket oluşturma yoluna gittik. Bu sebeple alanda yapılmış çalışmalar

ve onların kullandıkları anket ve ölçekler incelenmiş ve başta ortaya koyduğumuz hipotezlerimizi destekleyecek ve yahut geçersiz kılacak sorular bu çalışmalar arasından seçilmiştir.

Anket formunda yer alan ve ekte (bkz. Ek-1) sunulan sorular ile ilgili açıklamalara aşağıda yer verilmiştir.

1. Kişisel Bilgi Formu
2. Aile Bilgileri
3. Dini Tutum ve Davranış Soruları
4. Mahkumiyet ve Suça İlişkin Bilgiler

4.4. Tezin Konusu, Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın konusu mükerrer suç işlemiş, hüküm giymiş bireylerin dindarlık düzeylerini inceleyerek cezaevi sürecinde dini içerikli programlara katılımları ve salıverilme sonrası denetimli serbestlik tedbiri kapsamında dini içerikli seminer ve programlara katılımlarının karşılıklı olarak nasıl bir ilişki ve etkileşim içerisinde olduğunun tespit edilmesidir.

Araştırmanın problemlerinden biri dindarlık ile suç sayılan eylem ve fiilleri gerçekleştirme arasındaki ilişkidir. Suç işleyenlerin kendilerini dini bilgiye sahip olma ve dindar olma bakımından nasıl gördüklerinin sorgulanmasıdır.

Mahkumların din konularındaki problemlerinin ve beklentilerinin tespiti, cezaevi koşullarının dini yaşam açısından değerlendirilmesi ve cezaevi sonrası uygulanan denetimli serbestlik tedbirleri doğrultusunda sorunlarının tespiti ve çözüm önerilerinin ortaya konması mümkün olacaktır.

Ceza İnfaz kurumlarında yaşamlarını devam ettiren bireylerin içinde buldukları durumların dini yaşamı nasıl etkilediği, ibadetlerini yerine getirebilmeleri ve dini danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında denetimli serbestlik birimlerinde yürütülen çalışmalar ve bu çalışmalara katılımları da değinmek istediğimiz hususlar içerisinde yer almaktadır.

Tespit edilmek istenen bir başka husus, çalışmamız tekrarlayan suça tabi bireyleri kapsadığından bu bireylerin suça tekrardan eğilimlerinin ve mükerrer suçun önlenmesi

için hem cezaevi sürecinde hem de cezaevi sonrası denetimli serbestlik tedbirlerinin değerlendirilmesi üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Suçlulukla mücadele ya da ona karşı etkili önlemler alınabilmesi için ilk olarak suç olgusunu anlamak suçluyu tanımak, suça sürükleyen eylem ve süreçlerinin tespitini iyi yapabilmektir.

4.5. Hipotezler

1)Bireylerin kendini dindar olarak tanımlaması ile suç işlemenin azalması arasında negatif ilişki vardır.

- Dinin suç işlemeyi engelleyen yapıda olduğunu savunanlarla kendisini dindar olarak tanımlayanlar arasında anlamlı ilişki vardır.
- Kendisini dini bilgiye sahip olma açısından yeterli bulanlarla suç işlenmemesi için dini bilgilerin iyi öğretilmesinin yeterli olmasına katılanlar arasında anlamlı ilişki yoktur.
- İşlemiş olduğu suçtan dolayı pişmanlık duyanlarla kendisini dindar olarak tanımlayanlar arasında anlamlı ilişki yoktur.
- Yaş aralığı arttıkça kendisini dindar olarak tanımlayanlar arasında negatif ilişki vardır.
- Ailesindeki dini inanç ve yaşayışlarına bakıldığında ailesini dindar olarak tanımlayanların anne-babanın hapse girmiş olma durumları arasında ilişki vardır. Ailenin dindarlığı suç işlemeyi azaltıcı niteliktedir.
- Dini ibadetlerden birçoğunu yerine getirenlerin , İslam dininin suç işlemeyi engelleyen yapıda olduğu görüşündedir.

2) Denetimli serbestlik içerisinde dini içerikli verilen programların ve manevi danışmanlık hizmetleri arttıkça suç ilişkisini ve suçun tekrardan işlenmesi üzerinde rolü vardır.

- Denetimli serbestlikte dini içerikli programların sıklığı ile kişinin tekrardan suç işlemesi arasında negatif ilişkisi vardır.
- Cezaevinde dini danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında etkinliklere katılanların, hapisane sürecindeki dindarlığı üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.
- Cezaevinde dini danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında birden fazla etkinliğe katılanların dini danışma ve rehberlik hizmetleri aldığı sürede tekrardan suç işleme konusunda engelleyici rolü bulunmaktadır.

- Denetimli serbestlikte katıldıkları dini içerikli programların sıklığı arttıkça sosyal hayata uyum arasında pozitif ilişki vardır.

4.6. Araştırmanın Varsayımları

Çalışmamızın temel varsayımı suç işlemiş bireylerin dindarlık düzeyleri ile suça yakınlık düzeyleri arasındaki korelasyonun negatif yönde seyredeceği düşüncesidir. Bu varsayımın doğrulanması halinde dindarlık toplumsal yaşama daha iyi uyum sağlayarak suç işlemenin azalmasıyla mükerrer suç unsurundan da uzak kalacakları ön görülmektedir.

Bu varsayımın doğrulanması durumunda dindarlık düzeyi yüksek bireylerin toplumsal yaşama uyum sağlama konusunda daha az sorun yaşayacağı ve bunun sonucu olarak suçtan uzak kalacakları öngörülmektedir.

Diğer bir varsayımda denetimli serbestlik tedbirleri içerisinde dini içerikli verilen programlar, seminer ve manevi danışmanlık hizmetleri ve bu hizmetlere katılım arttıkça suçun tekrarlanmasında azaltıcı rolünün olacağıdır.

4.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmamız, dindarlık ve suç ilişkisini mükerrer suç işlemiş ve denetimli serbestlik tedbiri uygulanmış kontrol grubu ile sınırlı tutulmuştur.

Araştırma evreninde kadın hükümlü sayısının çok az olması da (2 kişi) çalışmamıza önemli bir sınırlılık getirmiştir. Örneklem içinde kadın hükümlü bulunmayışı bu çalışma özelinde cinsiyet üzerinden dindarlık ve suç ilişkisine dair söz söylemeyi imkânsız kılmıştır.

Aşağıdaki hususlar çalışmamızın kapsam ve sınırlılıklarını özetlemektedir:

➤ Uygulanan anket sorularına cevap veren kişilerin değişen zamana göre tutum ve inançlarında oluşabilecek değişiklikler dolayısıyla elde edilen bulguların geçerliliği araştırmanın yapıldığı 2021 yılı Ocak ve Mart ayları zaman aralığı ile sınırlıdır.

➤ Araştırmada elde edilen bulguların geçerliliği, anket formuna yöneltilen sorulara verilen cevapların doğru ve samimi olduğu varsayımına dayanmaktadır.

Araştırma bulgularının sonuçları çalışmanın yapıldığı kontrol grubu ile sınırlıdır.

4.8. Yöntem ve Teknikler

Çalışmamız alan araştırması niteliğinde betimsel bir çalışmadır. Teorik ve uygulamalı iki bölümden oluşmaktadır.

Araştırmanın teorik altyapısına ilişkin kavramsal çerçeve ve teorik tartışmalar bu konudaki literatürün taranmasına ve ilgili eserlerin okunmasına dayanmaktadır. Uygulamalı çalışmalar ise anket formlarının hükümlüler tarafından doldurulması ve sonuçların bilgisayara işlenerek değerlendirilmesine, bulguların yorumlanmasına dayanmaktadır.

Araştırmanın konusu tespit edildikten sonra, kapsamı, amacı ve hedefleri belirlenmiştir. Konuyla ilgili literatür taraması yapılarak ilgili kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bulunan kaynaklardan edinilen bilgilerden hareketle araştırmanın sınırları belirlenmiş ve uygulamalı çalışmaya ilişkin soru kâğıdı oluşturulmuştur.

Tecim'in "Cezaevlerinde Dini Yaşantı ve Din Algısı: Konya Örneği" isimli çalışmasında kullandığı soru kâğıdı esas alınarak zikredilen çalışmanın soru kâğıdı üzerinde bazı değişiklikler yapılarak bizim çalışmamıza uyarlanmıştır.

Çalışma konusu ve soru kâğıdı Adalet Bakanlığı'na bildirilerek izin talebinde bulunulmasına rağmen çalışma uygulama aşamasına geldiğinde, 2019 yılında tüm dünyayı etkileyen ve ülkemizde de etkileri ağır bir şekilde görülen Covid-19 virüsünden etkilenmiştir. Adalet Bakanlığının aldığı tedbirler ile Sağlık Bakanlığı ve Bilim Kurulu'nun tavsiyeleri doğrultusunda 14 Mart 2020 itibarıyla izin, görüş gibi uygulamaların durdurulması sebebiyle cevaplar çevrimiçi olarak katılımcılardan toplanmıştır. Belirlenen örneklemeden hükümlülerle görüşülmüş ve ankete katılmayı kabul edenlerin anket formlarını doldurmaları sağlanmıştır.

Araştırma bulgularına temel teşkil eden anket formlarının hkmlllere ulaştırılmasıyla elde edilen veriler SPSS programı ile işlenip değişkenlere ilişkin tablolar oluşturulmuş ve yorumlanmıştır.

Literatür taraması, teorik çerçeve ve alan taraması tamamlandıktan sonra, çalışmanın varsayımları ile araştırma bulguları karşılaştırılarak araştırmanın sonucu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM
BULGULAR

Tablo 3. Katılımcıların Demografik Bilgileri

N=50		N	%
Cinsiyet	Kadın	2	4
	Erkek	48	96
Yaş	15-25	5	10
	26-40	25	50
	41-60	15	30
	60 ve üzeri	5	10
Medeni durum	Bekar	19	38
	Boşanmış	1	2
	Eşi vefat etmiş	28	4
	Evli	5	56
Sosyo ekonomik düzey	Düşük	7	14
	Orta	24	48
	Orta altı	13	26
	Orta üstü	6	12
İkamet edilen yer	Büyükşehir	10	58
	İl	30	37.7
	İlçe	1	4.3
	Kasaba	3	6
	Köy	6	12

Tablo 4. Katılımcıların ailelerine yönelik bilgiler

N=50		N	%
Kardeş sayısı	Tek çocuk	2	4
	2	6	12
	3	12	24
	Daha fazla	30	60
Aile içi ilişkileriniz ne düzeydedir	Çok geçimsiz	1	2
	Geçimsiz	1	2
	Normal	26	52
	Çok iyi	22	44
Daha önce anneniz/babanız hapse girdi mi	Babam hapse girdi, annem girmedi	4	8
	İkisi de hapse girmedi	46	92
Ailenize dini inanç ve yaşayışları açısından baktığımızda durumlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz	Annem ve babam dindar	3	6
	Sadece annem dindar	7	14
	Sadece yaşlı olanlar dindar	7	14
	Tüm ailem dindar	33	66

Katılımcıların ailelerine yönelik bilgiler incelendiğinde %60'ının 4 ve daha fazla çocuğu olduğu, % 52 oranla aile ilişkilerinin normal olduğu, katılımcıların %92'sinin annesinin ya da babasının daha önce hapse girmediği ve %66'sının dini inanç ve yaşam tarzları açısından tüm ailesinin dindar olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 5. Katılımcıların dini tutumlarına yönelik bilgiler

N=50		N	%
Dindarlıkla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi sizin düşüncelerinizi daha iyi yansıtıyor?	Hapishane ile dindarlığın arasında ilişki yok	38	76
	Hapishanede daha dindar oldum	7	14
	Hapishaneden çıktıktan sonra daha dindar olacağım	5	10

Çalışma kapsamında katılımcıların dini tutumları incelenmiştir. Elde edilen bulgular incelendiğinde %76 oranında katılımcı hapishane ve dindarlık arasında ilişki

olmadığını, %14 oranında katılımcı hapisanede daha dindar olduğunu, %10 oranında katılımcı ise hapisaneden çıktıktan sonra daha dindar olacağını ifade ettiği görülmüştür.

Tablo 6. Katılımcıların mahkumiyetlerine yönelik bilgiler

N=50		N	%
Mahkumiyetine sebep olan suç nedir?	Cinayet	1	2
	Hırsızlık	3	6
	Kaçakçılık	4	8
	Uyuşturucu	3	6
	Yağma ve gasp	1	2
	Yaralama	19	38
	Diğer	19	38
Daha önce suç işlediyseniz sizi tekrardan suç işlemeye yiten faktörler nelerdir?	Ailevi faktörler	4	8
	Bireysel faktörler	8	16
	Çevresel faktörler	6	12
	Sosyo ekonomik faktörler	3	6
	Diğer	29	58

Katılımcıların mahkumiyetlerine yönelik bilgiler incelendiğinde %38 oranla yaralama, ve aynı oranla cinayet, hırsızlık, kaçakçılık, uyuşturucu, yağma ve gasp dışında kalan suçlar nedeniyle mahkum oldukları görülmüştür.

Tablo 7. Katılımcıların ‘Kendinizi Dindar Olarak Tanımlar mısınız’ ile ‘Sizce İslam Dini Suç İşlemeyi Engelleyen bir Yapıya Sahip mi’ Sorularına Verdikleri Cevaplar Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki Kare Testi Sonuçları

Kendinizi dindar olarak tanımlar mısınız?	Sizce İslam dini suç işlemeyi engelleyen bir yapıya sahip mi?						Ki kare test ist.	p
	Evet		Fikrim yok		Hayır			
Dindar olmadığımı düşünüyorum	5	%10	2	%4	1	%2	12.120	0.016
İnançlıyım ama ibadetlerimi yerine getirmiyorum	14	%28	0	%0	10	%20		
Kesinlikle dindar olduğumu düşünüyorum	12	%24	0	%0	6	%12		

Tablodan görüldüğü üzere, İslam dininin suç işlemeyi engelleyen yapıda olduğunu savunma durumunun kendisini dindar olarak tanımlama durumuna bağımlı olup

olmadığını belirlemek amacı ile yapılan ki-kare testi sonucunda değişkenler arasında istatistik olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiştir ($X^2=12.120$; $p>0.05$). Bu ilişkinin orta seviyede olduğu söylenebilir. Sonuç olarak dinin suç işlemeyi engelleyen yapıda olduğunu savunanlarla kendisini dindar olarak tanımlama durumu arasında anlamlı ilişki vardır hipotezi kabul edilmektedir. Kendilerinin dindar olarak tanımlayan kişiler, dinin suç işlemeyi engelleyen bir yapıda olduğu düşünülmektedir.

Tablo 8. Katılımcıların ‘Dini Bilgiye Sahip Olma Açısından Kendinizi Nasıl Bulursunuz? İle ‘İnsanların Suç İşlememesi İçin Onlara Dini Bilgilerin İyi Öğretilmesi Yeterlidir’ Sorularına Verdikleri Cevaplar Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki Kare Testi Sonuçları

İnsanların suç işlememesi için onlara dini bilgilerin iyi öğretilmesi yeterlidir’ düşüncesine katılıyor musunuz?	Dini bilgiye sahip olma açısından kendinizi nasıl bulursunuz?								Ki kare test ist.	p
	Az bilgili		Bilgili		Çok bilgili		Normal			
Fikrim yok	0	%0	1	%2	0	%0	1	%2	20.139	0.064
Katılıyorum	2	%4	4	%8	3	%6	12	%24		
Katılmıyorum	3	%6	3	%6	0	%0	4	%8		
Kesinlikle katılıyorum	1	%2	4	%8	0	%0	11	%22		
Kesinlikle katılmıyorum	0	%0	0	%0	1	%2	0	%0		

Tablodan görüldüğü üzere, insanların suç işlememesi için onlara dini bilgilerin öğretilmesi yeterlidir durumunun katılımcıların dini bilgilere sahip olma açısında kendilerini değerlendirme durumuna bağımlı olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan ki-kare testi sonucunda değişkenler arasında anlamlı bir ilişki belirlenmemiştir ($X^2=20.139$ $p>0.05$). Kendisini dini bilgiye sahip olma açısından yeterli bulanlarla suç işlenmemesi için dini bilgilerin iyi öğretilmesinin yeterli olmasına katılanlar arasında anlamlı ilişki yoktur hipotezi sağlanmıştır.

Tablo 9. Katılımcıların ‘Kendinizi Dindar Olarak Tanımlar mısınız’ ile ‘Eğer İşlemiş Olduğunuz Suçtan Pişmanlık Duyuyorsanız Bu Pişmanlığın Nedeni Hangisidir’ Sorularına Verdikleri Cevaplar Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki Kare Testi Sonuçları

Eğer işlemiş olduğunuz suçtan pişmanlık duyuyorsanız bu pişmanlığın nedeni hangisidir?	Kendinizi dindar olarak tanımlar mısınız?						Ki kare test ist.	p
	Dindar olmadığını düşünüyorum		İnançlıyım ama ibadetlerimi yerine getirmiyorum		Kesinlikle dindar olduğumu düşünüyorum			
Bir anlık öfkeye kapıldığım için pişmanım	2	%4	%4	2	2	%4	4.594	0.917
Cezaevine girdiğim zamanlar yüzünden pişmanım	1	%2	%20	10	4	%8		
Günah işlediğimi düşündüğüm için pişmanım	1	%2	%4	2	2	%4		
İnsanlara zarar verdiğim için pişmanım	2	%4	%10	5	6	%12		
Pişman değilim	1	%2	%4	2	2	%4		
Yakınlarımı kötü durumda bıraktığım için pişmanım	1	%2	%6	3	2	%4		

Tablodan görüldüğü üzere, katılımcıların işlemiş oldukları suçtan pişmanlık duyma nedenlerinin kendilerini dindar olarak tanımlamalarına bağımlı olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan ki-kare testi sonucunda değişkenler arasında anlamlı bir ilişki belirlenmemiştir ($X^2=4.594$ $p>0.05$). Sonuç olarak İşlemiş olduğu suçtan dolayı pişmanlık duyanlarla kendisini dindar olarak tanımlayanlar arasında anlamlı ilişki yoktur hipotezi sağlanmıştır.

Tablo 10. Katılımcıların ‘Kendinizi Dindar Olarak Tanımlar mısınız’ ile Yaş Aralıkları Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki Kare Testi Sonuçları

Yaş aralığı	Kendinizi dindar olarak tanımlar mısınız?						Ki kare test ist.	p
	Dindar olmadığını düşünüyorum		İnançlıyım ama ibadetlerimi yerine getirmiyorum		Kesinlikle dindar olduğumu düşünüyorum			
15-25	1	%2	4	%8	0	%0	10.333	0.111
26-40	2	%4	10	%20	13	%26		

41-60	3	% 6	9	%18	3	%6		
60 ve üzeri	2	% 4	1	%2	2	%4		

Tablodan görüldüğü üzere, katılımcıların kendileri dindar olarak tanımlama durumlarının yaşlarına bağımlı olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan ki-kare testi sonucunda değişkenler arasında anlamlı bir ilişki belirlenmemiştir ($X^2=10.333$ $p>0.05$). Sonuç olarak Yaş aralığı arttıkça kendisini dindar olarak tanımlayanlar arasında anlamlı ilişki yoktur hipotezi sağlanmıştır.

Tablo 11. Katılımcıların ‘Ailenize Dini İnanç ve Yaşayışları Açısından Baktığınızda Durumlarını Nasıl Değerlendiriyorsunuz’ ile ‘Sizce İslam Dini Suç İşlemeyi Engelleyen bir Yapıya Sahip mi’ Sorularına Verdikleri Cevaplar Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki Kare Testi

Ailenize dini inanç ve yaşayışları açısından baktığınızda durumlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?	Sizce İslam dini suç işlemeyi engelleyen bir yapıya sahip mi?						Ki kare test ist.	p
	Evet		Fikrim yok		Hayır			
Annem ve babam dindar	1	%2	2	%4	0	%0	19.799	0.003
Sadece annem dindar	1	%2	6	%12	0	%0		
Sadece yaşlı olanlar dindar	4	%8	2	%4	1	%2		
Bütün ailem dindar	2	%4	14	%28	17	%34		

Tablodan görüldüğü üzere, İslam dininin suç işlemeyi engelleyen yapıda olduğunu savunma durumunun ailelerin dini inanç ve yaşayışları açısından değerlendirilmesine bağımlı olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan ki-kare testi sonucunda değişkenler arasında istatistik olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiştir ($X^2=19.799$; $p>0.05$). Bu ilişkinin yüksek seviyede olduğu söylenebilir. Sonuç olarak ailesindeki dini inanç ve yaşayışlarına bakıldığında ailesini dindar olarak tanımlayanların anne-babanın hapse girmiş olma durumları arasında ilişki vardır. Ailenin dindarlığı suç işlemeyi azaltıcı niteliktedir hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 12. Katılımcıların ‘Sizce İslam Dini Suç İşlemeyi Engelleyen Bir Yapıya Sahip mi’ ile ‘Hangi Dini İbadetleri Yerine Getirirsiniz’ Sorularına Verdikleri Cevaplar Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki Kare Testi Sonuçları

Hangi dini ibadetleri yerine getirirsiniz?	Sizce İslam dini suç işlemeyi engelleyen bir yapıya sahip mi?						Ki kare test ist.	p
	Evet		Fikrim yok		Hayır			
Hiçbiri	14	%4	2	%4	2	%4	32.026	0.004
Kuran okurum, oruç tutarım	2	%0	0	%0	0	%0		
Namaz kılarım, oruç tutarım	0	%14	0	%0	4	%8		
Namaz kılarım	7	%0	0	%0	0	%4		
Namaz kılarım, oruç tutarım, zekat veririm	3	%6	0	%0	0	%0		
Namaz kılarım, oruç tutarım, zekat veririm, kuran okurum	0	%0	0	%0	2	%4		
Oruç tutarım	5	%10	0	%0	7	%14		

Tablodan görüldüğü üzere, İslam dininin suç işlemeyi engelleyen yapıda olduğunu savunma durumunun dini ibadetleri yerine getirme durumuna bağımlı olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan ki-kare testi sonucunda değişkenler arasında istatistik olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiştir ($X^2=32.026$; $p>0.05$). Bu ilişkinin yüksek seviyede olduğu söylenebilir. Sonuç olarak dini ibadetlerden birçoğunu yerine getirenlerin, İslam dininin suç işlemeyi engelleyen yapıda olduğu görüşündedir hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 13. Katılımcıların ‘Denetimli Serbestlikte Katıldığınız Seminer Programlarında Dini İçerikli Programlar Hangi Sıklıkla Verilmektedir’ ile ‘Sizce, Dini Danışma ve Rehberlik Hizmetlerini Aldığınız Sürede Bu Eğitimin Sizde Tekrardan Suç İşleme Konusunda Engelleyici Bir Rolü Oldu mu’ Sorularına Verdikleri Cevaplar Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki Kare Testi Sonuçları

Denetimli serbestlikte katıldığınız seminer programlarında dini içerikli programlar hangi sıklıkla verilmektedir?	Sizce, dini danışma ve rehberlik hizmetlerini aldığınız sürede bu eğitimin sizde tekrardan suç işleme konusunda engelleyici bir rolü oldu mu?								Ki kare test ist.	p
	Bazen		Her zaman		Hiçbir zaman		Nadiren			
Ara sıra	13	%26	2	%4	6	%12	0	%0		
Bazen	0	%0	0	%0	0	%0	3	%600		

Çok seyrek	2	%4	%0	%0	5	%10	0	%0	67.016	0.000
Seyrek	1	%2	2	%4	2	%4	0	%0		
Sıklıkla	2	%4	1	%2	0	%0	0	%0		

Tablodan görüldüğü üzere, dini danışma ve rehberlik hizmetlerini aldıkları sürede bu eğitimin kişilerde tekrardan suç işleme konusunda engelleyici rolü olması durumunun denetimli serbestlikte katıldıkları dini seminerle bağımlı olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan ki-kare testi sonucunda değişkenler arasında istatistik olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiştir ($X^2=67.016$; $p>0.05$). Bu ilişkinin yüksek seviyede olduğu söylenebilir. Sonuç olarak denetimli serbestlikte dini içerikli programların sıklığı arttıkça kişinin tekrardan suç işleme konusunda engelleyici rolü vardır hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 14. Katılımcıların ‘Cezaevinde Dini Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Kapsamındaki Etkinliklere Katılıyor muydunuz/katıldınız mı’ ile Dindarlıkla İlgili Aşağıdaki İfadelerden Hangisi Sizin Düşüncelerinizi Daha İyi Yansıtıyor’ Sorularına Verdikleri Cevaplar

Cezaevinde dini danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamındaki etkinliklere katılıyor muydunuz/katıldınız mı??	Dindarlıkla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi sizin düşüncelerinizi daha iyi yansıtıyor?								Ki kare test ist.	p
	Hapishane ile dindarlığım arasında ilişki yok		Hapishanede daha dindar oldum		Hapishaneden çıktktan sonra daha dindar olacağım		Hapishaneden çıktktan sonra daha dindar olacağım			
Bazen	9	%18	3	%6	0	%12	0	%0	38.356	0.001
Çoğu zaman	11	%22	1	%2	2	%4	0	%0		
Her zaman	0	%0	3	%6	0	%0	2	%4		
Hiç bir zaman	7	%14	0	%0	1	%2	0	%0		
Nadiren	8	%16	0	%0	0	%0	0	%0		

Tablodan görüldüğü üzere, hapishane sürecinde dindarlık seviyesinin cezaevinde dini danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında etkinliklere katılma durumuna bağımlı olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan ki-kare testi sonucunda değişkenler arasında istatistik olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiştir ($X^2=38.356$; $p>0.05$). Bu ilişkinin yüksek seviyede olduğu söylenebilir. Sonuç olarak cezaevinde dini danışma ve rehberlik

hizmetleri kapsamında etkinliklere katılanların , hapishane sürecindeki dindarlığı üzerinde etkili olduğunu göstermektedir hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 15. Katılımcıların ‘Sizce, dini danışma ve rehberlik hizmetlerini aldığınız sürede bu eğitimin sizde tekrardan suç işleme konusunda engelleyici bir rolü oldu mu’ ile Cezaevinde dini danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında hangi etkinlikler bulunmaktadır’ Sorularına Verdikleri Cevaplar Arasındaki İlişkiye Yönelik Ki Kare Testi Sonuçları

Cezaevinde dini danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında hangi etkinlikler bulunmaktadır?	Sizce, dini danışma ve rehberlik hizmetlerini aldığınız sürede bu eğitimin sizde tekrardan suç işleme konusunda engelleyici bir rolü oldu mu?								Ki kare test ist.	p
	Bazen		Her zaman		Hiç bir zaman		Nadiren			
Bayramlaşma	2	%4	2	%4	2	%4	0	%0	12.099	0.000
Din ahlak dersleri	0	%0	0	%0	0	%0	0	%0		
Din ve ahlak dersleri, Kuranı Kerim eğitimi	2	%4	2	%4	0	%0	2	%4		
Dini sohbet	1	%2	0	%0	1	%2	0	%0		
Kandil programları	0	%0	0	%0	0	%0	0	%0		
Kuranı Kerim eğitimi	2	%4	0	%0	0	%0	1	%2		

Tablodan görüldüğü üzere, dini danışma ve rehberlik hizmetlerinin tekrardan suç işleme konusunda engelleyici olması durumunun cezaevinde dini danışma ve rehberlik hizmetlerinde etkinliklere katılmaya bağımlı olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan ki-kare testi sonucunda değişkenler arasında istatistik olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiştir ($X^2=12.099$; $p>0.05$). Bu ilişkinin yüksek seviyede olduğu söylenebilir. Cezaevinde dini danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında birden fazla etkinliğe katılanların dini danışma ve rehberlik hizmetleri aldığı sürede tekrardan suç işleme konusunda engelleyici rolü bulunmaktadır hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 16. Katılımcıların ‘Denetimli serbestlikte uygulanan tedbirler sosyal hayata uyumunuzu kolaylaştırır mı’ ile ‘Denetimli serbestlikte katıldığınız seminer

programlarında dini içerikli programlar hangi sıklıkla verilmektedir’ Sorularına Verdikleri Cevaplar

Denetimli serbestlikte katıldığınız programlarında dini içerikli programlar hangi sıklıkla verilmektedir?	Denetimli serbestlikte uygulanan tedbirler sosyal hayata uyumunuzu kolaylaştırır mı?						Ki kare test ist.	p
	Bazen		Çoğu zaman		Her zaman			
Ara sıra	9	%18	17	%34	0	%4	39.485	0.001
Bazen	3	%6	0	%0	0	%0		
Çok seyrek	4	%8	1	%2	0	%0		
Seyrek	6	%12	1	%2	2	%4		
Sıklıkla	1	%2	4	%8	0	%0		

Tablodan görüldüğü üzere, denetimli serbestlikte sosyal hayata uyum sağlamanın denetimli serbestlikte katılmış olan dini içerikli programlara bağımlı olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan ki-kare testi sonucunda değişkenler arasında istatistik olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiştir ($X^2=39.485$; $p>0.05$). Bu ilişkinin yüksek seviyede olduğu söylenebilir. Sonuç olarak denetimli serbestlikte katıldıkları dini içerikli programların sıklığı arttıkça sosyal hayata uyum kolaylaşmaktadır hipotezi kabul edilmiştir.

TARTIŞMA -SONUÇ

Araştırma katılan katılımcılar demografik özellikleri bakımından incelenmiştir. Katılımcıların %4'ü kadın %96'sı erkektir. Katılımcıların %10'u 15-25 yaş aralığında, %50'si 26-40 yaş aralığında, %30'u 41-60 yaş aralığında, %10'u ise 60 yaş ve üzeri yaş grubundadır. Katılımcılar medeni durumlarına göre incelendiğinde %38'i bekar, %2'si boşanmış, %4'ü Eşini kaybetmiş ve %56'sının evli olduğu görülmüştür. Katılımcıların çoğunluğu (%48) orta gelir düzeyine sahiptir ve yine çoğunluğu (%58) büyükşehirlerde yaşamaktadır.

Araştırma kapsamında katılımcılara “Kendinizi Dindar Olarak Tanımlar mısınız” ile “Sizce İslam Dini Suç İşlemeyi Engelleyen bir Yapıya Sahip mi” sorusu yöneltilmiştir. İslam dininin suç işlemeyi önleyici olduğunu düşünen katılımcılar ile kendisini dindar olarak ifade etme durumuna olup olmadığının belirlenmesine yönelik olan soruda bu iki değişkenler arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kendilerinin dindar olarak tanımlayan kişiler, dinin suç işlemeyi engelleyen bir yapıda olduğu düşünülmektedir.

Benzer olarak Stark, Kent ve Doyle (1982) tarafından yapılmış bir çalışma ile erkek çocuklarının etrafındaki en yakın kişileri hedef alarak okullarda çalışmayı tercih etmişlerdir. 87 lise ve her birinden 25 erkek öğrenci olarak çalışma yapmışlar ve çalışmayı iki kategoride yürütmüşlerdir. Birincisi; görece dini değerlere sahip öğrenciler ve ikincisi seküler değerlere sahip öğrenciler. Bu iki grup arasında dindarlık ve suç arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Sonuç olarak, dini değerlere sahip öğrenciler arasında dinin suç üzerindeki etkisinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Araştırma tüm okullarda uygulanması bakımından oldukça iyidir. Ancak, sadece erkek öğrenciler üzerine yapılmış olması araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

Welch, Tittle ve Petee (1991) Fransa'da 2,667 yetişkin Katolikler üzerine anket uygulamışlardır. Bu çalışma ile yüksek dindarlık düzeylerine sahip bireylere göre, düşük dindarlık düzeyine sahip bireyler daha mı az suç işler? tezi test edilmeye 22 çalışılmıştır. Bağımlı değişken olarak “vergi kaçakçılığı, aşırı alkol tüketimi ve işyeri araç ve gereçlerinin kişisel kazanç için yetkisiz kullanımı” değişkenleri kullanılmıştır. Bağımsız değişken olarak dini bağlılık ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek “İncil'i ne kadar sıklıkta

okudukları, dini televizyon programlarını ne kadar sıklıkta izledikleri, dini radyo programlarını ne kadar sıklıkta dinledikleri, arkadaş ve aileleriyle ne kadar sıklıkta ibadet ettikleri” sorularından oluşmaktadır. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde, dinin tüm suç değişkenleri üzerinde azaltıcı etkiye sahip olduğu görülmüştür. Ancak, etki büyüklükleri oldukça düşüktür. Dini açıdan aktif olan bireyler dindar olmayan bireylere göre daha az suç işlemektedir hipotezi doğrulanmıştır. Kişinin içinde yaşadığı sosyal çevre bireyin daha fazla suç işleme olasılığını artırmaktadır. Ancak, Katolikler arasında içki içmenin dindarlık ile bir ilişkisinin olmadığı görülmüştür. Bu çalışma ile ahlaki/dini topluluk tezi doğrulanmıştır.

Stark (1996) tarafından yapılmış bir başka çalışmada ahlaki topluluk tezini coğrafi bölgeye göre test etmek için 1980 lisede öğrenim gören son sınıf öğrencilerden 11.995’ine anket uygulamıştır. Bu çalışma ile suçluluk değişkeni olarak “Kanunla ciddi bir sorun yaşadım” sorusu ve cevap şıkları “evet” ve “hayır” , dindarlığın ölçüsü olarak ise kiliseye gitme sıklığı sorulmuştur. Elde edilen sonuçlar ise ilişkinin gücünün bölgeye göre değiştiğini göstermiştir. Yani, ahlaki topluluk tezi bağlamında laik pasifik bölgesinde dinin suç üzerindeki etkisinin anlamlı olmadığı, pasifik bölgesi dışında dinin suç üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla ahlaki topluluk tezi bağlamında dindarlığın suçluluk üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Benda ve Corwyn (2001) U.S. Arkansas’ta kent bölgesinde (360 ergen öğrenci) ve kır bölgesinde (477 ergen öğrenci) olmak üzere toplam 837 öğrenciyi tesadüfi olarak seçmişler ve olasılık faktör analizi ve regresyon analizi kullanılarak bulguları analiz etmişlerdir. Bu çalışma ile kiliseye katılımın suç/ sosyal sapma üzerine etkisinin olup olmadığı, bu durumun kır ve kent bölgesinde değişip değişmediği test edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, kiliseye katılımdan ziyade dindarlığın suç ile doğrudan ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Dindarlığın suç üzerindeki etkileri ikamet bölgesi ile ilişkili değildir. Yani, dindarlığın etkileri Güneydoğu’da olduğu gibi Doğu kıyısında da aynı düzeydedir. Her iki bölgede de 23 din ve suç önemli ölçüde negatif yönde ilişkilidir. Çalışma U.S. Arkansas’ta yapılmış, sadece bir bölge ile sınırlandırılmış, kapsamı dar bir çalışmadır. Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin din ve suç ölçmede yetersiz kaldığı görülmüştür.

Katılımcıların ‘Ailenize Dini İnanç ve Yaşayışları Açısından Baktığınızda Durumlarını Nasıl Değerlendiriyorsunuz’ ile ‘Sizce İslam Dini Suç İşlemeyi Engelleyen bir Yapıya Sahip mi’ sorusuna verdiği cevaplar değerlendirilmiştir. İslam dininin suç işlemeyi engelleyen yapıda olduğunu savunma durumunun ailelerin dini inanç ve yaşayışları açısından değerlendirildiği soruda bu değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. ailesindeki dini inanç ve yaşayışlarına bakıldığında ailesini dindar olarak tanımlayanların anne-babanın hapse girmiş olma durumları arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özbay (2005) tarafından 2001 yılında Ankara il merkezinde yer alan liselerde öğrenim gören 1,710 öğrenciye kesitsel araştırma dizaynı kullanarak regresyon analizi yardımıyla din ve sosyal sapma arasındaki ilişki test edilmiştir. Din kavramı; ailenin dindarlık derecesi ve anne ve babanın namaz kılıp-kılmaması değişkenleri ile ölçülmüştür. Sosyal sapma kavramı ise; şiddet, okul ve kamuyla ilişkili sapma davranışları değişkenleri ile ölçülmüştür. Araştırmanın bulgularına göre, yaş, cinsiyet, gelir ve okul türlerinin etkilerinden bağımsız olarak, sadece ailenin dindarlığının okul sapma davranışı üzerinde negatif ve düşük bir etkiye sahip olduğu gözlenmiştir.

Özbay (2007) tarafından Niğde’de 974 üniversite öğrencisi üzerinde dinin suç üzerindeki ilişkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Din değişkenleri olarak “ailenin dindarlık düzeyi, anne babanın dini kontrolü, öğrencinin dindarlığı, öteki dünyaya yönelimlik düzeyi, farklı mezheplere tolerans ve rüya ve fal gibi doğa ötesine inanma” değişkenleri kullanılmıştır. Sapma değişkenleri olarak “kavga etme, madde kullanma, kaçak elektrik kullanma, korsan satış yapma, kopya çekmek, trafik polisine rüşvet vermek, meşru olmayan cinsel ilişkide bulunma” gibi değişkenler kullanılmıştır. Verileri analiz etmek için lojistik ve klasik regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, dini faktörlerin sosyal sapma davranışları üzerinde önemli etkilerinin olmadığı tespit edilmiştir. Öğrencinin dini davranışının ailesince kontrol edilmesi sadece üç sosyal sapma davranışı üzerinde (cinsel ilişkide bulunma, kaçak elektirik kullanma, genel sapma) pozitif bir etkiye sahip iken, öğrencinin dindarlığının sadece bir sosyal sapma davranışı (alkol) 19 üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Yine, öğrencinin fala baktırması ile sosyal sapma arasında tutarlı ve pozitif ilişki elde edilmiştir

Yöneltilen başka bir soruda ‘Sizce İslam Dini Suç İşlemeyi Engelleyen Bir Yapıya Sahip mi’ ile ‘Hangi Dini İbadetleri Yerine Getirirsiniz’ sorusudur. Bu soruya verilen yanıtlar incelendiğinde İslam dininin suç işlemeyi engelleyen yapıda olduğunu savunma durumunun dini ibadetleri yerine getirme değişkenler arasında istatistik olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Ayrıca söz konusu ilişki yüksek seviyededir.

Yapılan benzer bir çalışmada Junger ve Polder (1993) Hollanda’da yaşayan Türk ve diğer etnik kökenden olan ergen bireyler üzerine dindarlık ve suç arasındaki ilişkiyi tet etmek için kesitsel araştırma tasarımı kullanmış ve korelasyon analizi yoluyla test etmiştir. Bu çalışmada çocuk suçluluğu indeksleri olarak çeşitli türden hırsızlıklar, eroin-esrar türü şeyler satmak, silah taşımak, cinsel taciz, çalınmış şeyler satın almak, başkasına ait mala zarar vermek, bedava kamu araçlarına binmek, vurma- yaralama gibi literatürde 15 yaygın on altı suç davranışı (hiç yapılp- yapılmadığı yani yaygınlık indeksi) ve son bir yıl içindeki sıklığı (sıklık indeksi) kullanılmıştır. Din indeksi; dindarlık, çocuğun ailesinin camiye gidip-gitmediği ve dua etme durumu gibi sorulardan oluşmaktadır. Beklentilerin aksine, Türk gençleri arasında dindarlık ile suç arasında hiçbir ilişki bulunamamıştır. Daha da ilginç, bu gençlerin hem çok dindar hem de yüksek sapma eğilimleri gösterdiği saptanmıştır. Hollandalı araştırmacılar bu ilişkisizlik durumuna net bir açıklama getiremediklerini belirtmektedirler (akt.: Özbay 2007).

Katılımcıların ‘Denetimli Serbestlikte Katıldığınız Seminer Programlarında Dini İçerikli Programlar Hangi Sıklıkla Verilmektedir’ ile ‘Sizce, Dini Danışma ve Rehberlik Hizmetlerini Aldığınız Sürede Bu Eğitimin Sizde Tekrardan Suç İşleme Konusunda Engelleyici Bir Rolü Oldu mu’ Sorularına verdikleri cevaplar incelenmiştir. İnceleme sonucunda denetimli serbestlikte dini içerikli programların sıklığı arttıkça kişinin tekrardan suç işleme konusunda engelleyici rolü olduğu görülmüştür.

Öte yandan katılımcılara ‘Cezaevinde Dini Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Kapsamındaki Etkinliklere Katılıyor muydunuz/katıldınız mı’ ile Dindarlıkla İlgili Aşağıdaki İfadelerden Hangisi Sizin Düşüncelerinizi Daha İyi Yansıtıyor’ şeklinde yöneltile soruya verilen cevaplar incelendiğinde aralarında anlamlı bir ilişki olduğu ve cezaevinde dini danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında etkinliklere katılanların , hapisane sürecindeki dindarlığı üzerinde etkili olduğunu gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrıca Katılımcıların ‘Sizce, dini danışma ve rehberlik hizmetlerini aldığınız sürede bu eğitimin sizde tekrardan suç işleme konusunda engelleyici bir rolü oldu mu’ ile Cezaevinde dini danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında hangi etkinlikler bulunmaktadır’ sorusuna yöneltilen soruya dair verilen cevaplarda bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Cezaevinde dini danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında birden fazla etkinliğe katılanların dini danışma ve rehberlik hizmetleri aldığı sürede tekrardan suç işleme konusunda engelleyici rolü olduğu görülmüştür.

Son olarak katılımcılara ‘Denetimli serbestlikte uygulanan tedbirler sosyal hayata uyumunuzu kolaylaştırır mı’ ile ‘Denetimli serbestlikte katıldığınız seminer programlarında dini içerikli programlar hangi sıklıkla verilmektedir’ sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevaplar incelendiğinde bu iki değişken arasında yüksek seviyede anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sonuç olarak denetimli serbestlikte katıldıkları dini içerikli programların sıklığı arttıkça sosyal hayata uyum kolaylaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

ÖNERİLER

Denetimli Serbestlik Yönetmeliğinin 4. maddesinde sosyal çalışmacı, psikolog, sosyolog ve öğretmen denetimli serbestlik uzmanı olarak adlandırılmakta ve meslek grupları arasında görev ayrımı bulunmamaktadır. Her meslek elemanı kendi mesleklerinden getirdiği bilgi, beceri ve değerlerle görevlerini yerine getirmektedir. Bu durum, farklı meslekler arasında işbirliğine katkı sağlasa da mesleklerin görev tanımlarının belirlenmesinin meslek elemanlarının işlev ve motivasyonunu arttıracığı düşünülmektedir.

Dezavantajlı bir grupta çalışan uzman personelin değerlendirmelerini yaparken bütüncül bir bakış açısına sahip olması, yani onların sosyal, ekonomik, biyolojik, psikolojik ve manevi boyutlarıyla bir bütün olarak değerlendirilmesi için alanda uzmanlaşmaya gereksinim olduğu düşünülmektedir. Alanda uzmanlaşmanın sağlanması için de personelin lisansüstü eğitimlerine devam edebilmelerine olanak sağlayan programların oluşturulması, her ne kadar hizmet içi eğitimler sıklıkla sağlanıyor olsa da bu eğitimlerin bizzat akademisyenler tarafından verilmesine olanak sağlanması, üniversitelerle işbirliğinin artırılması yönünde düzenlemelerin geliştirilmesi sürecin işlemesine olumlu katkı sağlayacaktır.

Kişiler denetimli serbestliği imza atmak zorunda oldukları, kamuda çalışmak zorunda oldukları ve bu yüzden kendi işlerini, çalışmalarını engelleyen bir kurum olarak görmemelidir. Bu konuda hükümlülerin bilgilendirilmesi önem teşkil etmektedir. Kişilerin bilgilendirilmesi, yapılan rehabilitasyon çalışmalarıyla bu süreçte buldukları konumu düzeltici adımlar atmalarına yardımcı olacaktır.

Kişi cezaevinden sonra, denetimli serbestlik sistemini kendisi için rahat bir yer olarak görmektedir. Cezaevinde bulunmuş kişilerin davranışlarında bir farklılık yaratmada rehabilitasyon hizmetlerinin etkili olduğu söylenebilir. Hükümlüler için kişilere özel bir kamu düzenlemesi gereklidir. Bu düzenleme ile bir kuruma gidip gün içinde belli saatlerde çalışıp, belli saatlerde atölye çalışmalarının olacağı, ilgi alanlarına, becerilerine göre oluşturulacak gruplarla çalışmalar yapacakları aynı zamanda katılmaları zorunlu olan programların yer alacağı bir sistem oluşturulabilir.

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı (2004a), Türk Ceza Kanunu, 25611 Sayılı Resmi Gazete.
- Adalet Bakanlığı (2004b), Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, 25685 Sayılı Resmi Gazete.
- Adalet Bakanlığı (2012), Denetimli Serbestlik Temel Eğitim Personel El Kitabı, Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Yayınları, Yayın No:48, Ankara.
- Adalet Bakanlığı (2013a), Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği, 28578 Sayılı Resmi Gazete.
- Akkaş, A. H. (2008). Koşullu Salıverilme, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XII, S:1-2, s: 307.
- Akyüz, Ö. F. (2016). Hollanda Devlet Kurumlarında (Cezaevi ve Hastane) İslami Manevi Bakım Hizmetleri Uygulaması ve Cami İmamlığından Farkı, Manevi Danışmanlık ve Manevi Rehberlik, Ed. Ali Ayten, Mustafa Koç ve Nuri Tınaz, 2: 237-254. İstanbul: Ensar Yayınevi.
- Albrecht, Stan L., Chadwick, B. A. ve Alcorn, David S. (1977). Religiosity and Deviance: Application of an Attitude- Behavior Contingent Consistency Model. Journal for Scientific The Study of Religion, 16 (3), 263-274.
- Altaş, N. (2012). Cami Dışı Din Eğitimi Etkinliklerini Biçimlendiren Temel Kavramlar ve Bu alanda Yeni Kavramsallaştırmalar: 'Dini Danışmanlık' ve 'Manevi Sosyal Hizmetler', Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu, 2: 296-308. Ankara: DİB Yayınları.
- Aşıkoğlu, N. Y. (2007). Din Hizmetlerinin Sunumunda Alternatif Yöntem: Dini Danışmanlık, I. Din Hizmetleri Sempozyumu, 2: 543-549. Ankara: DİB Yayınları.

- Baier, C. J. ve Wright, B. R. E. (2001). If you love me, keep my commandments: A meta analysis of the effect of religion on crime. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 38(1), 3-21.
- Bayraktar, B. (2007), Denetimli Serbestlik ve Bu Kavramın Ceza Adalet Sistemi ile Türk İnfaz Sistemine Getirdiği Yenilikler, Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- Belen, F. Z. (2016). Manevi Bakım ve Danışmanlıkta Bibliyoterapi. Bir Uygulama Örneği, Manevi Danışmanlık ve Manevi Rehberlik, Ed. Ali Ayten, Mustafa Koç ve Nuri Tınaz, 1: 439-458. İstanbul: Ensar Yayınevi.
- Benda, B. B. (1997). An Examination of Reciprocal Relationship Between Religiosity and Different Forms of Delinquency Within a Theoretical Model. *Journal of Research in Crime&Delinquency*, 34 (2). 163-186.
- Benda, B. B., Corwyn, R. F. (1995). Religion and Delinquency: The Relationship After Considering Family and Peer Influences. *Journal For Scientific The Study of Religion*, 36 (1). 81-92.
- Boakye, A. O. (2012) Juvenile Delinquency in Ghana: A Qualitative Study of the Lived Experiences of Young Offenders in Accra. Master's Thesis in Human Develepment, Norwegian University of Science and Technology, Norway.
- Burkett, S. ve White, M. (1974). Hellfire and Delinquency: Another Look. *Journal for the Scientific of Religion*, 13. 455-462.
- Cebeci, S. (2012). Dini Danışma ve Rehberlik, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Cengil, M. ve Günsel Kaya, Ü. (2016). Psikolojik Rahatsızlıkları Olan Bireylere Mesnevi İle Bibliyoterapi Uygulaması, Manevi Danışmanlık ve Manevi Rehberlik, Ed. Ali Ayten, Mustafa Koç ve Nuri Tınaz, 416-437. İstanbul: Ensar Yayınevi, 2016.
- Certel, H. (2009). Suçlularda dine dönüş. Ankara: Nobel Yayınları.

- Ceza Mahkemesi Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5271.pdf> (01.05.2020).
- Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5275.pdf> (01.05.2020).
- Cochran, J. (1988). The Effects of Religiosity on Secular and Ascetic Deviance. *Sociological Focus* 21: 293-306.
- Cochran, J. K., Wood, P. B. ve Arneklev, B. J. (1994). Is the religiosity-delinquency relationship spurious? A test of arousal and social control theories. *Journal of Research in Crime and Deimquency*, 31(1), 92-123.
- Çağırıcı, M. (2008). Sabır, Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, c. 35, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 337-338.
- Çocuk Koruma Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf> (01.05.2020).
- Demir, A. (2009). Ceza İnfaz Kurumlarında Din Eğitimi”, *Diyanet İlmi Dergi* 4, Ankara, 45: 37-60.
- Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri İle Koruma Kurulları Kanunu, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050720-1.htm> (30.04.2020).
- Dilmaç, B. vd., (2016). Psikolojik Danışma Deneyimi Yaşayanların Dini Başa Çıkma, Psikolojik İyi Olma ve Affetme Düzeyleri Arasındaki Yordayıcı İlişkiler: Bir Model Önerisi”, *Manevi Danışmanlık ve Manevi Rehberlik*, Ed. Ali Ayten, Mustafa Koç ve Nuri Tınaz, İstanbul, Ensar Yayınevi.
- Dilulio, J. J. (1998). Religiosity and Youth Crime. In D.B. Larson & B. R. Johnson (Eds), *Religion: The Forgotten Factor in Cutting Youth Crime and Saving At-Risk Urban Youth*(pp.6-19), The Jeremiah Project Report.

- Dolu, O., B ker, H. Ve Uludağ, Ő. (2012). Türk Ceza Adalet Sisteminin Caydırıcılık Kapasitesine İlişkin EleŐtirel Bir Değerlendirme, AÜHFD, S.61, s.69-106, Ankara.
- Dönmezer, S. (1994). Kriminoloji, Beta Yayınları, sekizinci baskı, İstanbul.
- Düzgüner, S. (2016). Nereden  ıktı Bu Maneviyat: Manevi Bakımın Temellerine İlişkin Kültürler Arası Bir Analiz, Manevi Danışmanlık ve Manevi Rehberlik, Ed. Ali Ayten, Mustafa Koç ve Nuri Tınaz, 2: 17-44. İstanbul: Ensar Yayınevi.
- Grasmisk, H., Bursik R. ve Cochran J. (1991). Render Unto Caesar What Is Caesar's: Religiosity and Taxpayers' Inclinations To Cheat. Sociological Quarterly 32: 251-266.
- Güneş. T. (2003), The Relationship Between religiosity And Crime: A Case Study on University Students İn Turkey. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Middle East Tecnical University, Ankara.
- Gürler, A. (2010). Din ve Su  (H k ml ler  zerine Uygulamalı Bir Araştırma). Yayınlanmamış Doktora Tezi. S leyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Harrison, D. (2005). The Sociology of Modernization and Development First published 1988 by Unwin Hyman Ltd Second impression 1990 This edition published in the Taylor & Francis eLibrary, 2005.
- Hercik, J., Lewis, R., Myles, B., Roman, C., Zweig, J., Whitby, A., Rico, G. ve McBride, E. (2004). Development of a Guide to Resources on Faith-Based Organizations in Criminal Justice. final report to the National Institute of Justice. Fairfax, Va.: Caliber Associates.
- Higgins, P.C. ve Albrech, G.L. (1977). Hellfire and Delinquency Revisited. Social Forces 55: 952-958.
- Hirschi, T. (1969). Causes of Delinquency, University of California Press pp.16-34,p.202
- Hirschi, T. ve Stark R. (1969). Hellfire and Delinquency. Social Problems 17: 202-213.
- Hökelekli, H. (2009). İslam Psikolojisi Yazıları, İstanbul: Dem Yayınları.

Hökelekli, H. (2013). Psikoloji, Din ve Eğitim Yönüyle İnsani Değerler, İstanbul: Dem Yayınları.

<https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/4122019160046diyanet.pdf> (15.08.2020).

<https://eskisehir.diyanet.gov.tr/alpu/sayfalar/contentdetail.aspx?MenuCategory=Kurumsal&ContentId=224> (15.08.2020).

Işık, H. (2009). Cezaevlerinde Din, Kayseri: Laçın Yayınları.

Işık, H. (2012). Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri, Manevi Rehberlik ve Kur'an Öğretiminin Etkin Bir Yapıya Kavuşturulması. Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu, 2: 269-288. Ankara: DİB Yayınları.

İçli, G. T. (2007). Kriminoloji, 7. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınları.

İçli, T. (1984). Uyuşturucu Madde Bağımlılarıyla Sosyolojik Bir Çalışma. H.Ü Edebiyat Fakültesi Dergisi, C:2, S:2 Ankara, s:77-86.

İlgün, C. (2010). Türk Hukukunda Denetimli Serbestlik ve Uygulamaları, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

İnceoğlu, Y. (2000). Nefret Söylemi veya Nefret Suçları, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_rigths_turkce.pdf (01.05.2020).

Johnson, B. (2011). Tehe Religious Antidote. First Thing. September 2011 S:23-24

Johnson, B. R., De Li, S. Larson, D.B. ve McCullough, M. (2000). A Systematic Review of Religiosity and Delinquency Literature. Journal of Contemporary Criminal Justice, 16 (1): 32-52.

Kahveci Düztaş, S. (2011). Madde Kullanım Suçu İle Denetimli Serbestlik Kurumuna Yönlendirilen Kişilerin Profil Özellikleri ve Bağımlılık Şiddetlerinin Ölçülmesi, Adli Tıp Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Kaleli, S. (2010). Denetimli Serbestlik Tedbirlerine Tabi Tutulan Kişilerin Benlik Saygılarının Değerlendirilmesi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kamer, V. K. (2007), Denetimli Serbestlik Kararlarının İnfazı, Adalet Yayınevi II. Cilt, Ankara.
- Karaaslan, S. (2016). Manevi Bakım Hizmetlerinde Etik Kurallar ve Profesyonel Standartlar(ABD, Kanada ve İngiltere Örnekleri), Manevi Danışmanlık ve Manevi Rehberlik, Ed. Ali Ayten, Mustafa Koç ve Nuri Tınaz, 1: 281-302. İstanbul: Ensar Yayınevi.
- Karaca, F. ve Acar, M. C. (2016). Bireysel Psikolojik Danışma Sürecinde Danışanın Dini Kaynaklarının Kullanılması Üzerine Bir Vaka Örneği, Manevi Danışmanlık ve Manevi Rehberlik, Manevi Danışmanlık ve Manevi Rehberlik, Ed. Ali Ayten, Mustafa Koç ve Nuri Tınaz, İstanbul: Ensar Yayınevi).
- Karagül, A. (2012). Manevi Bakım: Anlamı, Önemi, Yöntemi ve Eğitimi (Hollanda Örneği), Dini Araştırmalar 15, sy 40: 7-27.
- Kavi, E., ve Altun, S. (2011). Sosyal İçerme Açısından Eski Hükümlülerin Girişimciliğe Yönlendirilmesi ve Denetimli Serbestlik Faaliyetleri, Uluslararası II. Trakya Bölgesi Kalkınma- Girişimcilik Sempozyumu Bildiri Kitabı II, Kırklareli Üni. Yay. 2, s:449-461.
- Kenevir, F. (2015). Kadın mahkûmlarda suç ve din anlayışı. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılavuz, M. A. (2012). Huzurevlerinde Din Eğitimi ve Dini Danışmanlık, Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu, 2: 501-516. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.
- Kırmaz, Z. (2006). Cezaevi Müdavimleri (İnatçı Suçlular), Orion Yayınevi, Ankara.
- Kızmaz, Z. (2005). Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:29, S:2, s.149-174.

- Kızmaz, Z. (2007). Cezaevinin ve Hapsetmenin Suçu Engellemedeki Etkisi, <http://www.personal.kent.edu/~suludag/zahir%20kizmaz%20CEZAEVININ%20VE%20HAPSETMENIN%20SUCU%20ENGELLEMEDEKI%20ETKISI.pdf> (28.04.2020).
- Kızmaz, Z. (2010). Din ve Suç Cezaevinde Hükümlü Bulunan Bazı Suçluların
- Koç, M. (2016). Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Hastanelerdeki Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri (1995-2015): Sınırlılıkları ve Bir Eğitim Programı Önerisi, Manevi Danışmanlık ve Manevi Rehberlik, Ed. Ali Ayten, Mustafa Koç ve Nuri Tınaz, 1: 321-371. İstanbul: Ensar Yayınevi, 2016.
- Konukçu, H. (2016). Dindarlık ve kaygı ilişkisi (Sinop E Tipi Kapalı Cezaevi örneği). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köylü, M. (2016). Teoriden Pratiğe Dini Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri: Samsun Örneği, Manevi Danışmanlık ve Manevi Rehberlik, Ed. Ali Ayten, Mustafa Koç ve Nuri Tınaz, 1: 64-100. İstanbul: Ensar Yayınevi, 2016.
- Krohn, M. D., Akers, R. L., Radosevich, M. J. ve Lanza-Kaduce, L. (1982). Norm Qualities and Adolescent Drinking and Drug Behavior. Journal of Drug Issues, 12, 343-359.
- Kula, N. (2016). Manevi Danışmanlıkta Kullanılan Bazı Dini Kavramların Anlam Alanı ve Fonksiyonelliği, Manevi Danışmanlık ve Manevi Rehberlik, Ed. Ali Ayten, Mustafa Koç ve Nuri Tınaz, 1: 45-64. İstanbul: Ensar Yayınevi.
- Küçük, M. (2017). Manevi Rehberlik, İstanbul: Ahir Zaman Yayınları.
- Meydan, H. (2016). Bireyin Manevi Potansiyel ve İhtiyaçlarını Dikkate Alan Bir Din Eğitimi Anlayışı Üzerine Değerlendirmeler, Manevi Danışmanlık ve Manevi Rehberlik, Ed. Ali Ayten, Mustafa Koç ve Nuri Tınaz, 1: 214-234. İstanbul: Ensar Yayınevi.
- Ok, Ü. (2007). İnanç Bakım ve Danışmanlığı: Bir Model Geliştirme Denemesi, I. Din Hizmetleri Sempozyumu, 2: 550-574. Ankara: DİB Yayınları, 2007.

- Ok, Ü. (2015). İnanç Bakım ve Danışmanlığı: Bir Model Geliştirme Denemesi, Manevi Sosyal Hizmetler, Ed. Ali Seyyar, 103-139. yy. Rağbet Yayınları.
- Özbek, M. S. (2010). Çağdaş Ceza Adaleti Sistemlerinde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabulucuk Uygulaması, <http://www.arabulucu.com/ceza-hukukunda-uzlaşma/cagdas-ceza-adaleti-sistemlerinde-altematif-cözüm-arayışları-ve-arabuluculuk-uygulamasi>. (30.04.2020).
- Özdemir, M. (2011). Denetimli Serbestlik Tedbiri Olan Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması ve Uygulaması, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Özdemir, Ş. (1998). Cezaevlerinde din eğitimi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdoğan, Ö. (2005). İsimli Hayatlar: Manevi ve Psikolojik Yaklaşımla Arınma ve Öze Dönüş. Ankara: Lotus Yayınları.
- Pearce, L.D. ve Haynie D. L. (2004). Intergenerational Religious Dynamics and Adolescent Delinquency. *Social Forces*, 82, 1553-1572.
- Peker, H. (1990). Suçlularda Dini Davranışlar. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 4, Samsun.
- Peker, H. (2009). Dini Danışmanlık Bağlamında Aile Danışmanlığı ve Rehberliği, IV Din Şurası, 162-175. Ankara: DİB Yayınları.
- Polat, F. H. (2007). Suça Yönelen Ergenlerde Travmatik Yaşantılar Ve Suça Karşı Tutumlar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi. Van
- Regnerus, M. D. (2003). Linked Lives, Faith, and Behavior: An Intergenerational Model of Religious Influence on Adolescent Delinquency. *Journal for the Scientific Study of Religion* 42: 189-203.
- Sarı, E. (2016a). Çözüm Odaklı Görüşme Yönelimli İslami Danışmanlık Hizmet-İçerik Eğitim Programı Model Önerisi, Manevi Danışmanlık ve Manevi Rehberlik,

Ensar Yayınevi, C. I. İstanbul.

- Sarı, E. (2016b). İslami Değerleri Yaşam Biçiminde Öncelikli Danışanlara Yönelik Psikolojik Danışma: İslami Psikolojik Danışma Model Önerisi, Manevi Danışmanlık ve Manevi Rehberlik, Ed. Ali Ayten, Mustafa Koç ve Nuri Tınaz, 1: 135-156. İstanbul: Ensar Yayınevi.
- Sevinç, İ. (2015). Esmâ-i Hüsnâ'dan el-Vedûd İsmi'nin Din Öğretimine Konu Edilmesi ve Ders Uygulama Örneği, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sy. 26 (2015): 91-124.
- Sturgis, P. W. (2008). Faith behind bars: The social ecology of religion and deviance in the penitentiary. Ph.D. dissertation, University of Missouri.
- Şirin, T. (2016). Manevi Danışmanlık ve Rehberlik (Manevi Danışma ve Rehberlikte Yeni Bir Model Önerisi: İ.H.S.A.N. Modeli ve Vaka Sunumu), Manevi Danışmanlık ve Manevi Rehberlik, Ed. Ali Ayten, Mustafa Koç ve Nuri Tınaz, 1: 187-211. İstanbul: Ensar Yayınevi,
- Tan, H. (2011). Psikolojik Danışma ve Rehberlik, y.y: Alkım Yayınları.
- Tarhan, N. (2009). İnanç Psikolojisi, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Taş, K. ve Gürler, A. (2011). Din ve Suç İlişkisi Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma, Journal of Islamic Research, 22(1)
- Title, C. ve Welch, M. (1983). Religiosity and Deviance: Toward a Contingency Theory of Constraining Effects. Social Forces 61: 653-682.
- Topuz, İ. (2016). Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinde Temel Nitelik ve Yeterlilikler. Manevi Danışmanlık ve Manevi Rehberlik, Ed. Ali Ayten, Mustafa Koç ve Nuri Tınaz, 1: 237-280. İstanbul: Ensar Yayınevi.
- Turhan, F. ve Altıkat, A. (2012). Yeni Bir Ceza İnfaz Usulü Olarak Denetimli Serbestlik ve Bu Usulden Yararlanma Şartları, S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, C:2,S:2.
- Türk Ceza Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> (01.05.2020).

Türk Dil Kurumu, (2005) Türkçe Sözlük, 10. Baskı, s. 444,1433, 4. Akşam Sanat Okulu Matbaası, Ankara.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası,

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> (01.05.2020).

Uğurlu Bakar, H. S. (2016). Dini Danışmanlık Eğitimi: AAPC Akreditasyon Kriterlerinin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Manevi Danışmanlık ve Manevi Rehberlik, Ed. Ali Ayten, Mustafa Koç ve Nuri Tınaz, 1: 260-280.. İstanbul: Ensar Yayınevi.

Usta, İ., Öztürk, H. (2010), Denetimli Serbestlik, Ceza Hukuku Dergisi, S. 13, s.1-44, Ankara.

Yapıcı, A. (2007).Ruh Sağlığı ve Din: Psiko-Sosyal Uyum ve Dindarlık, Adana: Karahan Kitabevi.

Yavuz, H. A. (2012). Denetimli Serbestliğin Türk Ceza Adalet Sistemindeki Tarihsel Gelişim Süreci, Adalet Dergisi, S:42, s:58-75.

Yılmaz, M. (2016). Korunmaya Muhtaç Gençlere Yönelik Manevi Destek Çalışmalarında Fırsatlar ve Zorluklar, Manevi Danışmanlık ve Manevi Rehberlik, Ed. Ali Ayten, Mustafa Koç ve Nuri Tınaz, 2: 169-186. İstanbul: Ensar Yayınevi.

Yıldırac, M. L. (2010). Balıkesir İli Kırsalında Kişilere Ve Mal Varlığına Karşı İşlenen Suçlar (2004-2008) : Coğrafi Bir Yaklaşım. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi. Balıkesir.

EKLER

EK 1:

Görüşme Tarihi : ..... /...../ 20...

Değerli katılımcı;

“Denetimli Serbestlik Tedbiri Altındaki Hükümlülerin Rehabilitasyonu Ve Mükerrer Suçun Önlenmesinde Manevi Danışmanlık Ve Rehberlik Hizmetleri (Dindarlık Ve Suç İlişkisi Üzerine Araştırma)” isimli yüksek lisans çalışması yapmaktayız. Aşağıdaki soruların doğru veya yanlış cevabı yoktur. Sizden ricamız herhangi kimlik bilgisi belirtmeden, soruları eksiksizce ve içinizden geldiği gibi cevaplandırmanızdır. Vermiş olduğunuz cevaplar araştırmamızın güvenilir ve geçerli olması için önemlidir.

Araştırmamıza yapmış olduğunuz katkınız için teşekkür ederiz.

Kişisel Bilgiler

- 1-** **Cinsiyetiniz?**
 Kadın
 Erkek
- 2-** **Yaşınız?**
 15 – 25
 26 – 40
 41 – 60
 60 – +
- 3-** **Medeni haliniz?**
 Bekar
 Nişanlı/ Sözlü
 Evli
 Boşanmış
 Eşi vefat etmiş
- 5- İkametgah ettiğiniz yer?**
 Büyükşehir
 İl
 İlçe
 Kasaba
 Köy
- 6-Cezaevine girmeden önce hangi sektörde çalışıyordunuz?**
 kamu sektör
 özel sektör
 serbest meslek
 çalışmıyor
- 4- Sosyo-ekonomik düzeyiniz?**

Aile Bilgileri

7-Kaç

- Tek
iki
üç
Daha

kardeşiniz?
çocuğum

fazla

8-Anne ve babanızın hayatta olma durumu?

- İkisi de sağ
 İkisi de ölü
 Anne sağ baba ölü
 Baba sağ anne ölü

9-Çocuğunuz var mı, varsa kaç çocuğunuz var?

- Yok
Bir
İki
Daha fazla

10-Aile içi ilişkileriniz hangi düzeydedir?

- Çok iyi
 Normal
 Geçimsiz
 Çok geçimsiz

13-Ailenize dini inanç ve yaşayışları açısından baktığımızda durumlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Tüm ailem dindardır.
 Sadece yaşlı olanlar
 Annem ve babam
 Sadece annem
 Sadece babam
 Ailem dindar değildir.
 Sadece kardeşlerim/ kuzenlerim arasında dine yönelim var.

11-Daha önce anneniz/ babanız hapse girdi mi?

- ikisinde hapse girdi.
 ikisinde hapse girmedi.
 Babam hapse girdi, annem girmedi.
 Annem hapse girdi, babam girmedi.

12-Aile içi herhangi bir şiddete maruz kaldınız mı? (Birden fazla şikâyetleyebilirsiniz.)

- Fiziksel şiddet, dayak, cisimle yaralama vb.
Cinsel şiddet; sözlü taciz veya fiziksel temas şeklinde,
Duygusal şiddet; sevgi şefkat, anlayış, güven gibi duygulardan mahrum edilme,
Psikolojik şiddet; aşağılama, küfür, hakaret, haklardan mahrum edilme vb.
Bunların hiçbirini ailemde yaşamadım

14-Ailenizde dini ibadetlerle ilgili (namaz kılmak, oruç tutmak vb.) herhangi bir baskı yaşadınız mı?

- Her zaman
Çoğu zaman
Bazen
Nadiren
Hiçbir zaman

Dini Tutum ve Davranış Soruları**15-Kendinizi dindar olarak tanımlar mısınız?**

- Kesinlikle dindar olduğumu düşünüyorum.
İnançlıyım ama ibadetleri yerine getirmiyorum.
Dinle ilgili şüphelerim var.
Dindar olmadığımı düşünüyorum.

16-Sizce İslam dini suç işlemeyi engelleyen bir yapıya sahip mi?

- Evet

- Hayır
 Fikrim yok

17-Aşağıdakilerden hangi dini ibadetleri yerine getirirsiniz? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)

Namaz kılarım okurum
 Kur'an tutarım
 Oruç veririm
 Zekat
 Hiçbiri

18-Cezaevinde olmak dini ibadetlerinizi yerine getirmeyi engelliyor mu ?

Kesinlikle engellemiyor
 Engellemiyor
 Bazen
 Engelliyor
 Kesinlikle engelliyor

19-Dini bilgiye sahip olma açısından kendinizi nasıl bulursunuz?

Çok bilgili
 Bilgili
 Normal
 Az bilgili
 Hiç bilmem

20-“İnsanların suç işlememesi için onlara dini bilgilerin iyi öğretilmesi yeterlidir” düşüncesine katılıyor musunuz?

Kesinlikle katılıyorum
 Katılıyorum
 Fikrim yok
 Katılmıyorum
 Kesinlikle katılmıyorum

21-Dindarlıkla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi sizin düşüncelerinizi daha iyi yansıtıyor?

- Hapishaneye girmeden önce daha dindardım.
 Hapishanede daha dindar oldum.
 Hapishaneden çıktıktan sonra daha dindar olacağım.
 Hapishane ile dindarlığım arasında bir ilişki yok.

22-Cezaevinde dini danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında hangi etkinlikler bulunmaktadır? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)

- Din ve ahlak dersleri
 konferans
 dini sohbet ve programlar(kutlu doğum, mevlid-i nebi)
 kuranı kerim öğretimi
 özel görüşme
 kandil programları
 ramazan hizmetleri
 bayramlaşma

23-Cezaevinde dini danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamındaki etkinliklere katılıyor muydunuz/katıldınız mı?

- Her zaman
 Çoğu zaman
 Bazen
 Nadiren
 Hiçbir zaman

24-Sizce, dini danışma ve rehberlik hizmetlerini aldığınız sürede bu eğitimin sizde tekrardan suç işleme konusunda engelleyici bir rolü oldu mu?

- Her zaman
 Bazen
 Hiçbir zaman

Mahkûmiyet Ve Suça İlişkin Bilgiler

25-Denetimli serbestlikte katıldığınız seminer programlarında dini içerikli programlar hangi sıklıkla verilmektedir?

- Çok sık
 Sık
 Ara sıra
 Seyrek
 Çok seyrek

- Her zaman
 Çoğu zaman
 Bazen
 Nadiren
 Hiçbir zaman

26-Denetimli serbestlikte uygulanan tedbirler sosyal hayata uyumunuzu kolaylaştırır mı?

- 27-Mahkûmiyetinize sebep olan suç nedir?**
 Cinayet
 Uyuşturucu

- Yağma ve Gasp
- Kaçakçılık
- Hırsızlık
- Yaralama
- Cinsel Suçlar
- Diğer (Lütfen Yazınız).....

28- Eğer işlemiş olduğunuz suçtan pişmanlık duyuyorsanız bu pişmanlığın nedeni hangisidir?

- İnsanlara zarar verdiğim için pişmanım
- Cezaevinde geçirdiğim zamanlar yüzünden pişmanım
- Günah işlediğimi düşündüğüm için pişmanım
- Yakınlarımı kötü durumda bıraktığım için pişmanım
- Bir anlık öfkeye kapıldığım için pişmanım

29-Daha önce suç işlediyseniz sizi tekrardan suç işlemeye yiten faktörler nelerdir?

- Ailevi faktörler
- Çevresel faktörler
- Bireysel faktörler
- Sosyo-ekonomik faktörler
- Diğer faktörler
- Daha önce suç işlemedim.